

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ»

Κατεύθυνση Εκπαίδευση

Διπλωματική Εργασία

Σαραντέα Βασιλική

**«Η ΔΥΣΤΟΠΙΚΗ ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ 1726-2014».**

Επιβλέπων: Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος, Καθηγητής ΠΤΝ-ΠΔΜ

Φλώρινα 2022

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ»

Κατεύθυνση Εκπαίδευση

Διπλωματική Εργασία

Σαραντέα Βασιλική

**«Η ΔΥΣΤΟΠΙΚΗ ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ 1726-2014».**

Επιβλέπων: Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος, Καθηγητής

Μέλη τριμελούς: Δόξα Κωτσαλίδου

Άννα Βακάλη, ΕΔΙΠ

Φλώρινα 2022

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή μου, κ. Τριαντάφυλλο Η. Κωτόπουλο, που άνοιξε τις πόρτες στο όνειρο της ζωής μου και μου χάρισε πυξίδα μαγική.

Την κ. Άννα Βακάλη, η οποία είχε τα μάτια της στραμμένα πάνω μου πάντα με νοιάξιμο και άδολη αγάπη. Οποιαδήποτε στιγμή σε χρειάστηκα, Άννα, ήσουν εκεί, σ' ευχαριστώ.

Την κ. Δόξα Κωτσαλίδου για τη βοήθειά της στη συγγραφή της παρούσας εργασίας.

Την Ειρήνη, που μπροστά στο γενναίο και σοφά απείθαρχο χαμόγελο της, καταρρέει κάθε δυστοπικό μέλλον.

Τέλος, στον Δάσκαλο και μέντορά μου, κ. Γιώργο Παναγιωτίδη, χρωστώ ευγνωμοσύνη. Δάσκαλε, με υπομονή και αγάπη, έπιασες το χέρι μου και μου έμαθες γράμματα. Αγκάλιασες τα σκοτάδια μου, με φρόντισες. Με μεγάλωσες, με εμπιστεύτηκες. Νιώθω ευλογημένη που μου κρατάς το χέρι στην γοητευτικότερη των τεχνών, τη συγγραφή, νιώθω ευλογημένη που σε γνώρισα.

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες	4
Πίνακας περιεχομένων	5
Περίληψη	6
Abstract	7
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	8
1. Ετυμολογία – Εισαγωγή στη δυστοπία	8
2. Ιστορική αναδρομή – Σημαντικά δυστοπικά μυθιστορήματα	13
3. Στόχοι της δυστοπικής μυθοπλασίας	43
4. Φαντασία – Επιστημονική φαντασία – Δυστοπία	46
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	55
2. Δημιουργικό – Διήγημα	55
Βιβλιογραφία	60
Δικτυογραφία	62

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρείται η ερμηνεία και η εφαρμογή του όρου *δυστοπία* στα λογοτεχνικά κείμενα. Κύριος στόχος είναι να αναδείξει πρωταρχικά την έννοια της δυστοπίας στη λογοτεχνία και ακολούθως να παρουσιάσει τους στόχους της δυστοπικής μυθοπλασίας. Επιπλέον, το συγκεκριμένο πόνημα ασχολείται με την παρουσίαση των σημαντικότερων δυστοπικών έργων κατά την περίοδο 1726 έως 2014.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος επιχειρείται μια εισαγωγή στη δυστοπία, ακολούθως εξετάζεται η δυστοπία στη λογοτεχνία, γίνεται μια ιστορική αναδρομή των σημαντικότερων δυστοπικών λογοτεχνικών έργων, καθώς και η παρουσίαση των εξωφύλλων των πρωτότυπων εκδόσεων των βιβλίων που αναφέρονται στην εργασία. Επίσης, παρουσιάζονται οι στόχοι της δυστοπικής μυθοπλασίας και τέλος γίνεται σε πρώτο επίπεδο, μια αναφορά στη διάκριση της φαντασίας στη λογοτεχνία, της επιστημονικής φαντασίας και της δυστοπίας.

Το δεύτερο μέρος αποτελεί το δημιουργικό εγχείρημα της συντάκτριας.

Η ιδέα για τη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία, ήρθε παρατηρώντας τον κόσμο γύρω μου. Όταν ένιωσα βαθιά μέσα μου πως πλέον η σύνδεση με τον άλλον άνθρωπο, με τον εαυτό μας, αλλά και με την τέχνη διαμεσολαμβάνεται μέσα από τεχνητές, πλαστές, απρόσωπες και ομοιόμορφες συνθήκες.

Η ανάλυση και η περιγραφή σε βάθος του όρου και της έννοιας της δυστοπίας στη λογοτεχνία, μπορεί να γεμίσει πολλές βιβλιοθήκες. Η μόνη προσδοκία της παρούσας εργασίας είναι, με το πέρας της ανάγνωσής της, ο αναγνώστης να έρθει σε μια πρώτη επαφή με τη δυστοπία, να αναγνωρίσει το ίχνος της στη λογοτεχνία και βεβαίως να προβληματιστεί κάθε φορά που στρέφει το βλέμμα του προς την τηλεόραση, το κινητό, τον καθρέφτη, κάθε φορά που στρέφει το βλέμμα του στην κοινωνία.

Abstract

In the present dissertation the writer attempts to interpret and implement the term dystopia in literary work. The main target is to designate at first the meaning of dystopia in literature and subsequently to present the objectives of dystopian fiction. Furthermore, this specific project is concerned with the presentation of the most important dystopian literary work from 1726 until 2014.

The dissertation is dissevered in two parts. In the first part the writer attempts an introduction in dystopia, dystopia in literature, a historical retrospection of the main dystopian literary work, as also the presentation of the front pages of the original editions of the books mentioned in the dissertation. Furthermore, the writer presents the aims of dystopian fiction and tries a first level reference to the distinction between fantasy in literature science fiction and dystopia.

The second part consists of the writer's creative venture.

The idea for the specific dissertation has come up observing the world around me. When I felt deep inside me that the relations with other people, with ourselves but also with art are now mediated through artificial, factitious, impersonal and uniform circumstances.

The analysis and the graphic delineation of the term dystopia in literature my fill lots of libraries. The only aspiration and ambition of the present dissertation is with its completion the reader to be able to make a first contact with dystopia, get to know its vestige in literature and of course to puzzle over every time they turn their eyes to the TV, the smartphone, the mirror, when they turn their eyes to the society.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

«Τι ωραία είναι η εποχή που ζούμε! Ποιος είναι τόσο ηλίθιος που να μην βλέπει την ολοφάνερη απάτη, αλλά και ποιος είναι τόσο τολμηρός που να μην εθελοτυφλεί; Άσχημος είναι αυτός ο κόσμος κι όλοι θα χαθούμε άμα σωπαίνουμε στις αισχρότητες που ακούμε»

Σαίξπηρ, «Ριχάρδος Γ΄» (σκηνή 6, στίχοι 10-14, εκτιμάται 1593)

1. Ετυμολογία – Εισαγωγή στη δυστοπία

Δυστοπία ονομάζεται η κοινότητα ή κοινωνία που είναι ανεπιθύμητη ή τρομακτική. Η λέξη δυστοπία έχει τις ρίζες της στην αρχαία ελληνική γλώσσα και συγκεκριμένα στο ελληνικό «δυσ» και «τόπος»¹. Το πρώτο συνθετικό «δυσ», εκφράζει κάτι που γίνεται με κόπο, κάτι κακό, άσχημο ή ατυχές και το δεύτερο συνθετικό «τόπος», σημαίνει το μέρος, τον χώρο. Η έννοια της δυστοπίας, ετυμολογικά σημαίνει «κακός τόπος» και χαρακτηρίζει έναν τόπο στον οποίο κυριαρχούν απάνθρωπες κοινωνικές, ηθικές και πολιτικές αξίες². Αποτελεί γλωσσικό αντιδάνειο από την αγγλική λέξη dystopia την οποία το *Cambridge English Dictionary 2021* εξηγεί ως εξής: «a very bad or unfair society in which there is a lot of suffering, especially imaginary society in the future after something terrible has happened» («μια πολύ κακή ή άδικη κοινωνία στην οποία υφίσταται πόνος, ειδικά μια φανταστική κοινωνία του μέλλοντος έπειτα από κάποιο τρομακτικό συμβάν»). Αξίζει να σημειωθεί πως ούτε το *Ετυμολογικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας Ιστορία των Λέξεων* (Γ. Μπαμπινιώτη, εκδ. Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 2009) ούτε το *Λεξικό Των Πιο Απαιτητικών Λέξεων της Νέας Ελληνικής* (Γ. Μπαμπινιώτη, εκδ. Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 2015), αναφέρουν τη λέξη δυστοπία.

Για να γίνει κατανοητή σε βάθος η έννοια της δυστοπίας, προβάλλεται σε αντιδιαστολή με την αντίθετή της έννοια, το αντώνυμό της, την *ουτοπία*. Η λέξη ουτοπία είναι μια σύνθετη λέξη προερχόμενη, επίσης, από την αρχαία ελληνική, με πρώτο συνθετικό το αρνητικό μόριο «ού» (όχι, δεν) και δεύτερο συνθετικό το ουσιαστικό «τόπος». Στο *Λεξικό της Νέας*

¹ ανακτήθηκε 27/03/2023

["Definition of "dystopia"". Merriam-Webster. Merriam-Webster, Inc. 2012.](#)

² ανακτήθηκε στις 26/04/2016

[«"Definition of "dystopia"". Oxford Dictionaries. Oxford University Press. 2012»](#)

Ελληνικής Γλώσσας (Γ. Μαμπινιώτη, 2002), η λέξη ουτοπία εννοεί την «κάθε ιδέα, θεωρία ή επιδίωξη που βρίσκεται τελείως εκτός πραγματικότητας. Η συγκεκριμένη και λεπτομερειακή περιγραφή ιδανικής κοινωνίας ή κοινότητας ανθρώπων, συνήθως σε λογοτεχνικό έργο». (σελ. 1290)

Η λέξη χαρακτηρίζει μια αισιόδοξη, ιδεαλιστική, σχεδόν αδύνατη τελειότητα, σε μιας φανταστικής κοινωνίας με άρτιο κοινωνικό, πολιτικό και νομικό σύστημα. Η ουτοπία είναι ένα σύστημα ιδεών, μια πραγματικότητα στο χώρο του ανέφικτου και του ανεφάρμοστου και δεν μπορεί να υπάρξει παρά μόνο στη φαντασία. Η ουτοπία περιγράφει την ιδανική κοινωνία στην οποία η βία, η φτώχεια, το έγκλημα, οι ανισότητες είτε δεν υφίστανται, είτε υπάρχουν, αλλά στον μικρότερο δυνατό βαθμό.

Είναι, όπως ορίζει και η ετυμολογία της λέξης ένας «οὐ τόπος». Η λέξη επινοήθηκε από τον Sir Thomas More κατά τον 16ο αιώνα μ.Χ. και χρησιμοποιήθηκε ως τίτλος στο γνωστότερο έργο του, *Περί της καλλίστης δημοκρατίας, της ευρισκόμενης επί της νέας νήσου Ουτοπίας*, δημοσιευμένο το 1516. Ένας ιδανικός τόπος, το υπόδειγμα μιας ιδανικής κοινωνίας, ο οποίος είναι εφικτό να δημιουργηθεί από τον άνθρωπο εάν υπάρξουν οι κατάλληλες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες. Ήδη από τον 18ο αιώνα ήταν διαδεδομένη η άποψη πως η λογική και ο ορθολογισμός μπορούν να δώσουν τη δυνατότητα στον άνθρωπο να μεταβάλλει, να διαμορφώσει, να σχεδιάσει και να βελτιώσει την κοινωνία στην οποία ζει, με κυρίαρχο συστατικό την ελπίδα για έναν νέο καλύτερο κόσμο.

Σε αντιδιαστολή, η δυστοπία ως αντίθετο της ουτοπίας, θεωρείται ως ένα μελλοντικό κακό μέρος, μία φανταστική κοινωνία απόλυτης δυστυχίας. Στοχοποιεί αρνητικά το εγγύτερο μέλλον στο οποίο διακρίνονται στοιχεία του τωρινού, πραγματικού κόσμου. Μια δυστοπική κοινωνία, είναι μια κοινωνία σε καταπιεσμένη και τρομοκρατημένη κατάσταση. Είναι μια κοινωνία ζοφερή, σκοτεινή και απελπισμένη, όπου οι ανάγκες και οι επιθυμίες των πολιτών γίνονται υποδεέστερες στον κεντρικό ολοκληρωτισμό. Ο άνθρωπος καταρρέει σαν υπόσταση, σαν πνεύμα, σαν σύμβολο. Η δυστοπική πραγματικότητα, χαρακτηρίζεται από ακραία βιομηχανοποίηση, καταστροφή και απαξίωση του φυσικού περιβάλλοντος, από τυραννικά καθεστώτα και ολοκληρωτισμό, δαιδαλώδη γραφειοκρατία, ομοιομορφία σκέψης και υπόστασης μα και με άλλα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την ηθική -και όχι μόνο- παρακμή. «Η δυστοπία αναφέρεται σε έναν φουτουριστικό, φανταστικό κόσμο, στον οποίο ο καταπιεστικός κοινωνικός έλεγχος και η ψευδαίσθηση μίας τέλει κοινωνίας διατηρούνται μέσω ενός συλλογικού, γραφειοκρατικού, τεχνολογικού, ηθικού ή ολοκληρωτικού ελέγχου.»

(Γ. Παναγιωτίδης, 2020:1). Η αναρχία ή η απολυταρχική διακυβέρνηση, η προπαγάνδα που κατευθύνει τους ανθρώπους, η λογοκρισία, η έλλειψη ελεύθερης βούλησης, η μεγάλη φτώχεια ή μεγάλη διαφορά των οικονομικών δυνάμεων, επικρατούν ολοκληρωτικά.

Σύμφωνα με τον Claeys, [...] η δυστοπία αποδίδει την πλασματική απεικόνιση μιας κοινωνίας στην οποία το κακό, οι αρνητικές και πολιτικές εξελίξεις, επικρατούν, είτε ως σάτιρα των ουτοπικών προσδοκιών, τις πλάνες των οποίων επιχειρεί να αναδείξει, είτε ως κατάδειξη τρόπων ζωής που πρέπει σίγουρα να αποφεύγουμε [...] (Claeys, 2010:107).

Η δυστοπία είναι ένα μέρος που δεν θέλουμε να υπάρχει. Το δυστοπικό μέλλον και περιβάλλον, αποτυπώνεται σε όλες τις μορφές της τέχνης ως μια αλληγορία του σύγχρονου κόσμου και έχει ως στόχο να υπερτονίσει τα αρνητικά γνωρίσματα των σύγχρονων κοινωνιών. Μέσα από το βλέμμα της τέχνης, σχολιάζεται ένα μέλλον διαφορετικό από το παρόν μας, μια μελλοντική κοινωνία ή ένα περιβάλλον στα οποία αποτυπώνονται τα ερείπια του κόσμου μας καθώς και η βεβαιότητα ότι το τέλος δεν θα είναι η αρχή μιας αλλαγής προς κάτι καλύτερο, αλλά ένα τίποτα, ένα απόλυτο τίποτα. Η δυστοπία σηματοδοτεί την αδυναμία του πολιτισμού και περιγράφει τη σχέση του ατόμου-πολίτη και εξουσίας, σε ό,τι αφορά την ατομική ελευθερία και βούληση. Η δυστοπία στην τέχνη υπερτονίζει συγκεκριμένα αρνητικά γνωρίσματα του τωρινού δομημένου κόσμου, για να καταδείξει το ενδεχόμενο κακό, χωρίς ωστόσο να αντιπροτείνει ένα θετικό πρότυπο. Αποτελεί ένα αλληγορικό μοτίβο, για να αναπτυχθούν όλοι οι φόβοι, οι αγωνίες και τα αδιέξοδα της κάθε εποχής. Είναι η άρνηση αυτού που υπάρχει, αναπτύσσεται, εξαπλώνεται. Είναι η ομορφιά που επιτίθεται στην ασχήμια, η δημιουργία που επιτίθεται στο φόβο. Η δυστοπία και η τέχνη έβρισκαν πάντα έναν τρόπο να αλληλοσυμπληρώνονται.

Το βαρύ αυτό φορτίο, που κουβαλά μέσα της η έννοια της δυστοπίας το συναντούμε και στη λογοτεχνία. Η έννοια της δυστοπίας έχει γοητεύσει διαχρονικά πολλούς συγγραφείς, των οποίων το έργο χαρακτηρίζεται ως δυστοπικό. Η δυστοπική λογοτεχνία, περιγράφει και αφηγείται την πολιτική και κοινωνική δομή μιας μελλοντικής κοινωνίας η οποία έχει ρίζες στο παρόν. Περιγράφει καταστάσεις οι οποίες ανήκουν σε μια πραγματικότητα διαφορετική, προκαλώντας στον αναγνώστη μια απέχθεια για το περιβάλλον στο οποίο διαδραματίζεται η ιστορία και οι οποίες μπορεί να έρχονται και σε αντιπαράθεση με τις ηθικές αξίες του συγγραφέα. Η μυθοπλασία της δυστοπίας θέτει στο προσκήνιο κοινωνικά και πολιτικά θέματα και προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει κριτικά τον αναγνώστη, έτσι ώστε να συγκρίνει

τη δική του κοινωνία με την μελλοντική και να αφουγκραστεί ή και να αναγνωρίσει που μπορούν να οδηγήσουν οι κοινωνικές, πολιτικές, τεχνολογικές και διαπροσωπικές τάσεις του σύγχρονου κόσμου.

Οι συγγραφείς χρησιμοποιούν συνήθως τη δυστοπία, ώστε να εγκλωβίσουν την προσοχή του αναγνωστικού κοινού στα υπαρκτά προβλήματα του απτού κόσμου. Φτώχεια, βία, ανισότητες, διακρίσεις, έλεγχος, καταστροφές, όλα όσα αφορούν την κοινωνία, την πολιτική και την οικονομία, την τεχνολογία, το περιβάλλον, τη θρησκεία, την ηθική και την επιστήμη. Με εμπειρικά γνωστικό εργαλείο, το ότι οι εξελίξεις σε οτιδήποτε έχει σχέση με την τεχνολογία και την επιστήμη, ανέκαθεν ενθουσιάζουν και ταυτόχρονα τρομοκρατούν το ευρύ κοινό καθώς επίσης, η απειλή των απολυταρχικών καθεστώτων που στερούν θεμελιώδη δικαιώματα από τους ανθρώπους είναι μια απειλή, η οποία φωλιάζει στο πίσω μέρος του μυαλού της πλειοψηφίας των ανθρώπων, ο συγγραφέας της δυστοπικής μυθοπλασίας, έντεχνα ενώνει αυτούς τους δύο φόβους και τα παρακλάδια τους, και συνήθως παράγει ως αποτέλεσμα μία εξαιρετικά ενδιαφέρουσα διήγηση.

Ο κόσμος αγαπάει τις δυστοπικές ιστορίες, γιατί έρχονται στιγμές, που όλοι μας νιώθουμε ότι κάτι στον κόσμο είναι λάθος και εξελίσσεται λάθος. Πώς κάτι θα μπορούσε να είναι διαφορετικό, ίσως και να μην έπρεπε καν να υπάρχει πια, όπως παραδείγματος χάριν, στερεότυπα και συμπεριφορές ανισοτήτων. Ή ίσως απλά, να αισθανόμαστε ασφαλέστεροι όταν ένα κακό σενάριο μας γίνεται γνωστό, γιατί θεωρούμε πως, αν ενδεχομένως κινδυνέψει να γίνει πραγματικότητα, θα το γνωρίζουμε, κι επομένως θα είμαστε σε θέση να το αντιμετωπίσουμε.

Όπως υποστηρίζει ο M.K. Booker: [...] *Εν συντομία, η δυστοπική λογοτεχνία είναι ακριβώς η λογοτεχνία που τοποθετείται σε άμεση αντίθεση με την ουτοπική σκέψη, προειδοποιώντας για τις πιθανές αρνητικές συνέπειες του ακραίου ουτοπισμού. Ταυτόχρονα, η δυστοπική λογοτεχνία γενικά αποτελεί επίσης μια κριτική των υφιστάμενων κοινωνικών συνθηκών ή πολιτικών συστημάτων, είτε μέσα από την κριτική εξέταση των ουτοπικών προϋποθέσεων επί των οποίων οι εν λόγω συνθήκες και τα συστήματα βασίζονται ή μέσα από τη φανταστική επέκταση αυτών των συνθηκών και συστημάτων σε διαφορετικά πλαίσια που αποκαλύπτουν σαφέστερα τις ατέλειες και τις αντιφάσεις τους [...]* (Booker, 1994:3)

Περισσότερο από κάθε άλλο αφηγηματικό είδος, η δυστοπική μυθοπλασία μοιάζει προφητική, διότι έχει ως χαρακτηριστικό γνώρισμα το μη φανταστικό στοιχείο. Ο κίνδυνος

είναι ανθρώπινος και εκείνο που διακυβεύεται και αμφισβητείται είναι ακριβώς το στοιχείο που μας κάνει ανθρώπινους, η ανθρώπινή μας φύση. Το κακό ενσαρκώνεται στους κοινωνικούς θεσμούς, στους μηχανισμούς της κεντρικής εξουσίας, στην κυρίαρχη αντίληψη περί κανονικότητας. Δεν είναι κάτι άυλο ή πνευματικό. Η κοινωνία αποτελεί μια οργανική ενότητα όπου η λειτουργικότητα του συνόλου κατέχει τον πρωταγωνιστικό ρόλο σε βάρος κάθε μορφής ελευθερίας. Η ομοιομορφία και ο κομορμισμός εξοστρακίζουν τη διαφορετικότητα. «Παλιά ο κίνδυνος ήταν μήπως οι άνθρωποι μετατραπούν σε σκλάβους. Σήμερα είναι μήπως μετατραπούν σε ρομπότ», Erich Fromm³.

Η δυστοπική μυθοπλασία περιγράφει μια φανταστική, ιεραρχημένη κοινωνία με ιδεολογική πλαισίωση και ιδιαίτερο γλωσσικό ιδίωμα, στην οποία η καθημερινή ζωή σχεδιάζεται και οργανώνεται κεντρικά, μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια. Η κεντρική εξουσία, ένα υπερκείμενο σύστημα, το οποίο –και σε αυτό αναφέρεται το πρόσημο «δυσ»– οργανώνει και ασκεί την υποδούλωση, χειραγώγηση και εκμετάλλευση των υπολοίπων μελών της κοινωνίας. Ένας συλλογικός ολοκληρωτικός έλεγχος, τεχνολογικός, γραφειοκρατικός, θρησκευτικός. Ο πρωταγωνιστής ή η πρωταγωνίστρια σε μία δυστοπική ιστορία, αισθάνεται παγιδευμένος και επιθυμεί να «δραπετεύσει». Πιστεύει πως πολλά πράγματα είναι λάθος στον κόσμο όπου ζει, κάτι που τον οδηγεί στην αμφισβήτηση του κοινωνικού και πολιτικού συστήματος στο οποίο συμμετέχει.

Η Raffaella Baccolini (2006) σημειώνει: [...] η *δυστοπία έχει τις ρίζες της στην ιστορία. Η λειτουργία της είναι να προειδοποιήσει τους αναγνώστες σχετικά με τα πιθανά δυσοίωνα αποτελέσματα στο μέλλον του σημερινού κόσμου μας και συνεπάγεται την αρνητική παρέκταση των βασικών χαρακτηριστικών της σύγχρονης κοινωνίας. Η δυστοπική συγγραφή είναι μια κριτική της ιστορίας και ιδιαίτερα της ιστορίας της διαμόρφωσης της κοινωνίας. Η δυστοπική φαντασία έχει την τάση να προβάλλει τη δυστοπική κατάσταση του συγγραφέα σε μια καθολική δυστοπική κατάσταση [...]*.⁴

³ Φονικό Κουνέλι, ανακτήθηκε Απρίλιο του 2020

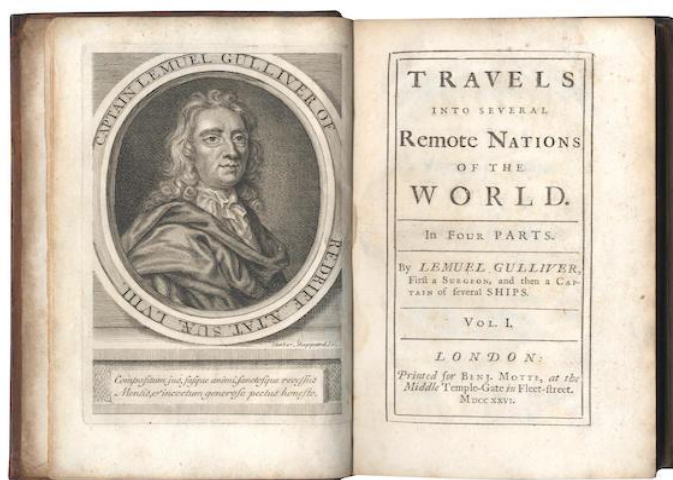
<https://tofonikokouneli.com/2020/04/istoria-dystopias.html>

⁴ Παναγιωτίδης, 2020, σελ. 2

2. Ιστορική αναδρομή – Σημαντικά δυστοπικά μυθιστορήματα

Μια αναζήτηση στις ρίζες της δυστοπικής λογοτεχνίας καθώς επίσης και στα καλύτερα δυστοπικά μυθιστορήματα, συγκλίνει σε μια ενδεικτική ομάδα σημαντικών δυστοπικών κειμένων παγκόσμιας απήχησης, αναγνωσιμότητας και αποδοχής. Απαισιόδοξα, αλλά συναρπαστικά και άκρως ενδιαφέροντα, ξεκινούν πολλά χρόνια πίσω στο παρελθόν της λογοτεχνίας. Μια εκτεταμένη έρευνα στον παγκόσμιο ιστό του διαδικτύου, σε βιβλιοθήκες και έντυπα ηλεκτρονικά και μη, σε άρθρα και συνεντεύξεις, σε διδακτορικές διατριβές και διπλωματικές εργασίες, κατέληξε στα εξής παρακάτω:

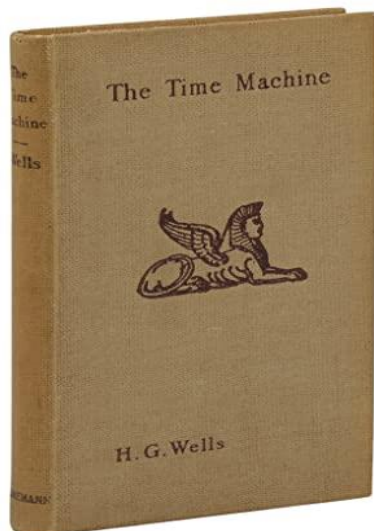
Πρωτίστως στην αγγλική λογοτεχνία και συγκεκριμένα στο μυθιστόρημα *Travels into Remote Nations of the World by Captain Lemuel Gulliver* (Ταξίδια σε αρκετές μακρινές χώρες του κόσμου σε 4 μέρη υπό Λεμουέλ Γκιούλιβερ, Εικόνα 1), του ιρλανδού συγγραφέα και κληρικού Jonathan Swift (Τζόναθαν Σουίφτ), το οποίο εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1726. Το βιβλίο είναι γραμμένο στο πρώτο πρόσωπο από την οπτική του Lemuel Gulliver, ενός χειρουργού και καπετάνιου της θάλασσας που επισκέπτεται απομακρυσμένες περιοχές του κόσμου και περιγράφει τις περιπέτειες του. Το έργο, αποτελείται από τέσσερα μέρη, που αντιστοιχούν στα τέσσερα ταξίδια του ήρωα, συνολικής διάρκειας 16 ετών και 7 μηνών. Κάθε φορά αποπλέει από μια συγκεκριμένη, πραγματική πόλη - λιμάνι και καταλήγει σε εντελώς παράξενες και ανύπαρκτες χώρες. Εκεί εξοικειώνεται με τα έθιμα, τον τρόπο ζωής, τις παραδόσεις και τους νόμους που υπάρχουν και με τη σειρά του, περιγράφει σε αυτούς τους κατοίκους την Αγγλία.

Εικόνα 1 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *Travels into Several Remote Nations of the World*. (Jonathan Swift, εκδ. Benj. Motte, 1726)

Δίχως να αποτελεί δυστοπία με την κλασική έννοια του όρου, ο συγγραφέας με γλώσσα σαρκαστική, περιγράφει φανταστικούς κόσμους με αλλόκοτους κατοίκους με σκοπό όχι να ψυχαγωγήσει μόνο τον αναγνώστη μα και να ασκήσει κριτική στην κοινωνία της εποχής του. Η απεικόνιση φανταστικών κόσμων σε συνδυασμό με την κοινωνική κριτική, τοποθετεί τον Jonathan Swift στους προπάτορες του δυστοπικού μυθιστορήματος παρόλο που ο συγγραφέας στο τέλος αφήνει ένα ελπιδοφόρο συναίσθημα.

Ωστόσο οι απαρχές της δυστοπικής λογοτεχνίας τοποθετούνται στα τέλη του δέκατου ενάτου αιώνα και συγκεκριμένα το 1895 με την έκδοση του μυθιστορήματος *The Time Machine* (*Η μηχανή του χρόνου*, Εικόνα 2) του Herbert George Wells (Χέρμπερτ Τζορτζ Γουέλς). Το *The Time Machine* αφορά μία μηχανή, που μεταφέρει τον επιβάτη της χιλιάδες χρόνια μπρος ή πίσω, σε εποχές ξεχασμένες ή σε εποχές που δεν ήρθαν ακόμη. Ο πρωταγωνιστής, ένας επιστήμονας της βικτωριανής εποχής, επηρεασμένος από την αισιοδοξία που περιβάλλει την επιστήμη των καιρών του, κατασκευάζει μια μηχανή ώστε να ταξιδεύει στο μέλλον. Ο Χρονοταξιδιώτης, ο ήρωας, μεταφέρεται στο έτος 802.701 μ.Χ. όπου τα πάντα στον κόσμο έχουν αλλάξει. Όλος ο αγώνας, ο πόνος και τα πάθη της ανθρωπότητας έχουν αντικατασταθεί από μία ουτοπία ομορφιάς, ευδαιμονίας και ειρήνης, με τους απογόνους του ανθρώπου να ζουν σε πλήρη αρμονία μεταξύ τους. Ο Χρονοταξιδιώτης

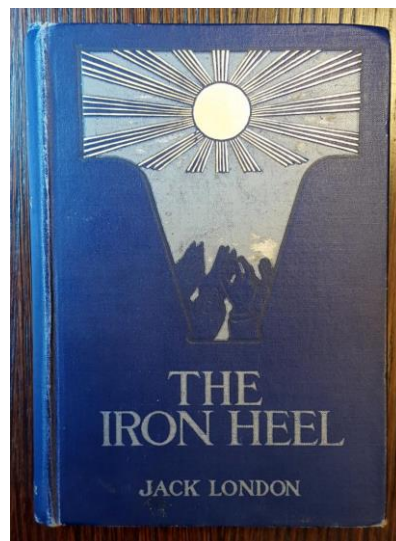
Εικόνα 2 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *The Time Machine: An Invention* (H.G. Wells, εκδ. William Heinemann, 1895)

αποφασίζει να μελετήσει αυτά τα θαυμαστά πλάσματα και να ανακαλύψει το μυστικό τους, πριν επιστρέψει στην εποχή του, ώσπου ξαφνικά η χρονομηχανή του, η μόνη οδός διαφυγής του, εξαφανίζεται.

Στο *The Time Machine* ο Herbert George Wells στοχάζεται πάνω στην εξέλιξη του ανθρώπινου είδους. Εκτοξεύει κυριολεκτικά τον ήρωά του σε ένα μέλλον φορτωμένο με τις μεγαλύτερες ελπίδες και τους σκοτεινότερους φόβους της ανθρωπότητας. Ο Wells, βαθιά σκεπτικιστής, θρυμματίζει το αισιόδοξο πνεύμα και για αυτόν ακριβώς το λόγο η δυστοπία του ανήκει.

Το 1908, εκδίδεται το προφητικό μυθιστόρημα του Jack London (Τζακ Λόντον) *Iron Heel* (*Σιδερένια Φτέρνα ή Σιδερένιο Τακούνι*, Εικόνα 3). Το έργο είναι ένα έντονο κατηγορώ

εναντίον της ολιγαρχίας. Αφηγείται τους αγώνες των καταπιεσμένων ανθρώπων, ξεσκεπάζει το αδίστακτο πρόσωπο της άρχουσας τάξης και της εκκλησίας, σε ζητήματα ισότητας και δικαιοσύνης. Στις αρχές του 27ου αιώνα κάποιος αρχαιολόγος ανακαλύπτει το «Χειρόγραφο Έβερχαρντ». Πρόκειται για ένα κείμενο, το οποίο γράφτηκε από τη σύζυγο του σοσιαλιστή ηγέτη και επαναστάτη Ernest Everhard (Έρνεστ Έβερχαρντ). Στο χειρόγραφο, περιγράφονται τα συγκλονιστικά γεγονότα γύρω από τη ζωή των καταπιεσμένων Αμερικανών πολιτών με κεντρικό πρόσωπο τον Everhard και διαδραματίζονται κυρίως από το 1912 έως το 1932. Στις ΗΠΑ, η ολιγαρχία (τα πανίσχυρα μονοπωλιακά τραστ) που ονομάζεται *Iron Heel*, σε συνδυασμό με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, κάποια ξεπουλημένα συνδικαλιστικά σωματεία και τον – πληρωμένο από τους ολιγάρχες - αμερικάνικο στρατό, συγκρούονται με το λαό και ειδικότερα τη φτωχή εργατική τάξη και τους ανέργους. Η σύγκρουση των τάξεων βρίσκεται σε πρώτο πλάνο τόσο στις περιγραφές της μελλοντικής ανθρώπινης εξαθλίωσης, όσο και στις ένοπλες συγκρούσεις που περιγράφονται. Ένα από τα όπλα που χρησιμοποιεί η ολιγαρχία ενάντια στο λαό είναι η οικονομική κρίση. Η κοινωνική επανάσταση αποτυχαίνει, αλλά τελικά τίποτα δεν πάει χαμένο. Στο μακρινό μέλλον, όπως ο αρχαιολόγος του 27ου αιώνα αφήνει να εννοηθεί, η νίκη των επαναστατών είναι αναπόφευκτη.

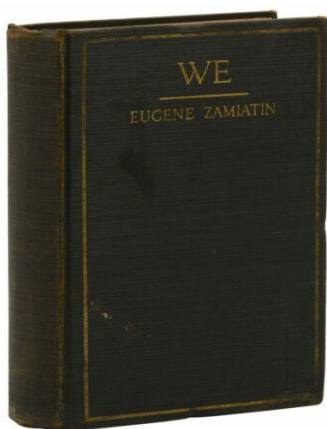
Εικόνα 3 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *The Iron Heel* (Jack London, εκδ. Macmillan & Co, 2008)

Το έργο, αναφερόμενο στην κοινωνική εξαθλίωση και εργασιακή εκμετάλλευση της αμερικανικής εργατικής τάξης, υπήρξε ένα από τα πλέον σημαντικά προφητικά δυστοπικά μυθιστορήματα του εικοστού αιώνα, που περιέγραψαν με διεισδυτικότητα την κοινωνική πραγματικότητα της εποχής τους αποτελώντας τον προάγγελο της μετέπειτα ανόδου του φασισμού στην Ευρώπη. Σε ένα γράμμα του στην Joan London (Τζόαν Λόντον), κόρη του Jack London, ο Trotsky (Τρότσκι) έγραφε ότι: «Στη *Σιδερένια φτέρνα*, ο τριαντάρης ρομαντικός έβλεπε ασύγκριτα πιο μακριά απ' όλους μαζί τους σοσιαλδημοκράτες ηγέτες εκείνης της εποχής». (Λ. Τρότσκι, 1971:245)⁵

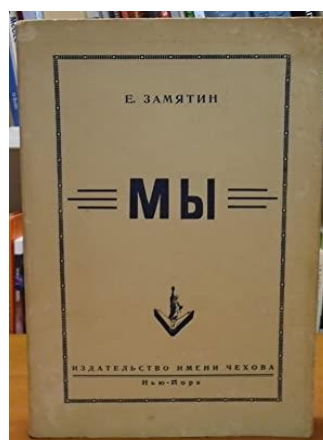
⁵ Neverhard, ανακτήθηκε 14/02/2021

<https://bookstory.gr/1275-2/>

Η Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917, η ναζιστική Γερμανία, ο Πρώτος και ο Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, η τεχνολογική πρόοδος και η δημιουργία της ατομικής βόμβας, αποτέλεσαν το υλικό αμφισβήτησης μίας μελλοντικής καλύτερης, ευτυχέστερης κοινωνίας αλλά και τη βάση για την ανάπτυξη της δυστοπικής λογοτεχνίας. Το 1924, έργο του Ρώσου Yevgeny Zamiatin (Γεβγκένι Ζαμιάτιν) με τίτλο *We* (*Εμείς*, Εικόνα 4 και Εικόνα 5), αποτέλεσε το πρώτο αμιγώς δυστοπικό λογοτεχνικό έργο που κατάφερε με μεγάλη επιτυχία να προβλέψει τις επερχόμενες πολιτικές εξελίξεις και την πορεία του καπιταλισμού και της εκβιομηχάνισης.

Εικόνα 4 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *We* (Yevgeny Zamiatin, εκδ. E. P. Dutton & Company 1924)

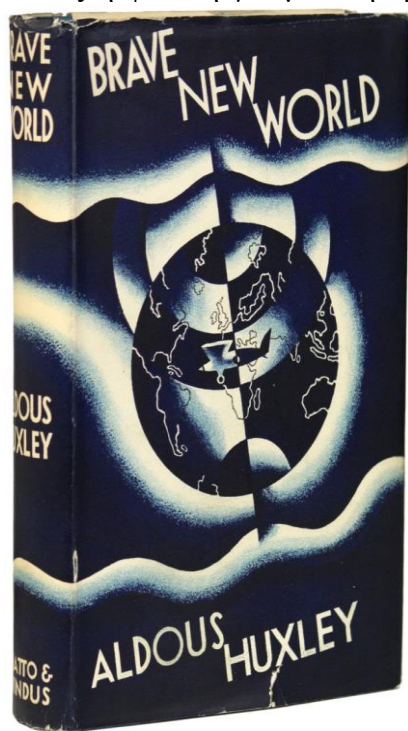

Εικόνα 5 Εξώφυλλο της πρώτης ρωσικής έκδοσης του βιβλίου *We* (Yevgeny Zamiatin, εκδ. Chekov Publishing House, 1952)

Απεικονίζει μια μελλοντική κοινωνία, το αποτέλεσμα μιας παγκόσμιας τεχνικής και ηθικής επανάστασης. Οι άνθρωποι δεν έχουν όνομα παρά έναν αριθμό. Ο πρωταγωνιστής του μυθιστορήματος, ο D-503, είναι σίγουρος για τη δικαιοσύνη, της αριστείας και την τελειότητα του Κράτους. Ωστόσο, συναντώντας την I-330, μια νεαρή κοπέλα η οποία ονειρεύεται να ελευθερωθεί από τον εμμονικό ζυγό του Κράτους, ο ήρωας βιώνει για πρώτη φορά την αληθινή αγάπη. Ξεχνά την προσκόλλησή του σε αρμονικούς μαθηματικούς τύπους, επαναστατεί εναντίον της σκληρής πολιτικής αποπροσωποποίησης και εν τέλει αρρωσταίνει, αρρωσταίνει η ψυχή του. Ο ήρωας συμφωνεί οικειοθελώς σε μια επέμβαση για την αφαίρεση της φαντασίας, μετά την οποία προδίδει την αγαπημένη του και όλους τους συμπολεμιστές της, χωρίς δισταγμό. Το φινάλε του έργου δείχνει ότι η ατομικότητα, η ειλικρίνεια και η ελεύθερη σκέψη σε μια ολοκληρωτική κατάσταση είναι αδιανόητα.

Πρόκειται για μια δυστοπική ιστορία, μια μελέτη της κοινωνίας που βασίζεται αποκλειστικά στον καθαρό, ατόφιο ορθολογισμό και ως εκ τούτου μετατρέπεται σε θανάσιμη, απάνθρωπη, παράλογη. Παρότι προαναγγέλλει ένα μέλλον δυσοίωνο, το μυθιστόρημα του Zamyatin δεν είναι μόνο ένα σπουδαίο και ιδιαίτερο έργο τέχνης, φουτουριστικής αισθητικής, ούτε μόνο ένα δυστοπικό μυθιστόρημα κριτικής σε κάθε είδους ολοκληρωτισμό, αλλά μια έμπρακτη τοποθέτηση στη συζήτηση των γεγονότων της εποχής.

Λίγο αργότερα, το 1932, ο Aldous Huxley (Άλντους Χάξλεϊ), ένας από τους σημαντικότερους συγγραφείς του 20ου αιώνα, εκδίδει ένα βιβλίο που επρόκειτο επίσης να χαρακτηριστεί προφητικό και αποτελεί το πρώτο αμιγώς δυστοπικό μυθιστόρημα, το *Brave New World* (*Θαυμαστός Καινούργιος Κόσμος*, Εικόνα 6). Αναφέρεται στον νέο κόσμο που έχει διαμορφωθεί το έτος 632 μ.Φ. (μετά Φορντ) όταν έχει εγκαθιδρυθεί ένα Παγκόσμιο Κράτος με την «Σταθερότητα, Ταυτότητα, Κοινότητα» ως το τρίπτυχο των αξιών του. Το παρελθόν, οι παραδόσεις, η ιστορία, η οικογένεια, η τέχνη, η θρησκεία θεωρούνται άχρηστα, η βιολογική ταυτότητα προκαθορίζεται και προγραμματίζεται, και οι άνθρωποι χωρίζονται σε πέντε τάξεις (A, B, Γ, Δ, E). Οι έννοιες μητέρα, πατέρας, οικογένεια, σπίτι έχουν εκλείψει, καθώς η φυσική γονιμοποίηση του ανθρώπου έχει αντικατασταθεί από τη μαζική, τεχνητή

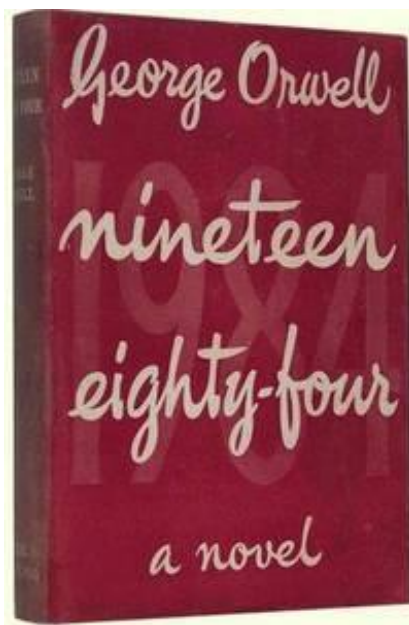
Εικόνα 6 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *Brave New World* (Aldous Huxley, εκδ. Chatto & Windus, 1932)

γονιμοποίηση σε φιάλες κυοφορίας. Με πειράματα και ηλεκτροσόκ τα παιδιά εκπαιδεύονται να μισούν τα λουλούδια και τα βιβλία. Ο ελεύθερος χρόνος δαπανάται έτσι ώστε το άτομο να καταναλώνει και έτσι να ανατροφοδοτείται το βιομηχανικό σύστημα. Η διαδικασία του προκαθορισμού της ταυτότητας, συνεχίζεται και κατά τη διάρκεια του ύπνου των ανθρώπων με την υπνοπαιδεία, την σταθερή και επίμονη επανάληψη στερεότυπων και προκαταλήψεων στη διάρκεια του ύπνου. Η ηλικία δεν αφήνει ίχνη στο δέρμα, αλλά μόνο στον εγκέφαλο και στην καρδιά. Μέχρι την ηλικία των 60 όλοι οι άνθρωποι ζουν χωρίς αρρώστιες. Μετά εισέρχονται στο νοσοκομείο Μελλοθανάτων όπου πεθαίνουν με όλες τους τις ανέσεις και όπου τους επισκέπτονται τα μικρά παιδιά για να συνηθίσουν στην ιδέα του θανάτου. Οι άνθρωποι στο μυθιστόρημα του Huxley, χάρη στις προόδους της

τεχνολογίας και της επιστήμης, έχουν κατακτήσει την απόλυτη ευτυχία, προσωπική και συλλογική, με αντάλλαγμα όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που συγκροτούν την ανθρώπινη φύση δηλαδή την μητρότητα, τα συναισθήματα, την ελευθερία της σκέψης, την προσωπικότητα. Η βιοεπιστήμη και η γενετική έχουν φτάσει σε τέτοιο σημείο που υποκαθιστούν τη φυσική εξέλιξη του ανθρώπινου είδους. Ο χαρακτήρας, ο ψυχικός κόσμος, η ευτυχία, η κοινωνική θέση κάθε ανθρώπου είναι προκαθορισμένα πολύ πριν τη γέννησή του. Ο Bernard (Μπέρναρντ), βασικός ήρωας του έργου, αναρωτιέται για τη φίλη του Lenina (Λελίνα) και κατ' επέκταση για όλους όσους απαρτίζουν την κοινωνία όπου ζει: «Έτσι λειτουργεί το μυαλό της, δεν την πειράζει να είναι ένα σκέτο κομμάτι κρέας». (σελ. 109)

Η δυστοπία στον «Θαυμαστό Καινούργιο Κόσμο» προκύπτει εξ αντανάκλασεως. Αναδύεται έντεχνα ως ανατριχιαστικό, φρικαλέο καθρέφτισμα μιας ουτοπίας που με αυτοπεποίθηση κοιτιέται στον καθρέφτη χωρίς να αντιλαμβάνεται πως ο καθρέφτης είναι παραμορφωτικός.

Αν θα έπρεπε να κρατήσουμε τον όρο «δυστοπία» για ένα μόνο βιβλίο, οι περισσότεροι άνθρωποι θα σκέφτονταν το *1984*, του George Orwell (Τζωρτζ Όργουελ). Εκδόθηκε το 1949 και η βαθιά εντύπωση που προξένησε στους αναγνώστες του γέννησε το επίθετο «οργουελικός», ενώ συγκαταλέγεται στα πιο πολυμεταφρασμένα και πολυδιαβασμένα βιβλία του 20ού αιώνα. Το βιβλίο περιγράφει την ιστορία ενός ανθρώπου, του Winston Smith (Γουίνστον Σμιθ), στον εφιαλτικό κόσμο της Ωκεανίας, μιας χώρας που βρίσκεται κάτω από ένα απολυταρχικό καθεστώς, στο οποίο όλοι οι κάτοικοι βρίσκονται υπό τη συνεχή παρακολούθηση του Μεγάλου Αδερφού, ο οποίος κυριαρχεί και εξουσιάζει. Πάντα και παντού παρακολουθούμενοι από την Αστυνομία της Σκέψης, εργάζονται για το κράτος, χωρίς να τολμούν να σκεφτούν αυτόνομα για το πεπρωμένο τους. Στις πανταχού παρούσες και σε συνεχή λειτουργία τηλεοράσεις, το μίσος προς έναν μυθικό εχθρό με το όνομα Emmanuel Goldstein (Εμμανουήλ Γκολντστάιν), τους ενώνει όλους. Η αγγλική γλώσσα έχει αντικατασταθεί από μία νέα γλώσσα, τη Νεομιλία, καθαρή και απαλλαγμένη από όρους, έννοιες και λέξεις, όπως για παράδειγμα, η ελευθερία. Η βασική

Εικόνα 7 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *Nineteen Eighty-Four* (George Orwell, εκδ. Secker & Warburg, 1949)

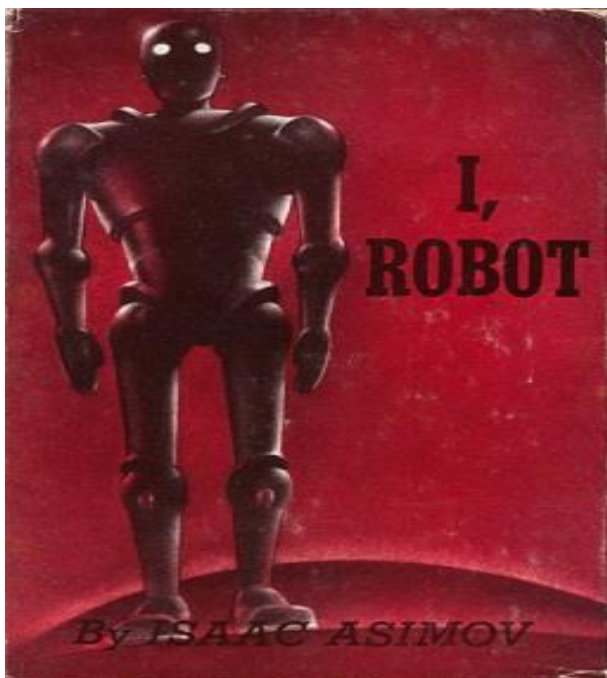
ιδεολογία βασίζεται στα συνθήματα «Ο πόλεμος είναι ειρήνη», «Η ελευθερία είναι σκλαβιά», «Η άγνοια είναι δύναμη».

Ο κεντρικός χαρακτήρας ο τριανταεννιάχρονος Winston Smith δουλεύει στο «Υπουργείο της Αλήθειας» στο Λονδίνο και ασχολείται με την προσαρμογή των άρθρων από εφημερίδες και της ιστορικής γνώσης στο δόγμα του κόμματος. Παρόλο που ανήκει στο «ευρύ κόμμα», ο Smith αντιδρά κρυφά εναντίον του απολυταρχικού συστήματος και συγκρατεί τα απαγορευμένα συναισθήματά του και τις αταβιστικές σκέψεις του σε ένα ημερολόγιο. Βαθιά μέσα του γνωρίζει πως δεν μπορεί να κάνει κάτι ουσιαστικό ώστε να αλλάξει τα πράγματα, δεν μπορεί όμως και να συμφιλιωθεί με την υπάρχουσα κατάσταση. Γνωρίζει πως δεν πρέπει να εμπιστευτεί κανέναν και είναι αναγκασμένος να καταπιέζει συνεχώς τα συναισθήματά του και τις σκέψεις του, αφού το αντίθετο μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη ζωή του. Τολμά και κάνει δυο αδιανόητα πράγματα για την κοινωνία της Ωκεανίας. Σκέφτεται και ερωτεύεται. Στο πρόσωπο της νεαρής τεχνικού Julia (Τζούλια), η οποία επίσης είναι μέλος του κόμματος, βρίσκει έναν έρωτα και έναν συνεργό, εναντίον του απολυταρχικού κράτους παρακολούθησης και σε αντίσταση απέναντι στην προπαγάνδα. Ο Smith προσπαθεί να ανοίξει διάυλο επικοινωνίας με ένα παρακρατικό κίνημα. Στο πρόσωπο του φαινομενικά ομοϊδεάτη O'Brien (Ομπράιαν) πιστεύει πως έχει βρει κάποιον, που μπορεί να τον βοηθήσει. Ο O'Brien καταφέρνει να κερδίσει την εμπιστοσύνη του Smith. Στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για ένα εξίσου φανατικό και σκληρό μέλος του «πυρήνα» του κόμματος. Ο Smith και η Julia συλλαμβάνονται. Υπό βασανιστήρια στο «Υπουργείο της Αγάπης» ο Smith καταρρέει ψυχικά. Ο ήρωας λυγίζει και δέχεται ακόμη ότι δυο συν δυο ίσον πέντε. Προδίδει τη Julia, χάνει την ατομικότητά του και πιστεύει πως μέσω της νέας του αγάπης προς τον «Μεγάλο Αδερφό» είναι επιτέλους ελεύθερος.

Το *1984* δεν είναι ένα απλό μυθιστόρημα. Είναι μία ανατριχιαστικά ακριβής προφητεία για το μέλλον του κόσμου, ένα μανιφέστο, είναι η εξιστόρηση της μοναχικής και διαχρονικής μάχης του ατόμου με το σύστημα, έναν μηχανισμό δομημένο μεθοδικά, σχεδόν άφθαρτου, που αποσκοπεί στον απόλυτο έλεγχο και την κατάργηση κάθε ελευθερίας που πηγάζει από αντικειμενική ματιά και προσωπική σκέψη. Όπως ο ίδιος ο συγγραφέας αναφέρει: «δεν είναι προφητεία του μέλλοντος αλλά προειδοποίηση για την πορεία της ανθρωπότητας»⁶.

⁶ Τζιέρας, ανακτήθηκε

Ο Isaac Asimov (Ισαάκ Ασίμοφ), στην περίφημη συλλογή των εννέα διηγημάτων του *I, Robot* (*Εγώ, το ρομπότ*, 1950, Εικόνα 8 και Εικόνα 9), καταγράφει τον φόβο της επικίνδυνης γνώσης, τον φόβο του ανθρώπου ότι θα κατασκευάσει ένα τεχνολογικό αντικείμενο, απελευθερώνοντας μια δύναμη που θα ξεφύγει από τον έλεγχό του, γεγονός που θα έχει τραγικά αποτελέσματα για το παρόν και το μέλλον του. Ένα ρομπότ δεν μπορεί να βλάψει ένα ανθρώπινο ον ή, μέσω της αδράνειάς του, να επιτρέψει σε ένα ανθρώπινο ον να πάθει κακό. Ένα ρομπότ πρέπει να υπακούει στις εντολές που του δίνουν οι άνθρωποι, εκτός και αν αυτές οι εντολές έρχονται σε σύγκρουση με τον Πρώτο Νόμο. Ένα ρομπότ πρέπει να προστατεύει την ύπαρξή του, εφόσον αυτή η προστασία δεν έρχεται σε σύγκρουση με τον Πρώτο ή το Δεύτερο Νόμο. Αυτοί είναι οι Τρεις Νόμοι της Ρομποτικής στο σύμπαν του Isaac Asimov, ένα σύμπαν όπου τα ρομπότ έχουν εξελιχθεί ραγδαία και απειλούν να αντικαταστήσουν την ανθρωπότητα. Τα ρομπότ του Isaac Asimov διαβάζουν σκέψεις, αστειεύονται, γίνονται πολιτικοί και κυβερνούν μυστικά τον κόσμο. Παράλληλα, όμως, άλλα ρομπότ συγκρούονται με τον ίδιο τους τον εγκέφαλο και χάνουν τον σκοπό τους, φέρνοντας καταστροφικά αποτελέσματα σε όποιον άνθρωπο προσπαθεί να τα επαναφέρει. Ο συγγραφέας στοχάζεται: Ο συγγραφέας στοχάζεται: «Το πιο θλιβερό στη ζωή αυτή τη στιγμή είναι ότι η επιστήμη συγκεντρώνει γνώση πολύ πιο γρήγορα απ' ό,τι η κοινωνία

Εικόνα 8 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *I, Robot* (Isaac Asimov, εκδ. Gnome Press, Inc. Publishers, 1950)

Εικόνα 9 Εξώφυλλο της πρώτης ρωσικής έκδοσης του βιβλίου *I, Robot* (Isaac Asimov, 1950)

αποκτά σοφία»⁷.

Το 1953 ο Ray Bradbury (Ρέι Μπράντμπερι) εκδίδει το *Fahrenheit 451*. Το μυθιστόρημα, είναι ένας ύμνος στη διαχρονική αξία του βιβλίου και την αναγνωστική κουλτούρα, ενώ ταυτόχρονα περιγράφει μια κοινωνία απάθειας και γενικευμένου κομπορμιισμού, ασκώντας κριτική σε δομικές προεκτάσεις των δυτικών κοινωνιών. Η υπόθεση εξελίσσεται σε μία φανταστική τεχνοκρατούμενη κοινωνία. Οι τοίχοι των σπιτιών των ανθρώπων είναι στην ουσία γιγαντοοθόνες που παίζουν σχεδόν ασταμάτητα. Οι ίδιοι οι άνθρωποι φοράνε ακουστικά στα αυτιά τους, τις ακιβάδες, μέσω των οποίων ενημερώνονται συνεχώς για νέα και ειδήσεις. Όλα είναι δομημένα έτσι ώστε ο κάθε άνθρωπος να βομβαρδίζεται αδιάκοπα από εξωτερικά ερεθίσματα και κατά συνέπεια να μην έχει χρόνο να σκεφτεί. Ο ήρωας της ιστορίας αυτής, ο Guy Montag (Γκάυ Μόνταγκ) είναι ένας πυροσβέστης και μαζί με τους συναδέλφους του αντί να σβήνουν τις φλόγες, ανάβουν οι ίδιοι τις φωτιές στα σπίτια αυτών που κατέχουν ό,τι πιο επικίνδυνο για αυτή την περίεργη κοινωνία. Έχουν βιβλία. Και η δουλειά των πυροσβεστών σε αυτόν τον φανταστικό κόσμο δεν είναι να σβήνουν τις πραγματικές φωτιές, αλλά να σβήνουν τις φωτιές του πνεύματος που κρύβουν μέσα τους τα βιβλία. Τα βιβλία είναι απαγορευμένα και όποιος έχει έστω και ένα στην κατοχή του κινδυνεύει, όχι μόνο να του κάψουν οι πυροσβέστες ολόκληρο το σπίτι, αλλά και να συλληφθεί. Ο Guy Montag, είναι ο χαρακτηριστικός εκπρόσωπος της εξουσίας που επαγρυπνεί για τη διάδοση και εδραίωση της ιδεολογίας. Ο ήρωας του Bradbury καίει βιβλία και το απολαμβάνει. Φαρενάιτ 451 είναι η θερμοκρασία που καίγεται το χαρτί. Χαρακτηριστικό το απόσπασμα στο βιβλίο: «Άσε τον κόσμο να κερδίζει σε διαγωνισμούς που του ζητούν να θυμηθεί τους στίχους γνωστών τραγουδιών. Δεν πρέπει να τους αφήσεις να ασχολούνται με περίεργα πράγματα, όπως η φιλοσοφία ή η κοινωνιολογία. Ο δρόμος αυτός οδηγεί στη μελαγχολία» (σελ.61). Τον ήρωα του Bradbury δεν τον προβλημάτιζε τίποτε έως ότου συνάντησε ένα δεκαεπτάχρονο κορίτσι που του μίλησε για το παρελθόν, για τον καιρό που οι άνθρωποι δεν φοβόνταν. Και κατόπιν συνάντησε έναν καθηγητή που του μίλησε για το μέλλον, για τις μέρες που οι άνθρωποι θα μπορούν να σκέφτονται. Μέσα σε

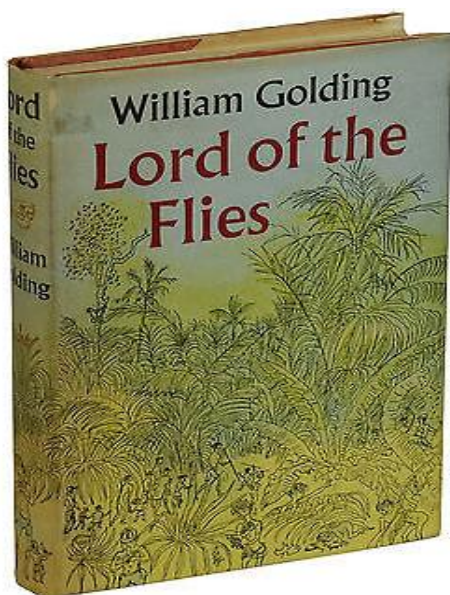
⁷ Νίκα, ανακτήθηκε 23/09/2021

<https://www.newsitamea.gr/2021/09/23/to-thlivero-sti-zoi-oti-epistimi-sygkentronei-gnosi-pio-grigora-ap-o-ti-koinonia-apokta-sofia-isaak-asimof/>

σύντομο χρονικό διάστημα ο ήρωας του μυθιστορήματος μεταμορφώνεται από στενόμυαλος και προκατειλημμένος κομφορμιστής σε δυναμικό άτομο αφοσιωμένο στην κοινωνική αλλαγή και σε μια διαφορετική ζωή, σώζοντας βιβλία αντί να τα καταστρέφει.

Οι αιτίες που αναφέρονται ως υπεύθυνες για την πνευματική κατάρρευση του πολιτισμού, είναι η τεχνική εξέλιξη των μέσων επικοινωνίας, η επικράτηση της μαζικής κουλτούρας και η κυριαρχία της πολιτικής ορθότητας μέσω της καταπίεσης των μειονοτήτων. Η κυριαρχία των νέων μέσων μαζικής επικοινωνίας στην πολιτική σκηνή των σύγχρονων δημοκρατιών, η επίδραση της μαζικής κουλτούρας που προωθεί το εύκολο και το εφήμερο με την πλήρη απουσία της κριτικής σκέψης, η έλλειψη προσωπικών προβληματισμών που αφορούν σε κοινωνικές ανησυχίες, η αλλοτρίωση του σύγχρονου ανθρώπου, είναι θεματικές του *Fahrenheit 451* σε άμεση συσχέτιση και αντανάκλαση με τη σύγχρονη πραγματικότητα.

Ένα χρόνο αργότερα, το 1954, εκδίδεται το *Lord of Flies* (*Ο Άρχοντας των μυγών*, Εικόνα 10) του William Golding (Ουίλιαμ Γκόλντινγκ). Το μυθιστόρημα αφηγείται την ιστορία μιας ομάδας αγοριών. Ένα αεροπλάνο πέφτει σ' ένα τροπικό νησί. Οι επιζήσαντες, μικροί μαθητές από την Αγγλία, διαπιστώνουν σύντομα ότι το νησί είναι ακατοίκητο. Δεν υπάρχουν πουθενά ενήλικες. Οργανώνονται μόνοι τους, αποκτούν αρχηγό και κανόνες, για

Εικόνα 10 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *Lord of the Flies* (William Golding, εκδ. Faber and Faber, 1954)

να επιβιώσουν, μέχρι να έρθουν να τους σώσουν. Στην αρχή, μοιάζει με ονειρεμένη περιπέτεια. Αλλά τα παιχνίδια της μέρας τα διαδέχονται οι εφιάλτες της νύχτας. Κάποιοι αρχίζουν να πιστεύουν ότι ένα θηρίο στοιχειώνει το νησί. Σιγά σιγά, ο φόβος και η βία εγκαθίστανται στη μικρή τους κοινωνία και την αλλοιώνουν. Αφού εκλέξουν πρώτα έναν αρχηγό, τον Ralf (Ραλφ), οργανώνουν τη ζωή τους ώστε να επιβιώσουν. Οι δυσκολίες που θα βρουν μπροστά τους, αλλά και οι μνήμες από τη ζωή που άφησαν πίσω τους θα τους αναγκάσουν να αναπαραγάγουν τα ίδια πρότυπα με αυτά των ενηλίκων και τα αποτελέσματα θα είναι δραματικά. Τα αγόρια ορμούν χωρίς επιστροφή προς τη βαρβαρότητα.

να επιβιώσουν, μέχρι να έρθουν να τους σώσουν. Στην αρχή, μοιάζει με ονειρεμένη περιπέτεια. Αλλά τα παιχνίδια της μέρας τα διαδέχονται οι εφιάλτες της νύχτας. Κάποιοι αρχίζουν να πιστεύουν ότι ένα θηρίο στοιχειώνει το νησί. Σιγά σιγά, ο φόβος και η βία εγκαθίστανται στη μικρή τους κοινωνία και την αλλοιώνουν. Αφού εκλέξουν πρώτα έναν αρχηγό, τον Ralf (Ραλφ), οργανώνουν τη ζωή τους ώστε να επιβιώσουν. Οι δυσκολίες που θα βρουν μπροστά τους, αλλά και οι μνήμες από τη ζωή που άφησαν πίσω τους θα τους αναγκάσουν να αναπαραγάγουν τα ίδια πρότυπα με αυτά των ενηλίκων και τα

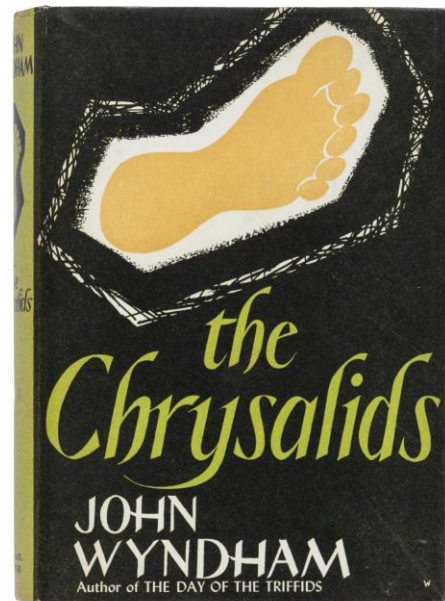
Το μυθιστόρημα του Γκόλντινγκ δεν είναι ούτε απαισιόδοξο ούτε αισιόδοξο. Μας ειδοποιεί όμως για κάτι εξαιρετικά σημαντικό: η ανθρώπινη συνθήκη δεν είναι κάτι δεδομένο - το ίδιο και η κοινωνία. Τα παιδιά στο βιβλίο του είναι το κάτοπτρο που καθρεφτίζει τον κόσμο των ενηλίκων και πίσω από αυτό αναδύεται το μείζον ερώτημα: Δημοκρατία, επιείκεια, σωφροσύνη και αρετή, ή αίμα, σκοτάδι και βαρβαρότητα; (Αναστάσης Βιστωνίτης, Το Βήμα της Κυριακής, 23/06/2021).

Στο δυστοπικό και αλληγορικό αυτό μυθιστόρημα, το πολιτισμένο προσωπείο έχει πέσει και το θηρίο έχει φανερώσει το ανθρώπινο πρόσωπό του. Ο συγγραφέας δεν συνθέτει μια ιστορία παιδικής βίας, αλλά μας αφηγείται το συμβολικό περιεχόμενο του κακού που ενεδρεύει στην ανθρώπινη ψυχή και εκδηλώνεται όταν οι συνθήκες το επιβάλλουν. Κατορθώνει να μας θυμίζει την ροπή προς την βαναυσότητα, ενώ ταυτόχρονα η καλοσύνη και η αγαθότητα ξεφτίζουν, και μας προειδοποιεί πως η ανθρώπινη συνθήκη δεν είναι κάτι δεδομένο όπως δεδομένη δεν είναι και η κοινωνία. Ο εφιάλης που περιγράφει ο Golding πηγάζει ακριβώς από το γεγονός ότι τα παιδιά δεν κάνουν κάτι λάθος. Τα κάνουν όλα σωστά. Αναπαράγουν τον πολιτισμό από τον οποίο προέρχονται πιστά, ευσυνείδητα, πιστεύοντας στην αξία του και στη δύναμή του να τους σώσει. Και αποτυγχάνουν ακριβώς ως πολιτισμένοι, όχι ως άγριοι.

Ακολουθεί το *The Chrysalids* (1955, Εικόνα 11), του John Wyndham (Τζον Ουίνταμ). Μια νουβέλα για την οποία κριτικές ήταν μεικτές. Άλλες επιδοκιμαστικές και άλλες αποδοκιμαστικές για την αυθεντικότητά και την αληθοφάνειά της. Ωστόσο το 1970 η νουβέλα διασκευάστηκε σε ραδιοφωνική σειρά για το BBC. Η ιστορία περιστρέφεται γύρω από ένα νεαρό αγόρι, τον David Storm (Ντέιβιντ Στρορμ), ο οποίος ζει στην Walknryt, μια μελλοντική δυστοπική κοινωνία, στην οποία η φυσιολογικότητα είναι αναμενόμενη και καθένας ο οποίος υποφέρει ή πάσχει από οποιαδήποτε ψυχική ή φυσική ανωμαλία, είναι απόβλητος από την πόλη και χαρακτηρίζεται σαν ανώμαλος. Ο David, ακόμα παιδί, συνειδητοποιεί πως μπορεί να διαβάσει τις σκέψεις των άλλων ανθρώπων, όπως επίσης το ίδιο μπορεί να κάνει και η ξαδέρφη του, Rosalind (Ρόζαλιντ). Τα δυο παιδιά, καθώς μεγαλώνουν, ανακαλύπτουν πως υπάρχουν και άλλοι τηλεπαθητικοί άνθρωποι που κρύβονται στην πόλη και αρχίζουν να επικοινωνούν μαζί τους συστηματικά. Είναι επιτακτική ανάγκη το μυστικό να παραμείνει κρυφό. Οι τηλεπαθητικοί αρχίζουν να συμπεριφέρονται περίεργα και υποψίες αρχίζουν να δημιουργούνται και να τους στοχοποιούν. Έτσι αποφασίζουν να εγκαταλείψουν τη Walknryt και να μετακινηθούν στα Frinjies, το μέρος εξορίας

των ανώμαλων ανθρώπων. Εκεί, οι τηλεπαθητικοί αποτελούν πρόβλημα τόσο για τους νέους συμπολίτες τους όσο και για τους παλιούς, οι οποίοι τους καταδιώκουν. Η μάχη μεταξύ των κατοίκων των δύο πλευρών, τελειώνει με την ολική εξαφάνισή τους. Μια ξένη γυναίκα η οποία εμφανίζεται ξαφνικά, εξαπολύει μια απόκοσμη ομίχλη που σκοτώνει τους πάντες. Μόνο οι τηλεπαθητικοί επιβιώνουν και η γυναίκα συμφωνεί να τους μεταφέρει σε μια ουτοπική κοινωνία.

Το μυθιστόρημα, περιγράφει μια μελλοντική πουριτανική κοινωνία όπου η μισαλλοδοξία και η ασέβεια μεταξύ των μελών της εκδηλώνεται με διάφορους και διαφορετικούς τύπους και τρόπους συγκρούσεων οι οποίοι και είναι αντιπαραγωγικοί και αποτελούν εμπόδιο για την ανάπτυξη ενός αληθινού δημοκρατικού πολιτεύματος. Το αποτέλεσμα, η κοινωνική υποβάθμιση. Περιγράφει μια κοινωνία όπου το όνειρο απαγορεύεται και αν δημοσιοποιείται, τιμωρείται. Η σωματική ιδιαιτερότητα και διαφορετικότητα, τιμωρείται. Το φυσιολογικό είναι το ζητούμενο και αυτό που επικρατεί. Καμία διαφορά, καμία διάκριση. Ηθική και πνευματική αποσάθρωση. Ο εγκλωβισμός στα πρότυπα της ομορφιάς, της υγείας και της αρτιότητας, η ομοιομορφία του φυσιολογικού, του σωστού, που προβάλλεται και προστατεύεται έντονα στον σύγχρονο δυτικό κόσμο, ίσως και να δημιουργήσει ανθρώπους αποβλήτους και κνηγμένους, όπως οι ήρωες του John Wyndham.

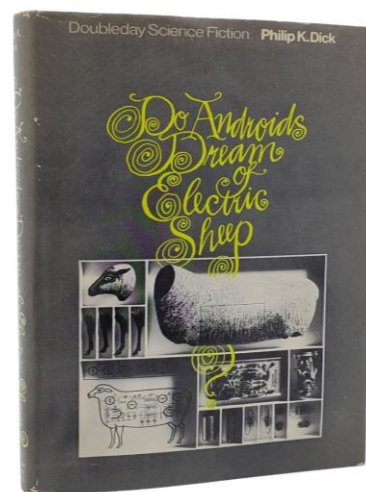
Εικόνα 11 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *The Chrysalids* (John Wyndham, εκδ. Michael Joseph Ltd. 1955)

Το *Do Androids Dream of Electric Sheep?* (*Το ηλεκτρικό πρόβατο*, 1962, Εικόνα 12) του Phillip K. Dick (Φίλιπ Κ. Ντικ,) ένα επίσης δυστοπικό μυθιστόρημα, στο οποίο ο συγγραφέας οραματίζεται πιθανές εφιαλτικές πραγματικότητες. Περιγράφει έναν κόσμο μετά από τον Τελικό Παγκόσμιο Πόλεμο που έχει αφήσει τη γη διαλυμένη και όπου κυριαρχεί η μαζική εξαφάνιση της χλωρίδας και πανίδας. Ο πλανήτης περιγράφεται ως σχεδόν ακατοίκητος, μετά το τέλος του Τελικού Πολέμου. Η ραδιενεργή ακτινοβολία κι η σκόνη, που προέκυψαν ύστερα από πυρηνική καταστροφή, σκεπάζει τα πάντα και έχει σκοτώσει τις περισσότερες μορφές ζωής. Είναι επίσης η αιτία για τη μετοίκηση του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού στον Άρη, το μόνο πλανήτη που επιτρέπονται και τα ανδροειδή, για τη

διατήρηση της ίδιας της ύπαρξης. Η γη στην πραγματικότητα έχει κατακτήσει τόπος εξορίας. Ως κίνητρο της κυβέρνησης γι' αυτό τον αποικισμό, είναι η προμήθεια ενός ανδροειδούς, σε κάθε οικογένεια. Ο ήρωας του Phillip Dick, ο Rick Deckard (Ρικ Ντέκαρντ), κυνηγός επικηρυγμένων ανθρωποειδών, ονειρεύεται να αποκτήσει ένα αληθινό ζώο, πανάκριβο σύμβολο κοινωνικής καταξίωσης στην καινούργια εποχή. Το ηλεκτρικό πρόβατο που έχει στην κατοχή του, μια σχεδόν τέλεια απομίμηση πραγματικού, τον καταθλίβει. Για να το αποκτήσει, ο Rick Deckard καλείται να σκοτώσει έξι εξελιγμένα ανθρωποειδή Nexus-6 έναντι μεγάλης αμοιβής.

Στο δυστοπικό αυτό μυθιστόρημα, ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται τη σύγκρουση των εξουσιών, μέσω της τεχνολογίας καθώς επίσης και την πάλη ανάμεσα στον άνθρωπο και στη μηχανή, στην ελεύθερη βούληση και στον άτεγκτο προγραμματισμό. Έρχεται αντιμέτωπος με τις «ανησυχίες» των μηχανών που προσπαθούν ενσωματωθούν στον κόσμο των ζωντανών. Τα μηχανήματα που υποδύονται τους ανθρώπους, φαίνεται πως έχουν μόνο ένα στόχο, να ζήσουν, να μην αιχμαλωτιστούν.

Γράφει ο Phillip Dick (1968): *...ανέβηκε στον σκεπαστό βοσκότοπο της ταράτσας όπου έβοσκε το ηλεκτρικό του πρόβατο. Εκεί, ως πολύπλοκο μηχανήμα που ήταν, μασουλούσε με προσποιητή ικανοποίηση ξεγελώντας τους άλλους ενοίκους του κτιρίου. Φυσικά, κάποια από τα ζώα των άλλων θα ήταν επίσης απομιμήσεις με ηλεκτρονικά κυκλώματα, αλλά βέβαια δεν είχε ψάξει το θέμα, όπως και οι άλλοι, οι γείτονές του, δεν ανακατεύονταν με το πρόβατο του. Τίποτα δεν θα ήταν πιο αγενές. Να ρωτήσεις «Είναι γνήσιο το πρόβατο σου;» θα ήταν μεγαλύτερη αγένεια από το να ρωτήσεις αν τα δόντια, τα μαλλιά ή τα εσωτερικά όργανα κάποιου ήταν αυθεντικά. Ο πρωινός αέρας, γεμάτος ραδιενεργά σωματίδια, γκρίζος και σκοτεινός, σφύριζε γύρω του γεμίζοντας τα ρουθούνια του άθελά του, μύρισε τη θανατερή μόλυνση. Όχι, αυτός ο χαρακτηρισμός ήταν υπερβολικός, αποφάσισε προχωρώντας προς το κομμάτι χώμα που του ανήκε μαζί με το ανάρμοστα μεγάλο διαμέρισμα από κάτω. Η κληρονομιά του Τελικού Παγκόσμιου πόλεμου είχε εξασθενήσει όσοι δεν είχαν*

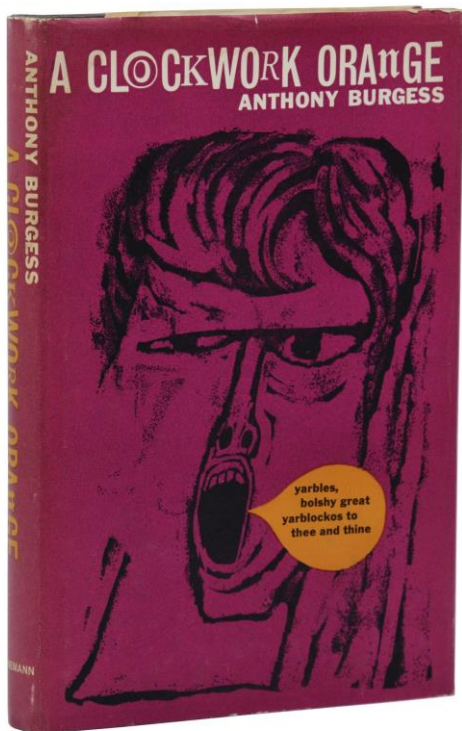

Εικόνα 12 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *Do Androids Dream Of Electric Sheep?* (Philip K. Dick, εκδ. Doubleday and Company, 1968)

μπορέσει να επιβιώσουν από τη σκόνη είχαν περάσει στη λήθη από χρόνια και η σκόνη, πιο αδύναμη πλέον, αντιμέτωπη με τους δυνατούς που είχαν επιζήσει, διατάρασε μόνο το μυαλό και τις γενετικές ιδιότητες... (σελ. 7-8)

Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου, ο συγγραφέας θέτει υπαρξιακά ερωτήματα, ηθικά και γνωσιολογικά διλήμματα περί ύπαρξης και ανυπαρξίας, ζωής και θανάτου, υπάρχοντος και φανταστικού, όντος και ομοιώματος, φυσικού και υπερφυσικού, οργανικού και τεχνητού, βιολογικού και κατασκευασμένου, ευφυούς και μη ευφυούς, υλικού και πνευματικού, ενστικτώδους και λογικού, δίκαιου και άδικου, ηθικού και ανήθικου, ανθρώπινου και μη ανθρώπινου.⁸

Το *A Clockwork Orange*, (*Κουρδιστό πορτοκάλι*, Εικόνα 13) του Άγγλου συγγραφέα Anthony Burgess (Άντονι Μπέρτζες), δημοσιεύτηκε πρώτη φορά το 1962 και είναι ένα

Εικόνα 13 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *A Clockwork Orange* (Anthony Burgess, εκδ. Heinemann, 1962)

κλασσικό δείγμα δυστοπικής μυθοπλασίας. Ανάμεσα στα εκατό κορυφαία μυθιστορήματα της αγγλικής γλώσσας που γράφτηκαν τον 20^ο αιώνα, το *A Clockwork Orange* αποτελεί ένα από τα διαμάντια της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Ο συγγραφέας με τρόπο αιχμηρό και σοκαριστικά ειλικρινές, πλάθει μια δυστοπική κοινωνία που παραπαίει. Μια κοινωνία γεμάτη βία, σεξ, και διαφθορά που ζει την ψευδαισθηση της κανονικότητας. Ένα κλασσικό δείγμα δυστοπικής μυθογραφίας. Ο Alex (Άλεξ), ο κεντρικός χαρακτήρας του έργου, ένα αγόρι στην εφηβεία, είναι αρχηγός μια συμμορίας η οποία επιδίδεται σε

εγκληματικές, παραβατικές συμπεριφορές με μοναδικό στόχο την προσωπική της ικανοποίηση. Κλέβουν, κακοποιούν, καταστρέφουν. Πολύ σύντομα φτάνουν και στον φόνο. Ο Alex προδίδεται από την συμμορία, συλλαμβάνεται και έρχεται αντιμέτωπος με την επιλογή να ενταχθεί σε ένα ιδιόμορφο πρόγραμμα σωφρονισμού

⁸ Αδαμόπουλος, ανακτήθηκε 05/12/2017

το οποίο βρίσκεται υπό δοκιμή και έχει ως σκοπό την καταστολή οποιουδήποτε βίαιου συναισθήματος ή συμπεριφοράς, επιτρέποντάς του μετά το τέλος του προγράμματος, να επανενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο ως ένας κανονικός, ενάρετος πολίτης. Ο Alex δέχεται και από θύτης θα μετατραπεί σε ένα πειραματόζωο προκειμένου να αποδιώξει κάθε βίαιη συμπεριφορά του.

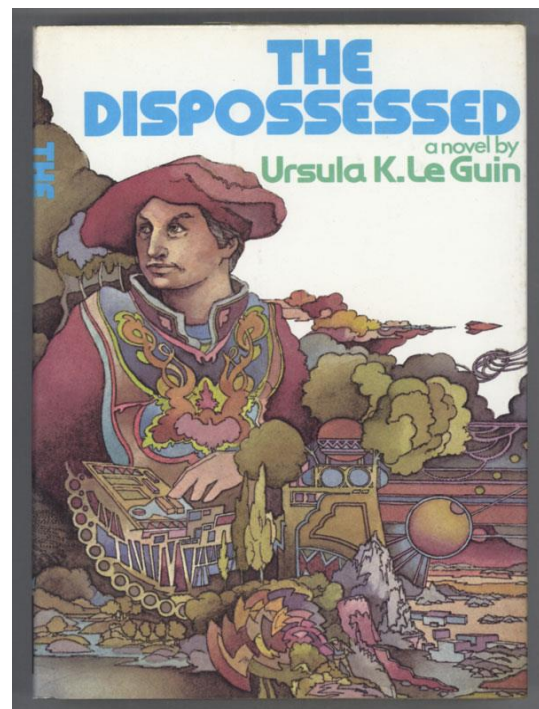
Ο Anthony Burgess καθηλώνει το αναγνωστικό κοινό. Με αριστοτεχνική γραφή σχολιάζει την εξαθλίωση του σύγχρονου κόσμου, το σωφρονιστικό σύστημα και τη δύναμη της πολιτικής εξουσίας για νόμιμη βία. Προκαλεί τον αναγνώστη να παρατηρήσει την σύγχρονη κοινωνία μέσα από ακραίες οπτικές, τον φέρνει σε επαφή με έννοιες, όπως η πλύση εγκεφάλου και τον κάνει να αναρωτηθεί αν τελικά, τιμωρούμε ή συγχωρούμε εμείς τους εαυτούς μας ή αν η ίδια η κοινωνία μας τιμωρεί με έναν τρόπο διαστροφικό και αλλόκοτο, με το πρόσχημα ότι προσπαθεί να μας βοηθήσει. Το *A Clockwork Orange* ενέπνευσε την ομότιτλη ταινία του Στάνλεϊ Κιούμπρικ που συντάρραξε τον κόσμο του κινηματογράφου.

Πρόκειται για ένα από τα λίγα μυθιστορήματα που κυκλοφόρησαν στα μέσα του 20ου αιώνα, που έχει υπερβεί την εποχή του, και του οποίου ο λόγος «ακούγεται» αφάνταστα επίκαιρος, καθώς λειτουργεί ως αποκαλυπτικό σχόλιο της δυστοπικής σύγχρονης εποχής. Είναι και το ουσιώδες χαρακτηριστικό του που θα διατηρήσει και στο επερχόμενο μέλλον. [...] Βαθύτατα ανθρωπιστής ο Άντονι Μπέρτζες, πίστευε ότι ο άνθρωπος μπορεί να αλλάξει, παρ' όλο που η πραγματικότητα τον διαβεβαίωνε για το αντίθετο. Κι ίσως γι' αυτό ο Λόγος του ηχεί ωσάν την κραυγή του αρχαίου τραγικού ήρωα, που συνειδητοποιώντας την απέραντη μοναξιά του, το μόνο που του μένει είναι να εκπέμπει το απελπισμένο του «Γιατί», κι ας γνωρίζει ότι η μόνη απάντηση που θα λάβει θα είναι η φρικτή σιωπή των άδειων ουραμών». (Μάκης Πανώριος, bookpress.gr, 09/05/2012).

1974, Ursula Le Guin (Ούρσουλα Λε Γκεν), *Dispossessed* (Ο αναρχικός των δύο κόσμων, Εικόνα 14): «“Η δυστυχία υπάρχει” είπε ο Shevek (Σέβεκ) απλώνοντας τα χέρια του, “είναι πραγματική”». Σε έναν πολύ μακρινό γαλαξία και σε ένα μακρινό μέλλον, δυο πλανήτες που βρίσκονται αντικριστά ο ένας από τον άλλον, έχουν τη δική τους ιστορία. Από τη μια είναι ο πλανήτης Γιούρας που αποτελείται μόλις από δυο χώρες. Η μεγαλύτερη χώρα είναι τυπικό δείγμα ενός καπιταλιστικού κράτους, με άπειρες και χαοτικές ανισότητες οικονομικής και κοινωνικής φύσης, γεμάτη προνόμια και ανέσεις για τους πλούσιους και

φτώχεια και ανασφάλεια για τους φτωχούς. Η δεύτερη χώρα με φιλολαϊκό προφίλ, κρατική κυριαρχία, έντονη γραφειοκρατία, αυταρχισμός και ανισότητες. Οι δύο χώρες βρίσκονται σε αντιπαλότητα. Ο Γιούρας είναι ένας πλανήτης με άφθονους φυσικούς πόρους και αρκετά καλές περιβαλλοντικές συνθήκες για την ανάπτυξη της ζωής. Η φτώχεια και άλλα κοινωνικά προβλήματα κρύβονται συχνά πίσω από τοίχους καταστολής και κυριαρχίας. Ο κόσμος αυτός είναι πλασμένος από υλικά τα οποία είναι σχεδιασμένα να γεννούν, να σμιλεύουν και να ικανοποιούν επιθυμίες και ηδονικές ανάγκες.

Απέναντι από τον Γιούρας βρίσκεται ο πλανήτης Ανάρες. Στον Ανάρες δεν υπάρχουν κράτη και σύνορα, δεν υπάρχει καμία θεσμική ιεραρχία. Το κλίμα της είναι ξηρό, το ανάγλυφο της τραχύ. Δίνει την εντύπωση ότι κάθε είδος ζωής πασχίζει για την επιβίωσή του εκεί και απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή, για να επιτευχθεί αυτή. Όλος ο πλανήτης είναι μια μεγάλη αυτοδιευθυνόμενη κοινωνία, αποτελούμενη από τοπικά συνδικάτα που έχουν αναλάβει την οργάνωση και την εύρυθμη λειτουργία της κάθε κοινότητας και λειτουργούν σε καθεστώς απόλυτης αλληλεγγύης ανταλλάσσοντας υπηρεσίες και αγαθά. Δεν υπάρχουν οικονομικές ανισότητες, δεν υπάρχει καταναγκαστική, αλλά μόνο εθελοντική εργασία και το αίσθημα του

Εικόνα 14 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *The Dispossessed* (Ursula K. Le Guin, εκδ. Harper & Row, 1974)

εθελοντισμού εξαιτίας της έλλειψης ανισοτήτων και της πεποίθησης πως ο καθένας προσφέρει στο κοινό καλό είναι εξαιρετικά ανεπτυγμένο. Οι άνθρωποι δημιουργούν κοινότητες με γνώμονα τα ενδιαφέροντά τους, η δημιουργικότητα είναι πλήρως απελευθερωμένη, οι οικογένειες αποτελούν χαλαρούς δεσμούς συνύπαρξης και η έννοια της ιδιοκτησίας έχει εξαλειφθεί. Ο κεντρικός ήρωας ο Shevek (Σέβεκ), μια μαθηματική ιδιοφυΐα, ακροβατεί ή μάλλον αιωρείται ανάμεσα στους δυο κόσμους, νιώθοντας ταυτόχρονα εκτοπισμένος και από τους δύο.

Αυτό είναι το σκηνικό, το κοινωνικό περιβάλλον και η περίληψη του δυστοπικού μυθιστορήματος της Ursula Le Guin, *Dispossessed*, που εκδόθηκε το 1974. Στα ελληνικά το

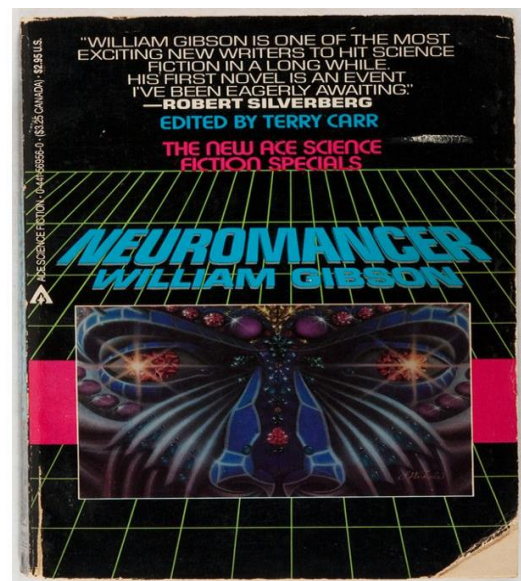
βιβλίο μεταφράστηκε με τον τίτλο *Ο Αναρχικός των Δύο Κόσμων* και παρά την απόσταση από το νόημα του αγγλόφωνου τίτλου, ο ελληνόφωνος τίτλος αποδίδει στο έπακρο τη φιλοσοφία της και τις αντιλήψεις που εκθέτει η συγγραφέας μέσα από την ιστορία της. Η Ursula Le Guin με το *Dispossessed*, αναδεικνύει την απανθρωπιά του καπιταλισμού ενώ ταυτόχρονα κάνει κατανοητό πως καμία κοινωνία δεν είναι τέλεια, ακόμα και μια ουτοπική κοινωνία. Και αυτό διότι απαρτίζεται από ανθρώπους. Η ανθρωπότητα κινείται, κανένας προορισμός δεν θα είναι ο τελικός της. Πίσω από μια απλή ιστορία διαφορετικών κόσμων-πλανητών, γίνεται λόγος για τη σχέση του ατόμου με την κοινωνία. Η συγγραφέας αφουγκράζεται το παλμό της εποχής της, τους ανθρώπους, τους προβληματισμούς τους, τις σκέψεις και τα όνειρά τους και μας δείχνει την εφαρμογή της πολιτικής σε ατομικό επίπεδο.

Σε ένα απόσπασμα του βιβλίου αναφέρεται: [...] *Αλλά καμιά κοινωνία δεν μπορεί να αλλάξει τη φύση της ύπαρξής. Δεν μπορούμε να εμποδίσουμε την δυστυχία. Αυτόν ή εκείνον τον πόνο, ναι, αλλά όχι τον Πόνο. Μια κοινωνία μπορεί να καταργήσει μόνο την κοινωνική δυστυχία- την άχρηστη δυστυχία. Η υπόλοιπη εξακολουθεί να υπάρχει. Είναι η ρίζα, η πραγματικότητα. Όλοι από μας εδώ θα γνωρίσουμε τη λύπη· αν ζήσουμε πενήντα χρόνια, θα είναι πενήντα χρόνια λύπης. Και στο τέλος θα πεθάνουμε. Με αυτή την συνθήκη γεννιόμαστε. [...] Φοβάμαι τη ζωή! Υπάρχουν φορές που... που με πιάνει τρόμος. Η ευτυχία φαίνεται φευγαλέα. Κι ωστόσο, αναρωτιέμαι αν όλα αυτά είναι μια παρεξήγηση, αυτό το κυνήγι της ευτυχίας, αυτός ο φόβος του πόνου. Αν αντί να τον φοβάμαι και να τον αποφεύγω, αν μπορούσα να τον διασχίσω, να τον ξεπεράσω. Υπάρχει κάτι πέρα από τον πόνο. [...] Αυτό που υποφέρει είναι το εγώ, αλλά υπάρχει ένα σημείο όπου το εγώ σταματάει. Δεν ξέρω πώς να το πω. Αλλά νομίζω ότι η πραγματικότητα, η αλήθεια που αναγνωρίζω στη δυστυχία κι όχι στην άνεση και στην ευτυχία- ότι η πραγματικότητα του πόνου δεν είναι ο πόνος. Αν μπορέσεις να την ξεπεράσεις. Αν μπορέσεις να την αντέξεις μέχρι το τέλος. [...]* (Ursula Le Guin, 1974:48-49)

Ο Stephen Edwin King (Στίβεν Έντγουιν Κινγκ) με το ψευδώνυμο Richard Bachman (Ρίτσαρντ Μπάχμαν), το 1982 εκδίδει το δυστοπικό μυθιστόρημα *The Running Man* (*Ο Δρομέας*). Κάθε βράδυ, όλοι οι Αμερικανοί είναι καρφωμένοι μπροστά στην τηλεόρασή τους. Παρακολουθούν το αγαπημένο τους τηλεπαιχνίδι, *Την Καταδίωξη*. Κάθε βράδυ, όλο το έθνος παρακολουθεί με κομμένη την ανάσα αν ο παίκτης θα ξεφύγει απ' τους Κυνηγούς του, αν θα κερδίσει μια ακόμα μέρα ζωής. Και από τις τηλεοράσεις συμμετέχει ενεργά εις βάρος των

παικτών. Το Μεγάλο Βραβείο τους ενός δισεκατομμυρίου δολαρίων θα το κερδίσει ο παίκτης που θα κατορθώσει να επιζήσει για τριάντα ολόκληρες ημέρες. Κανείς δεν έχει επιζήσει περισσότερες από οχτώ ημέρες. Ο ήρωας της ιστορίας, ο καινούργιος παίκτης Μπεν Ρίτσαρντς, είναι αποφασισμένος. Θέλει να κερδίσει αυτό το στημένο παιχνίδι, να χτυπήσει στην καρδιά του αυτό το απάνθρωπο σύστημα, να ανατρέψει τα δεδομένα, να εξαντλήσει όλες τις πιθανότητες. Ένας από τους κεντρικούς πρωταγωνιστές αναφερόμενος στην εξουσία της τηλεόρασης αναφέρει: «Εδώ και 50 χρόνια, τους λέμε τι να φάνε, τι να πιουν, ακόμα και τι να ακούσουν» δείχνοντας μας ότι η άνωθεν ολοκληρωτική επιβολή της κεντρικής εξουσίας μέσω της τηλεόρασης –τα νέα μέσα επικοινωνίας στις μέρες μας– είναι εφικτή. Τι, όχι;

Ακολουθεί το μυθιστόρημα *Neuromancer* (*Νευρομάντης*) του William Gibson (Γουίλιαμ Γκίμπσον, 1984, Εικόνα 15). Ο Gibson έμεινε στην ιστορία ως «ο άνθρωπος που είδε το μέλλον». Στο συγκεκριμένο βιβλίο περιγράφει ένα δίκτυο, έναν αχανές και λαβυρινθώδες κυβερνοχώρο, όπου αναρίθμητα δεδομένα είναι αποθηκευμένα, έναν χώρο στον οποίο οι άνθρωποι συνδέονται με τις ώρες και εξερευνούν τα άπειρα περιεχόμενά του. Το Διαδίκτυο. Πολλοί από αυτούς τους χρήστες εθίζονται στη συγκεκριμένη διαδικασία και καταλήγουν να είναι εθισμένοι σε αυτό το ιδιαίτερο, ηλεκτρονικό ναρκωτικό. Στην κοινωνία του «Νευρομάντη», οι χρήστες συνδέονται στο δίκτυο εισάγοντας βύσματα σε τεχνητά εμφυτεύματα πάνω στο σώμα τους, που λειτουργούν ως υποδοχές. Αυτά τα εμφυτεύματα βρίσκονται στο πίσω μέρος του κεφαλιού τους και με την είσοδο τους στο διαδίκτυο, όλες οι αισθήσεις τους μεταφέρονται σε έναν τεχνητό κόσμο. Το σώμα τους μπορεί να παραμείνει μπροστά από έναν υπολογιστή αλλά η συνείδησή τους και η αντιληπτική τους ικανότητα, ο ίδιος ο εγκέφαλός τους πλέον δίνει εντολές σε ένα σώμα που υπάρχει μόνο εκεί μέσα, μόνο σε αυτή την εικονική πραγματικότητα.

Εικόνα 15 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *Neuromancer* (William Gibson, εκδ. Ace Books, 1984)

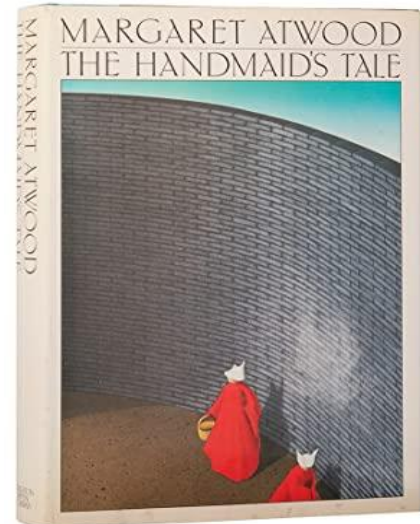
Ο ήρωας του δυστοπικού αυτού μυθιστορήματος, ο Case (Κέις), ο καλύτερος κλέφτης δεδομένων στον κλάδο, συνήθιζε να δουλεύει για πλουσιότερους κλέφτες δεδομένων, μέχρι

που έκλεψε κάτι από έναν από αυτούς. Ο εργοδότης του, αντί να σκοτώσει τον Case, του προκάλεσε τέτοια βλάβη στο νευρικό του σύστημα ώστε να μην μπορεί να συνεχίσει το επάγγελμά του. Απελπισμένος ο Case γίνεται τοξικομανής, μέχρι ένας άνδρας με το όνομα Armitage (Αρμιτατζ) να προσφερθεί να του επισκευάσει το νευρικό του σύστημα, με αντάλλαγμα τη χρήση των υπηρεσιών του Case ως κλέφτη δεδομένων. Ο συγγραφέας περιγράφει έναν κόσμο με μηδαμινή κοινωνική ηθική και διαχυμένο κοινωνικό κανιβαλισμό, όπου οι αστυνομικοί είναι διεφθαρμένοι, τα κράτη ελέγχονται πλήρως από ισχυρές ανώνυμες εταιρείες και η επιστήμη και η τεχνολογία είναι σε τέτοιο βαθμό εξελιγμένες, ώστε να επηρεάζουν κάθε πτυχή της ζωής των ανθρώπων. Είναι ένας κόσμος που κατοικείται από φανατισμένους θρησκόληπτους φτωχούς, συνωμοσιολόγους, πόρνες-σκλάβες, ένοπλους γιάπηδες στις υπηρεσίες πολυεθνικών, αδίστακτους που αφομοιώνουν και αναπαράγουν αξίες και διαταγές, με στόχο να διασπούν και να διαλύουν εκ των έσω την όποια ταξική αντίσταση. Όλοι βρίσκονται στην υπηρεσία μιας οικονομικής ολιγαρχίας που ωραιοποιείται από τη λάμψη που της αποδίδουν τα υποτακτικά της μέσα μαζικής ενημέρωσης και προστατευμένη από ιδιωτικούς στρατούς και υπέρμετρα βίαια σώματα ασφαλείας, ανανεώνεται και ανακυκλώνει την εξουσία της.

Ξεκάθαρη είναι η σύνδεση με το παρόν, όπου οι εικονικοί χώροι δεν προσομοιώνουν, δεν εμπεριέχουν τον υλικό, πραγματικό κόσμο, αλλά κατασκευάζουν μια διαφορετική πραγματικότητα. Η ενσωμάτωση των εικονικών χώρων στην καθημερινότητα μας, επαναπροσδιορίζει τη σχέση μας με την υλική πραγματικότητα. Το Διαδίκτυο, επιτρέπει τη διάχυση νέων προτύπων κοινωνικής οργάνωσης σε ένα μεγάλο εύρος των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Η επικοινωνία, διαμεσολαβημένη στο διαδίκτυο είναι πλέον αυτονόητη στις κοινωνικές λειτουργίες και πυροδοτεί την εφαρμογή νέας ταυτότητας προσώπων και κοινωνικών δομών. Ο William Gibson δεν παρουσιάζει στο αναγνωστικό κοινό απλά ένα απαισιόδοξο μέλλον σε επίπεδο κοινωνικής οργάνωσης αλλά κάτι πολύ ευρύτερο από αυτό, ένα σκοτεινό και τρομακτικό υπερτεχνολογικό μέλλον το οποίο όμως βυθίζεται σε μια σήψη και μια παρακμή που θυμίζει ζούγκλα, αποκαλύπτοντας τον σκεπτικισμό του συγγραφέα πάνω στην αλόγιστη χρήση της τεχνολογίας και την πλήρη ανάπτυξη του καπιταλισμού.

Ένα χρόνο αργότερα, η Margaret Atwood (Μάργκαρετ Άτγουντ) με το *The Handmaid's Tale* (*Η ιστορία της Θεραπεινίδας*, 1985, Εικόνα 16) μας παρουσιάζει μια συγκλονιστική δυστοπία για το κακό που παραμονεύει στην ανθρώπινη φύση. Η Margaret Atwood στο μυθιστόρημά της, αφηγείται τη ζωή μιας γυναίκας σε μία φανταστική κοινωνία του

μέλλοντος, σε έναν κόσμο όπου η δομή της κοινωνίας είναι ανδροκρατούμενη. Οι γυναίκες έχουν δικαίωμα να ασκούν συγκεκριμένα επαγγέλματα, όπως μαγείρισσα και υπηρέτρια ή να είναι σύζυγοι ή θεραπεαινίδες. Η κάθε θέση έχει συγκεκριμένα καθήκοντα και δεν είναι δυνατόν να αλλάξει κατηγορία μια γυναίκα από αυτήν που της ορίστηκε και επιβλήθηκε. Οι υπόλοιπες γυναίκες που δεν μπορούν να ανταποκριθούν σε κάποιον από αυτούς τους ρόλους απλά στέλνονται σε μια άλλη περιοχή όπου η ζωή είναι πολύ πιο δύσκολη. Ένα χρόνο αργότερα, η Margaret Atwood (Μάργκαρετ Άτγουντ) με το *The Handmaid's Tale* (*Η ιστορία της Θεραπεινίδας*, 1985, Εικόνα 16) μας παρουσιάζει μια συγκλονιστική δυστοπία για το κακό που παραμονεύει στην ανθρώπινη φύση. Η Margaret Atwood στο μυθιστόρημά της, αφηγείται τη ζωή μιας γυναίκας σε μία φανταστική κοινωνία του μέλλοντος, σε έναν κόσμο όπου η δομή της κοινωνίας είναι ανδροκρατούμενη. Οι γυναίκες έχουν δικαίωμα να ασκούν συγκεκριμένα επαγγέλματα, όπως μαγείρισσα και υπηρέτρια ή να είναι σύζυγοι ή θεραπεαινίδες. Η κάθε θέση έχει συγκεκριμένα καθήκοντα και δεν είναι δυνατόν να αλλάξει κατηγορία μια γυναίκα από αυτήν που της ορίστηκε και επιβλήθηκε.

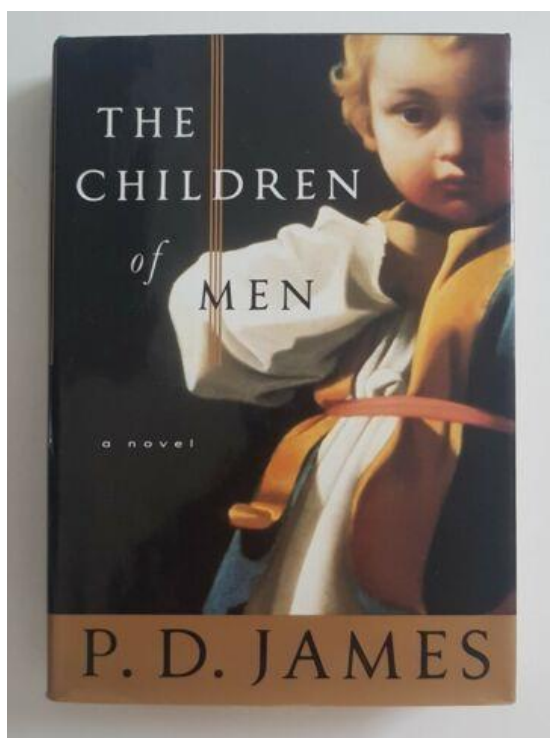
Οι υπόλοιπες γυναίκες που δεν μπορούν να ανταποκριθούν σε κάποιον από αυτούς τους ρόλους απλά στέλνονται σε μια άλλη περιοχή όπου η ζωή είναι πολύ πιο δύσκολη. Η ηρωίδα, η Offred (Όφρεντ), είναι θεραπεινίδα, γυναίκα που χρησιμοποιείται ως σκεύος τεκνοποίησης από άτεκνα ζευγάρια, μας περιγράφει σε πρώτο πρόσωπο την καθημερινότητά της. Η ζωή της είναι ανατριχιαστική. Απομόνωση, φόβος, υποταγή, υπακοή είναι τα συναισθήματα που επικρατούν. Εμβόλιμα, μέσα από τις αναμνήσεις της, μαθαίνουμε για τη ζωή της πριν την κυριαρχία του καθεστώτος που έφερε αυτές τις ανατροπές, όταν ζούσε μια ζωή σαν τη δική μας με την οικογένειά της.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται [...] *Τους έχουμε δώσει περισσότερα απ' αυτά που έχουμε πάρει, είπε ο Κυβερνήτης. Αναλογίσου τι μπλεξίματα είχαν τα παλιά τα χρόνια. Ξεχνάς τα μπαρ για εργένηδες, την αναξιοπρέπεια των τυφλών ραντεβού στο λύκειο; Το εμπόριο σαρκός. Ξεχνάς το φριχτό χάσμα που χάριζε όσες μπορούσαν να εξασφαλίσουν έναν άντρα από εκείνες που δεν μπορούσαν; Ορισμένες κυριεύονταν από απόγνωση, λιμοκτονούσαν για να αδυνατίσουν ή τίγκαραν τα στήθη τους με*

Εικόνα 16 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *The Handmaid's Tale* (Margaret Atwood, εκδ. McClelland and Stewart, 1985)

σιλικόνη, πήγαιναν κι έκοβαν τις μύτες τους. Σκέψου το μέγεθος της ανθρώπινης δυστυχίας. [...] (Margaret Atwood, 1985:249)

Τοποθετημένο σε μία καθαρά ανδροκρατούμενη κοινωνία, το βιβλίο δημιουργεί προβληματισμούς σε σχέση με τη γυναίκα και στη σύγχρονη εποχή και αποτελεί μια μαρτυρία για τη θέση της γυναίκας στον πραγματικό μας κόσμο. Η βία, η κακοποίηση των γυναικών και η αποσιώπησή τους αποτελεί ένα σύγχρονο και δυστυχώς σχεδόν διαχρονικό θέμα. «Αυτό που νιώθω είναι ότι δεν πρέπει να νιώθω» (σελ.46), μονολογεί η ηρωίδα.

Εικόνα 17 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *The Children of Men* (P.D. James, εκδ. Faber and Faber, 1992)

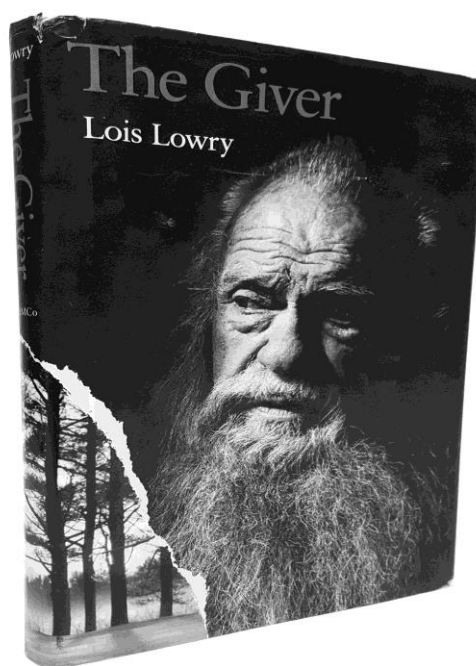
Φαρόν), ο ήρωας του έργου, ένας ιστορικός, απόφοιτος της Οξφόρδης, δημοσιογράφος και εξαδέλφος του Φύλακα ζει μοναχικά μέσα σ' αυτήν τη ζοφερή ατμόσφαιρα. Τυχαία συναντάει μια νέα γυναίκα, την Julian (Τζούλιαν), η οποία ανήκει σε μια μικρή ομάδα που αντιστέκεται στην εξουσία του καθεστώτος. Μέσα από την Τζούλιαν, ο Τέο Φαρόν θα δει τη φρίκη της κοινωνίας και θα απαλλαγεί από το νοσηρό εγωισμό του.

Η ματιά της συγγραφέως στον κόσμο στον οποίο ζούμε είναι πεσιμιστική αλλά καθόλου κατασκευασμένη. Μοιάζει με ρεαλιστική απόδοση του σήμερα. Η ανθρώπινη υπογονιμότητα στις σύγχρονες βιομηχανοποιημένες κοινωνίες είναι ένα σύνθετο πρόβλημα παρόλο που η πλειοψηφία των ανθρώπων θεωρεί την αναπαραγωγή ως ένα θεμελιώδες

The Children of Men (Τα παιδιά των ανθρώπων) της P.D. James (Φ.Ν. Τζέιμς, 1992, Εικόνα 17), μας μεταφέρει στο έτος 2021. Τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια, από τη Χρονιά Ωμέγα, δε γεννιούνται πια παιδιά. Τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια, από τη Χρονιά Ωμέγα, δε γεννιούνται πια παιδιά. Η ανθρώπινη αναπαραγωγή έχει σταματήσει σε όλο τον κόσμο. Οι υπέργηροι οδηγούνται στην απόγνωση και στη θεσμοποιημένη αυτοκτονία, ενώ η τελευταία γενιά των νέων είναι όμορφη αλλά βίαιη και ανίκανη για αισθήματα. Οι μεσήλικες προσπαθούν να διατηρήσουν την ομαλότητα κάτω από την απόλυτη εξουσία του Xan Lyppiatt (Ξαν Λύππιαντ), του χαρισματικού δικτάτορα και «Φύλακα» της Αγγλίας. Ο Theo Faren (Τέο Φαρόν), ο ήρωας του έργου, ένας ιστορικός, απόφοιτος της Οξφόρδης, δημοσιογράφος και εξαδέλφος του Φύλακα ζει μοναχικά μέσα σ' αυτήν τη ζοφερή ατμόσφαιρα. Τυχαία συναντάει μια νέα γυναίκα, την Julian (Τζούλιαν), η οποία ανήκει σε μια μικρή ομάδα που αντιστέκεται στην εξουσία του καθεστώτος. Μέσα από την Τζούλιαν, ο Τέο Φαρόν θα δει τη φρίκη της κοινωνίας και θα απαλλαγεί από το νοσηρό εγωισμό του.

ανθρώπινο δικαίωμα. Ένα πρόβλημα με αίτια όχι μόνο ιατρικά, αλλά και κοινωνικά, ανθρωπολογικά και οικονομικά. Ένα πρόβλημα που δημιουργεί ρήγματα και διαφορές στον κοινωνικό ιστό. Ένα πρόβλημα χωρίς καθόλου εύκολη λύση.

Μια κοινωνία ομοιότητας όπου δεν υπάρχει καμία μνήμη, μια κοινωνία όπου η ζωή διέπεται από αυστηρούς κανόνες που αντιστέκονται στην αλλαγή και καταστέλλουν την αμφισβήτηση, αυτή είναι η δυστοπική κοινωνία της Lois Lowry (Λόις Λόουρι) στο μυθιστόρημά της *The Giver* (*Ο Δότης*, Εικόνα 18). Εκδόθηκε το 1993 και αφορά τη ιστορία του δωδεκάχρονου Jonas (Τζόννας), ο οποίος ζει σε έναν φαινομενικά ιδανικό κόσμο. Ένας κόσμος δίχως συγκρούσεις, φτώχεια, ανεργία, διαζύγια, αδικία ή ανισότητα. Η αρμονία κυριαρχεί στις σχέσεις των μελών της κοινότητας και η Επιτροπή των Πρεσβύτερων ρυθμίζει κάθε πτυχή της ανθρώπινης ύπαρξης. Οι αξίες της οικογένειας πρωτοστατούν, η εφηβική επαναστατικότητα είναι ανήκουστη και η καλή συμπεριφορά είναι τρόπος ζωής. Ο κεντρικός ήρωας, ο δωδεκάχρονος Jonas είναι υποχρεωμένος να παραμερίσει τις παιδικές του δραστηριότητες καθώς μετακινείται στην επόμενη φάση της κοινοτικής εργασίας. Σε μια κοινότητα δίχως χρώμα, όπου η ομοιομορφία και η ομοιογένεια είναι το παν, ένας μόνο άνθρωπος κατέχει πραγματικά την γνώση, όλες οι αναμνήσεις του παρελθόντος κατοικούν σε μια σοφή φιγούρα, τον Δωρητή. Ο Jonas αγνοώντας το πόσο ξεχωριστός είναι, προετοιμάζεται να αναλάβει τον ρόλο του Δωρητή, ρόλος που θα τον κάνει να αναθεωρήσει τα πάντα και να κληθεί να δράσει ρισκάροντας τη ζωή του και να μάθει για τις υποκρισίες και τις κρυμμένες αλήθειες του κόσμου του.

Εικόνα 18 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *The Giver* (Lois Lowry, εκδ. Houghton Mifflin Company, 1993)

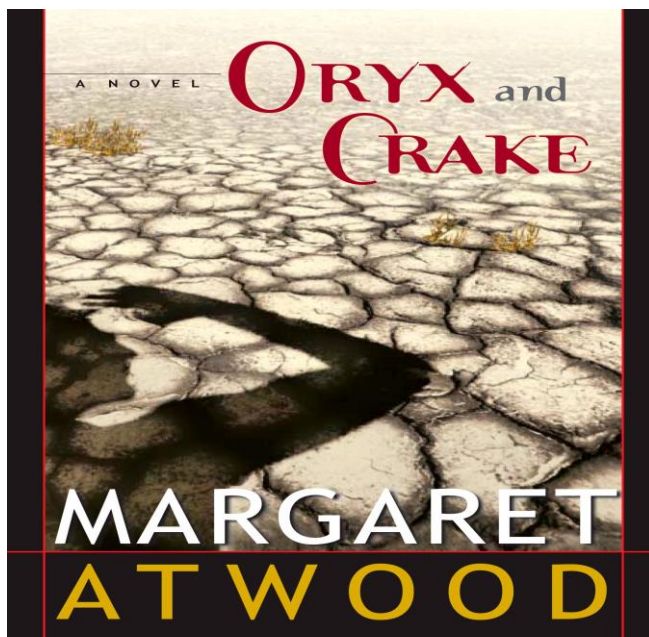
Το βιβλίο της δυστοπικής λογοτεχνίας *The Giver* περιγράφει και σχολιάζει το πώς ελέγχονται πλήρως όλες οι πτυχές της ανθρώπινης ζωής, με αποτέλεσμα, μια τέτοια κοινωνία να κρύβει πάντα κάτι από το άτομο. Ωστόσο η αλήθεια θα βρίσκει πάντα τρόπο να βγει στην επιφάνεια, ανεξάρτητα από το πώς κρύβεται. Είναι οι άνθρωποι διατεθειμένοι να ρισκάρουν

μια σταθερή κοινωνία με την αβεβαιότητα της ύπαρξης; Ερωτήματα τίθενται προσεκτικά στον αναγνώστη στην πορεία του βιβλίου, προβληματίζοντας με τις ομοιότητες συγκρότησης των σύγχρονων κοινωνιών.

Το 1995, ο πορτογάλος νομπελίστας λογοτέχνης José Saramago (Ζοσέ Σαραμάγκου), εκδίδει το *Blindness* (*Περί Τυφλότητας*), ένα αλληγορικό δυστοπικό μυθιστόρημα, βαθιά ανθρωποκεντρικό. Ο José Saramago μάς αφηγείται αριστοτεχνικά τη ζώδη συμπεριφορά του ανθρώπου, όταν σε μια νοσηρή πραγματικότητα, ο φόβος τον κατακλύζει. Στο *Blindness* άντρας τυφλώνεται χωρίς αιτία και το μόνο που διακρίνει είναι ένα κατάλευκο φως. Σιγά σιγά τα κρούσματα λευκής τυφλότητας αυξάνονται ραγδαία και η κυβέρνηση θέτει σε καραντίνα τους τυφλούς και τους μολυσμένους για να περιορίσει την εξάπλωση της ασθένειας. Ο εγκλεισμός, τα αναπάντητα ερωτήματα, η εσωτερική απομόνωση, τα παιχνίδια χειραγώγησης και υποταγής, η επιβίωση, οδηγούν στην αποκτήνωση των εγκλειστών. Όταν η καραντίνα καταρρέει ο αναγνώστης ανακαλύπτει πως μια ολόκληρη κοινωνία οδηγείται σταδιακά στην κατάλευκη τυφλότητα. Μία κοινωνία χωρίς όραση παραδίδεται στην αναρχία και το χάος. Άνθρωποι αδέσποτοι, περιφερόμενοι για αναζήτηση τροφής και στέγης, λειτουργούν μόνο για τη βιολογική τους επιβίωση και δεν γνωρίζουν ηθικό φραγμό. Η βρωμιά και η δυσωδία βρίσκονται παντού και οι βασικές ανάγκες είναι αδύνατον να εκπληρωθούν. Μέσα σε όλο αυτό το δυστοπικό σκηνικό μια γυναίκα δεν έχασε το φως της, βλέπει και αυτό ακριβώς είναι το δράμα της, το ότι βλέπει. Οι ανώνυμοι χαρακτήρες του συγγραφέα αντιστέκονται στη γενική σήψη. Παλεύουν να μην χάσουν ό,τι τους απέμεινε από ανθρωπιά και αγώνας τους είναι κοπιώδης. «[...] Υπάρχει άραγε εξουσία, είπε ο πρώτος τυφλός. Δεν φαντάζομαι, αλλά και να υπάρχει, θα είναι μια εξουσία τυφλών που θέλουν να κυβερνούν τυφλούς, σαν να λέμε το τίποτα θέλει να οργανώσει το τίποτα [...]» (σελ. 255)

Το *Blindness*, μέσα από τη μέθοδο της πολιτικής αλληγορίας, περιγράφει έναν κόσμο εγκλωβισμένο στην εκμετάλλευση, χειραγώγηση, μαζικοποίηση. Μια ιστορία που θέτει πολλά ερωτήματα, αλλά δεν δίνει απαντήσεις. Δημιουργεί προβληματισμούς για την ανθρώπινη εξέλιξη, προκαλεί αντιδράσεις, αλλά δεν υποδεικνύει καμία κατεύθυνση. Ο συγγραφέας κρούει το κώδωνα κινδύνου και σχολιάζει μέσα από τον ήρωά του «[...] Γιατί τυφλωθήκαμε, Δεν ξέρω, ίσως μια μέρα να καταφέρουμε να μάθουμε το λόγο, Θέλεις να σου πω αυτό που νομίζω, Λέγε, Νομίζω ότι δεν τυφλωθήκαμε, νομίζω ότι είμαστε τυφλοί, Τυφλοί που βλέπουν, Τυφλοί που δεν βλέπουν, κι ας βλέπουν [...]» (σελ. 326)

Η Margaret Atwood, επανέρχεται το 2003 με το δυστοπικό μυθιστόρημα *Oryx and Crake* (*Ορυξ και Κρέικ*, Εικόνα 19). Πρόκειται για ένα μυθιστόρημα βιοτεχνολογικής καταστροφής που σχολιάζει τις σύγχρονες εμμονές του δυτικού κόσμου. Η λατρεία στη νεότητα, ο καταναλωτισμός, η καταστροφή του περιβάλλοντος, η εξέλιξη της τεχνολογίας με μια γενετική που έχει ξεπεράσει τα όρια, ο ψεύτικος και παραπλανητικός λόγος των διαφημίσεων βρίσκονται στο επίκεντρο. Πρόκειται για μια ατόφια δυστοπία. Ένας κόσμος που δεν είναι τόσο μακρινός και που η βία έχει εισβάλει σε κάθε σπίτι και τα παιδιά διασκεδάζουν τζογάροντας ή παρακολουθώντας ζωντανά εκτελέσεις ή βιασμούς στο διαδίκτυο. Οι αληθινές τροφές σπανίζουν και οι φαρμακευτικές εταιρείες πλουτίζουν βάζοντας στα φάρμακα ιούς που θα κρατήσουν τους ανθρώπους εξαρτημένους από τις θεραπείες τους για πάντα. Οι πλούσιοι ζουν σε πολυτελή συγκροτήματα μέσα σε μικρές οργανωμένες περιτοιχισμένες πόλεις, φυλασσόμενες από οπλισμένους ιδιωτικούς μπράβους, ενώ τα αστικά κέντρα μαστίζονται από τις αρρώστιες, τη φτώχεια και τα ναρκωτικά. Σ' αυτόν, λοιπόν, τον κόσμο ένας ευφυέστατος τύπος, ο Crake (Κρέικ), αποφασίζει να δημιουργήσει ένα νέο είδος ανθρώπου.

Εικόνα 19 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *Oryx and Crake* (Margaret Atwood, εκδ. McClelland and Stewart, 2003)

γενετιστής στο πρόγραμμα δημιουργίας μεταλλαγμένων γουρουνιών που τα όργανα τους μπορούν να χρησιμοποιηθούν για μεταμοσχεύσεις σε ανθρώπους. Ο ίδιος δεν δείχνει το παραμικρό ενδιαφέρον για την επιστήμη, ενώ παρακολουθεί τον γάμο των γονιών του να καταρρέει, μιας και η μητέρα του δεν συμφωνεί με τα γενετικά πειράματα σε ζώα που ο σύζυγός της πραγματοποιεί. Σύντομα, γίνεται φίλος με τον συμμαθητή του Glenn (Γκλεν).

Ο κεντρικός ήρωας του βιβλίου όμως δεν είναι αυτός, αλλά ο Χιονάνθρωπος, που κάποτε λεγόταν Jimmy Whitman (Τζίμι Γουίτμαν) και υπήρξε ο καλύτερος φίλος του Crake από τα μαθητικά τους χρόνια. Με μια σειρά από αναδρομές ο αναγνώστης γνωρίζει για τον κόσμο, πριν την καταστροφή που επέφερε μια πανδημία με την ονομασία «άνδρη πλημμύρα». Ο Jimmy, ο Χιονάνθρωπος, μεγαλώνει σε μια κοινότητα που ανήκει στην εταιρία που δουλεύει ο πατέρας του, ένας

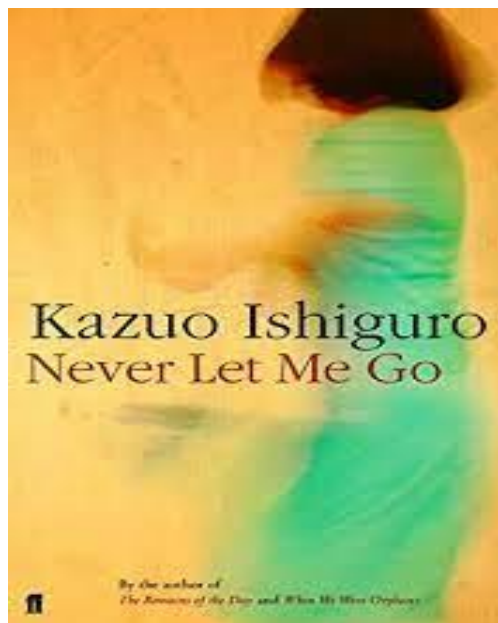
Μαζί περνάνε τις ώρες τους βλέποντας βίαιες εκπομπές ριάλιτι και επισκεπτόμενοι πορνογραφικές σελίδες στο διαδίκτυο. Ο Γκλεν, που πλέον χρησιμοποιεί το ψευδώνυμο Crake, ακολουθεί μια λαμπρή καριέρα γενετιστή και δημιουργεί για λογαριασμό της ένα φάρμακο που υπόσχεται αιώνια νεότητα και ευεξία, καλώντας τον Jimmy να δουλέψει για την προώθηση του προϊόντος. Ο Jimmy θα ανακαλύψει πως ο Γκλεν έχει επίσης δημιουργήσει μια φυλή υπάκουων, φιλειρηνικών και χορτοφάγων ανθρωποειδών που τους ονομάζει «Crackers». Οι «Crackers» δημιουργήθηκαν, για να λειτουργήσουν ως «εκθεσιακά μοντέλα» για τους μέλλοντες γονείς, ώστε μπορούν να επιλέξουν το πώς θα μοιάζουν τα παιδιά τους. Η αλήθεια είναι διαφορετική, όπως ανακαλύπτει ο Jimmy, αφού το μεν φάρμακο προκαλεί μια φονική πανδημία, την «άνυδρη πλημμύρα», που αφανίζει την ανθρώπινη φυλή, οι δε Crackers έχουν δημιουργηθεί, για να πάρουν τη θέση της ανθρωπότητας στον πλανήτη. Ο επιστήμονας, σε ρόλο κριτή και θεού, αποφασίζει να μη δώσει μια νέα ευκαιρία στην ανθρωπότητα αλλά να προκρίνει ένα ουτοπικό όραμα χωρίς ανθρώπους, διότι όπως και τα παράσιτα είναι επικίνδυνοι για την επιβίωση του πλανήτη.

Στο μυθοπλαστικό σύμπαν που δημιούργησε η Atwood στο *Oryx and Crake* όλες οι εκδοχές της δυστοπίας συναντώνται: η αυτοκαταστροφική απληστία της εξουσίας, η ύβρις της επιστήμης, η ανθρώπινη αλαζονεία, η εγκληματική ασυδοσία του διαδικτύου, ο φόβος του υπερπληθυσμού. Η καταστροφή ως προϋπόθεση της αναγέννησης και η ιδέα της αναγέννησης του κόσμου μετά την καταστροφή, είναι αντικείμενα στοχασμού του σύγχρονου κόσμου, με πολλές πολιτικές προεκτάσεις.

Ο βραβευμένος με Νόμπελ λογοτεχνίας, ο Ιάπωνας συγγραφέας Kazuo Ishiguro (Καζούο Ισιγκούρο), εκδίδει το 2005 το μυθιστόρημα *Never let me go* (*Μη με αφήσεις ποτέ*, Εικόνα 20). Πρόκειται για ένα δυστοπικό, εφιαλτικό μυθιστόρημα για την ίδια την ανθρώπινη φύση και την εύθραυστη ουσία της ζωής. Η αφήγηση γίνεται από τη βασική πρωταγωνίστρια, την Kathy (Κάθυ). Ενήλικας πια, διηγείται τις αναμνήσεις και τα βιώματά της αρχίζοντας από την παιδική της ηλικία. Σε ένα ειδυλλιακό οικοτροφείο στις εξοχές της Αγγλίας, η Kathy μεγαλώνει εσωτερική μαζί με δυο άλλους τρόφιμους, τον Tommy (Τόμυ) και τη Ruth (Ρουθ). Είναι ένα οικοτροφείο με παράξενους, αυστηρούς κανόνες. Οι μαθητές δεν έχουν γονείς, δεν είναι ορφανά. Οι μόνοι που υπάρχουν για αυτούς είναι οι καθηγητές, οι οποίοι δεν παύουν στιγμή να υπενθυμίζουν στους μαθητές τους πόσο ξεχωριστοί είναι. Αυτό που τους κάνει ξεχωριστούς είναι μια σκληρή αλήθεια, μια σκληρή μοίρα που τους περιμένει στον έξω κόσμο. Οι τρόφιμοι του οικοτροφείου Χάιλσαμ βρίσκονται εκεί για έναν

συγκεκριμένο σκοπό. Για την ακρίβεια, έχουν φτιαχτεί γι' αυτό τον σκοπό. Άνθρωποι-κλώνοι. Επιβιώνουν για να γίνουν δωρητές οργάνων και δεν έχουν δικαίωμα να κάνουν παιδιά ή να ζήσουν, όπως οι άλλοι στην κοινωνία. Οι ήρωες του Kazuo Ishiguro, διακατέχονται από αίσθημα ματαιότητας και αμφιβολίας. Μετέωροι στις πιο κρίσιμες φάσεις της ζωής τους, αναμετρούνται με το παρόν και με τα λάθη του παρελθόντος.

Το δυστοπικό έργο *Never let me go*, επικεντρώνεται στην τάση του ανθρώπου να υποτάσσεται στην μοίρα του, όχι επειδή δεν μπορεί να κάνει αλλιώς, αλλά γιατί έτσι μεγάλωσε και γαλουχήθηκε και το θεωρεί καθήκον του. Για τη ζωή που πολλές φορές δεν επιλέγει, αλλά του επιβάλλεται, για δυνάμεις που δεν μπορεί να εξουσιάσει, για πράγματα απλά, που δεν έχει τον τρόπο να τα απολαύσει. Ο συγγραφέας σχολιάζει το ζήτημα της αντίδρασης του ατόμου απέναντι σε μια καταπιεστική κοινωνία. Η εξουσία, σε γενικές γραμμές δεν εμφανίζεται. Η πειθαρχία είναι εσωτερικευμένη. Δεν υπάρχουν κλειδαριές. Κανείς δεν διανοείται να επαναστατήσει σε μια τόσο καταπιεστική κοινωνία. Όλοι είναι υποταγμένοι στο πεπρωμένο τους.

Εικόνα 20 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *Never Let Me Go* (Kazuo Ishiguro, εκδ. Alfred A. Knopf, 2005)

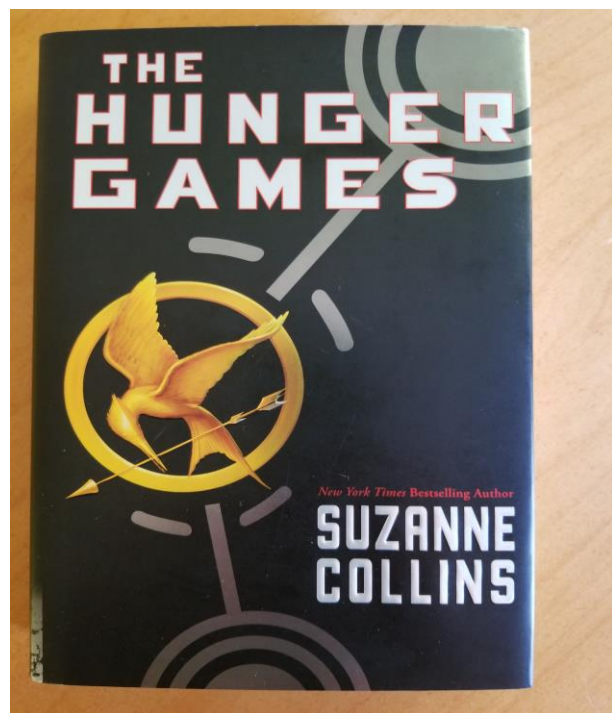
Το *The Hunger Games* (*Αγώνες πείνας*) της Suzanne Collins (Σουζάν Κόλινς), είναι ένα ακόμα πολυβραβευμένο μυθιστόρημα της λογοτεχνίας της δυστοπίας. Εκδόθηκε το 2008, είναι το πρώτο στην τριλογία της σειράς των βιβλίων *The Hunger Games* και προηγείται των *Catching Fire* (*Φωτιά*, 2009) και *Mockingjay* (*Κοτσυφόκισσα*, 2010). Η ομώνυμη ταινία βασισμένη στο βιβλίο, κυκλοφόρησε το 2012.

Σε μια σκοτεινή εκδοχή ενός κοντινού μέλλοντος, η Αμερικανική ήπειρος, έχει βιώσει μια βιβλική καταστροφή και τα απομεινάρια της συγκροτούν ένα καινούριο, νεοσύστατο κράτος, το Πανέμ. Το Πανέμ αποτελείται από δώδεκα περιοχές και το Κάπιτολ όπου διαμένει ο Πρόεδρος του Κράτους και οι ευκατάστατοι, ισχυροί κάτοικοι του Πανέμ στην ευμάρεια. Ύστερα από μια αποτυχημένη επανάσταση των πολιτών εναντίον του Καπιτωλίου, το τελευταίο αποφάσισε να τιμωρήσει τους εξεγερμένους αναγκάζοντάς τους να στέλνουν

από ένα αγόρι και ένα κορίτσι ηλικίας από δώδεκα μέχρι δεκαοχτώ χρονών από κάθε περιοχή του Πάνεμ, για να συμμετάσχουν στους ετήσιους Αγώνες Πείνας. Πρόκειται για αγώνες θανάτου, κτηνώδους μάχης μέχρι θανάτου, που μεταδίδονται σε ένα ζωντανό τηλεοπτικό σόου. Και νικητής μπορεί να είναι μόνο ένας, ο μοναδικός επιζών.

Η δεκαεξάχρονη Katniss (Κάτνις), ο κεντρικός χαρακτήρας του μυθιστορήματος, αποφασίζει εθελοντικά να πάρει τη θέση της μικρότερης αδερφής της, η οποία κληρώθηκε να συμμετάσχει στους Αγώνες Πείνας. Μεταξύ άλλων, αντίπαλος της στην μάχη, ώστε να γυρίσει σώα και ασφαλής στην οικογένειά της είναι ο Peeta (Πέτα), ο παιδικός της φίλος, για τον οποίο τρέφει ερωτικά αισθήματα. Η Katniss για να νικήσει, θα πρέπει να αρχίσει να κάνει επιλογές που φέρνουν σε σφοδρή σύγκρουση την επιβίωση με την ανθρωπιά, γιατί οι κανόνες καθιστούν ξεκάθαρο πως νικητής πρέπει να είναι μόνο ένας: ή σκοτώνεις ή πεθαίνεις.

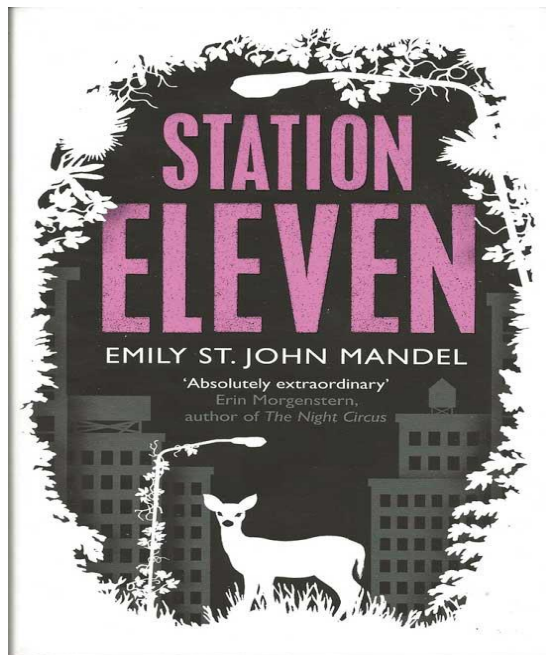
Τα θέματα που προσεγγίζει η Suzanne Collins στο βιβλίο της *The Hunger Games* είναι ποικίλα. Το βιβλίο λειτουργεί ως κινητήριο μοχλός για τη σύνθεση απόψεων σχετικά με ζωτικής σημασίας ζητήματα. Ένα βίαιο καθεστώς που επικροτεί τη βάνουση δολοφονία παιδιών από παιδιά, ως τιμωρία για την αντίδραση στην κυνική στάση της εξουσίας. Διείσδυση της βίας σε κάθε σπίτι, αφού οι αγώνες μεταδίδονται από τους τηλεοπτικούς δέκτες, άμεσο σχόλιο της συγγραφέως για την ανεξέλεγκτη εικονική, παραστατική και λεκτική βία που κυριαρχεί στον ημερήσιο παγκόσμιο ιστό του διαδικτύου και των

Εικόνα 21 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *The Hunger Games* (Suzanne Collin, εκδ. Scholastic, 2008-2010)

τηλεοπτικών σταθμών. Η βία αποποινικοποιείται, οι άνθρωποι αναισθητοποιούνται και αλλοτριώνονται. Η ανθρωπότητα αλληλοσπαράζεται και αυτοκαταστρέφεται για την συντήρησή της στη ζωή. Στην σύγχρονη εποχή όλα είναι αβέβαια, βασιλεύει η καταπάτηση κάθε ηθικής αξίας μπροστά στον ατομικισμό και τη φιλοδοξία.

Η Emily St. John Mandel (Εμιλι Στ. Τζον Μάντελ) γεννήθηκε στη Βρετανική Κολομβία του Καναδά. Με τη δυστοπική νουβέλα της *Station Eleven* (Σταθμός Έντεκα, Εικόνα 22) το 2014, ήταν υποψήφια για τα *National Book Award* και *PEN/Faulkner Award*, ενώ, μεταξύ άλλων βραβεύσεων, απέσπασε το *Arthur C. Clarke Award* το 2015. Το βιβλίο μεταφράστηκε σε τριάντα τρεις γλώσσες. Ένας μεσήλικας σταρ πεθαίνει από καρδιακή προσβολή στη σκηνή του θεάτρου, την ώρα που ερμηνεύει τον «Βασιλιά Ληρ» του Σαίξπηρ. Είναι ένας ιός που μεταδίδεται αστραπιαία, μια νέα γρίπη που αφανίζει την ανθρωπότητα, το ξεκίνημα μιας πανδημίας που θα εξαφανίσει το 99% του παγκόσμιου πληθυσμού μέσα σε ελάχιστες ημέρες. Ο πολιτισμός καταρρέει, οι άνθρωποι προσπαθούν να ξεφύγουν, τα μέσα μαζικής μεταφοράς και οι δρόμοι κλείνουν, οι επικοινωνίες σταματούν, τα πάντα ερημώνουν, το ρεύμα είναι σα να μην υπήρξε ποτέ. Οι χώρες δεν υπάρχουν πια, καθώς και σύνορα μεταξύ τους. Πόλεις δεν υπάρχουν ούτε βέβαια φάρμακα, οι άνθρωποι πεθαίνουν ακόμα και από μια γρατζουνιά στο χέρι, από μια πληγή, από ένα δάγκωμα σκύλου. Τα αυτοκίνητα δεν μπορούν να κινηθούν, ενώ τα αεροπλάνα που βρίσκονται στα αεροδρόμια χρησιμεύουν ως υπνωτήρια, κήποι, οτιδήποτε.

Εικόνα 22 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου *Station Eleven* (Emily St. John Mandel, εκδ. Picador, 2014)

[...] Πλέον το ήξερε ήδη από πολύ καιρό ότι οι αλλαγές που συνέβησαν δεν θα αναστρέφονταν, ωστόσο, η συνειδητοποίηση αυτή έκανε πιο έντονες τις αναμνήσεις του. Η τελευταία φορά που έφαγα παγωτό χωνάκι σε ένα πάρκο στη λιακάδα. Η τελευταία φορά που χόρευα σε κλαμπ. Η τελευταία φορά που είδα λεωφορείο να κινείται. Η τελευταία φορά που επιβιβάστηκα σε αεροπλάνο που δεν είχε μετατραπεί σε χώρο κατοικίας - σε αεροπλάνο που απογειώθηκε. Η τελευταία φορά που έφαγα πορτοκάλι [...] περιγράφει μέσω των ηρώων της, η συγγραφέας.⁹

⁹ Librofilo, ανακτήθηκε 27/01/2017

Ο χρόνος αρχίζει να μετράει ξανά από την αρχή, στο Έτος Ένα μετά την πανδημία. Σε μια χώρα που τίποτα δεν έχει μείνει το ίδιο, η Περιπλανώμενη Συμφωνία, μια χούφτα ηθοποιών και μουσικών γυρίζει στα μέρη όπου υπάρχουν ακόμη οικισμοί ανθρώπων και δίνει παραστάσεις Σαίξπηρ και μουσικής. Είναι ένα από τα τελευταία στιγμιότυπα του παλιού πολιτισμού, σε έναν κόσμο άγριο και επικίνδυνο. Άνθρωποι καθημερινοί, που παίρνουν άλλες διαστάσεις καθώς εντάσσονται σε ένα πλαίσιο που απαιτεί από αυτούς να γίνουν κάτι άλλο, διατηρώντας παράλληλα ακέραια τα χαρακτηριστικά τους, όσο είναι αυτό δυνατόν, την αγάπη στην τέχνη, στο μεγάλο θέατρο, στην μουσική, μέσα σε ένα περιβάλλον αφανισμού και βίας.

Το έργο γεμάτο συμβολισμούς, μοναχικό και υποβλητικό, επαναπραγματεύεται τον όρο ανθρωπιά και υπογραμμίζει πόσο σημαντικά είναι τα απλά και μικρά πράγματα που θεωρούμε δεδομένα. Η Emily Mandel με το έργο της *Station Eleven* προφητεύει δυσοίωνα για τον πολιτισμό μας, υπογραμμίζει πόσο σκληρή γίνεται η ζωή, όταν ο αγώνας για επιβίωση είναι προτεραιότητα και ασκεί έμμεση κριτική στην παρασιτική διάδοση των κοινωνικών δικτύων και τον καταλυτικό ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης στη ζωή του ανθρώπου.

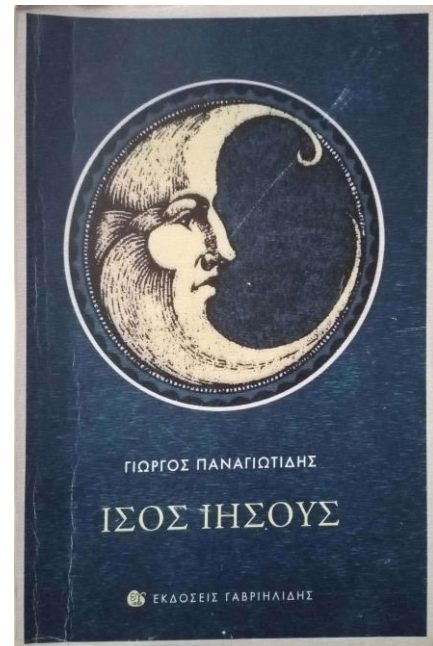
Η δυστοπία εμφανίστηκε στη λογοτεχνία ως είδος έντονου κοινωνικοπολιτικού προβληματισμού και σχολίου και ο κατάλογος με τα λογοτεχνικά βιβλία δυστοπικής μυθοπλασίας είναι πυκνός και μακρύς. Ο Paolo Bacigalupi με το *Wind up girl*, (εκδ. Night Shad books, 2009), οι William F. Nolan & G. Clayton με *Logan's Run* (εκδ. Dial Press, 1967), η Kristen Simmons με το *Artcles* (εκδ. Το Teem, 2012), είναι το ελάχιστο παράδειγμα. Στην ελληνική λογοτεχνική σκηνή, ξεχωρίζει το *Ίσος Ιησούς* (εκδ. Γαβρηλιδη, 2017) του Γιώργου Παναγιωτίδη. Πρόκειται το πρώτο ακαδημαϊκό μυθιστόρημα που αποτελεί μέρος διδακτορικής διατριβής στη Δημιουργική Γραφή στην Ελλάδα και ειδικότερα του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, ΜΠΣ Δημιουργική Γραφή με επόπτη επιμελητή τον κ. Τριαντάφυλλο Η. Κωτόπουλο, Αναπληρωτή Καθηγητή Δημιουργικής Γραφής και Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Στο *Ίσος Ιησούς*, ο Γ. Παναγιωτίδης μας περιγράφει μια ζοφερή συνθήκη όπου ο Αίμων είναι ο πρόεδρος του τεράστιου ομίλου τεχνολογικών εταιρειών "Δίας". Το όνειρό του είναι μία παράτολμη μορφή αθανασίας. Πειραματίζεται με την εγγραφή του μυαλού του στη μνήμη ενός πρώιμου κβαντικού υπολογιστή. Στην προσπάθειά του αυτή συμπαρασύρει τη

γυναίκα του, Αντιγόνη, ή συμπαρασύρεται από αυτήν. Όταν ο Αίμων πεθαίνει, κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες, ο κβαντικός υπολογιστής, όπου έχει φορτωθεί η μνήμη του, παραμένει σιωπηλός. Την προεδρία του ομίλου αναλαμβάνει ο γιος του, ο Φοίβος, ομοφυλόφιλος και νάρκισσος. Ο γιος του Φοίβου, ο Ίσος, γεννιέται από δύο μητέρες χωρίς να έχει καμία και μεγαλώνει με τον Ιησού μέσα στο μυαλό του. Οι επιλογές του νεκρού Αίμονος καθορίζουν την τύχη του Φοίβου και του Ίσου. Ποιος ή τι μπορεί να τον σκότωσε; Ποιος είναι ο ρόλος της Αντιγόνης, ταυτόχρονα μητέρας και γιαγιάς του Ίσου, σε όλα αυτά; Πώς βρέθηκε ο Ιησούς μέσα στο μυαλό του μικρού Ίσου; Αυτό που επιδίωκε ο Αίμων, όσο ζούσε, είναι, τελικά, αυτό που συμβαίνει μετά το θάνατό του;

Μπορεί ο άνθρωπος με τη βοήθεια της τεχνολογίας να κερδίσει την αθανασία;

Παράλληλα στη ελληνική δυστοπική μυθοπλασία εντοπίζουμε επίσης Το Σκοτεινό Δάσος (εκδ. ΠΗΓΗ 2018) της Α. Μπελεγράτη, Ελεύθεροι Άνθρωποι (εκδ. Λυκόφως, 2018) του Γ. Νυκταράκη, Στη γη της αιώνιας θλίψης (εκδ. ΠΝΟΗ, 2020) του Γ. Κυζιρόπουλου και στο Έτος χωρίς καλοκαίρι (εκδ. ΠΗΓΗ, 2020) του Μ. Παλαβούζη, τα διακρίνονται για τη δυστοπική τους ατμόσφαιρα και τον κοινωνικό και πολιτικό σχολιασμό. Και ο κατάλογος πυκνός και μακρύς.

Εικόνα 23 Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου Ίσος Ιησούς (εκδ. Γαβριηλίδη, 2017)

3. Στόχοι της δυστοπικής μυθοπλασίας

«Μην αμελήσετε, πάρτε μαζί σας νερό, το μέλλον μας έχει πολλή ξηρασία»,
Μιχάλης Κατσαρός, ποιητής, *Θὰ σᾶς περιμένω* (1953)

Η πιο επιδραστική στην ανθρώπινη ψυχή έκφραση της δυστοπίας, είναι μέσω της λογοτεχνίας. Η δυστοπική μυθοπλασία, ήδη από τις κλασικές εγγραφές της, των αρχών του 20ου αιώνα, αντιμέτωπη με ένα πολιτικό και κοινωνικό βάρος, αντικατοπτρίζει και σχολιάζει τις μεγάλες αλλαγές που συντελέστηκαν, περίτεχνα συνδυασμένες με τους φόβους που αιωρούνται για ένα εφιαλτικό μέλλον. Μακρινή και ταυτόχρονα απειλητικά κοντινή στον κόσμο, η δυστοπία αποτελεί το κατάλληλο λογοτεχνικό έδαφος για την προσέγγιση πολιτικών ζητημάτων, βίας, φόβου, καταπίεσης και ελέγχου, περιγράφοντας μία απάνθρωπη και καταπιεστική πραγματικότητα εκτός ελέγχου¹⁰, μία μακρινή χωροχρονικά κοινωνία στα πλαίσια της οποίας προβληματικές καταστάσεις, συχνά κοινές με τις κοινωνίες στις οποίες ζούμε, τίθενται υπό επεξεργασία. Η δυστοπία στοχεύει και αποκαλύπτει με κριτικό τρόπο τη σκοτεινή πλευρά του παρόντος, προμηνύει ένα μέλλον ζοφερό.

Η δυστοπική λογοτεχνική γραφή, εφορμά από συγκεκριμένες πολιτικοκοινωνικές συνθήκες και ξεδιπλώνεται σε δυνητικούς κοντινούς μελλοντικούς κόσμους. Εξετάζει το παρόν ιστορικά, πολιτικά και κοινωνικά, χωρίς να παραλείπει να ενσωματώσει την πορεία διάβρωσης και κατάρρευσης του φυσικού περιβάλλοντος και το επιστημονικό στίγμα των καιρών. Ένα παρόν που αφήνει προειδοποιητικά σημάδια για επικείμενη πλεύση προς το δυσοίωνο μέλλον. Μια προέκταση της πραγματικότητας ανάμεσα στη ρεαλιστική και τη μυθοπλαστική δυστοπική πραγματικότητα. Η δυστοπική μυθοπλασία, στοχεύει να δώσει σχήμα σε ένα κόσμο μακρινό και ανοίκειο, μα ταυτόχρονα επικίνδυνα κοντινό και οικείο, συχνά εφιαλτικό, σηματοδοτώντας το τέλος μιας ανέφελης αθωότητας.

Τα μελλοντικά σενάρια φόβου της δυστοπίας δεν είναι ανεξάρτητα από τοπικά ή διεθνή ζητήματα. Προσφέρουν και στοχεύουν σε έναν πανανθρώπινο κοινωνικό και πολιτικό προβληματισμό. Η διαφορετικότητα, η πείνα, η καταστολή, η καχυποψία, ο καταναλωτισμός, ο έλεγχος, η πανωλεθρία της φύσης, οι αρρώστιες, ο πόλεμος, η έλλειψη, η φυγή, όλα είναι ήδη εδώ. Η οικονομική ανισότητα, περιθωριοποίηση, η πολιτική αστάθεια, ο τεχνολογικός φόβος, ο κοινωνικός αποκλεισμός. Είναι τριγύρω στον κόσμο μας. Τα δυστοπικά κείμενα

¹⁰ Καραβοκύρη, 2016, 1.2., σελ. 12

αποτελούν κατά κάποιο τρόπο αλληγορίες, με στόχο την κριτική σκέψη από την πλευρά του αναγνώστη, την επανεξέταση και επαναδιαπραγμάτευση ζητημάτων του παρόντος.

Η μυθοπλασία της δυστοπίας μπορεί να υπάρξει και ως εργαλείο στα χέρια ερευνητών, στις κοινωνικές και όχι μόνο, επιστήμες. Μια παλέτα ζητημάτων περιγράφεται και σχολιάζεται. Ένα ευρύ πεδίο προβληματισμών γύρω από τα όρια της ελευθερίας, της δράσης και της αντίδρασης. Την αξία της σκέψης, της κριτικής και της προσωπικής τοποθέτησης. Την σημασία της ανθρωπιστικής ταυτότητας. Την ευθύνη της κοινωνικής επαγρύπνησης. Την ευθύνη της αλλαγής. Η μυθοπλασία της δυστοπίας, εξαιρετικά χρήσιμη ως συλλέκτης μιας συλλογικής επεξεργασίας των σύγχρονων ζητημάτων, εξαιρετικά χρήσιμη και ως προειδοποίηση για το κοντινό μέλλον, το αύριο.

Η Baccolini αναγνωρίζει τη δυστοπική λογοτεχνία ως απόρροια των δύσκολων καιρών που διανύει η ανθρωπότητα. Παράλληλα μιλάει για τη διδακτική της αξία στο αναγνωστικό κοινό. Καταγράφει ότι η δυστοπική γραφή επικεντρώνεται και στοχεύει σε ζητήματα «[...] αυταρχικής εξουσίας, έμφυλων σχέσεων, αναπαραγωγής και ελέγχου της σεξουαλικότητας και των οργάνων της γυναίκας, διαφθοράς και βίας, ελέγχου και χειραγώγησης των μέσων μαζικής ενημέρωσης [...]» (Baccolini, R. 2013:45). Πράγματι, μέσα από τη δυστοπία αναδεικνύονται ζητήματα εξουσίας και σφιχτής ηγεμονίας, άνιση δηλαδή κατανομή της εξουσίας. Ο αποκλεισμός του ανθρώπου με βάση λόγους που αναγνωρίζουν κατωτερότητα ή ανωτερότητα σε άτομα και ομάδες με διακριτά χαρακτηριστικά, είναι άμεσος, τιμωριστικός και εμφανής σε όλα τα δυστοπικά λογοτεχνικά έργα. Η καταστολή λειτουργεί γρήγορα και με επιτυχία.

Η δυστοπική μυθοπλασία στοχεύει στο να προσφέρει το έδαφος, ώστε να δραπετεύσει ο αναγνώστης από το παρόν του, επιστρέφοντας ταυτόχρονα σε αυτό, καθώς το παρόν είναι το παρελθόν των μελλοντικών κοινωνιών. Η αναγνωστική αυτή εμπειρία χωρίς να κατευθύνει και να χειραγωγεί τον αναγνώστη ωστόσο δίνει μια διδακτική δύναμη στο δυστοπικό κείμενο. Η Baccolini θεωρεί πως το είδος της λογοτεχνικής δυστοπίας δίνει ώθηση για αντίσταση και επαναστατικότητα. Τονίζει επίσης τη θετική διδακτική συμβολή της δυστοπίας στους αναγνώστες και θεωρεί πως αυτή εστιάζει εκ νέου σε θέματα που απασχολούν τους αναγνώστες του σήμερα και πρέπει να προσεγγίζονται με ιδιαίτερη προσοχή.¹¹

¹¹ Baccolini, 2013, σελ.45

Η δυστοπική μυθοπλασία είναι ένα ταξίδι που δεν έχει γυρισμό. Ούτε λιμάνι, ούτε καταφύγιο. Ο κεντρικός ήρωας ή η ομάδα χαρακτήρων, πάντα χάνει. Το σκηνικό άχρωμο, βαρύ, δύσκαμπτο, αφιλόξενο, ανοίκει, δίνει την ατμόσφαιρα. Ήχοι ελάχιστοι και μυρωδιές σήψης ή αποστείρωσης. Και μέσα στον ζόφο, η λογοτεχνία της δυστοπίας θέτει στόχους προβληματισμού. Θέτει στόχους επιρροής και αφύπνισης συνειδήσεων και νοοτροπιών. Στοχεύει στο να υπερτονίζει αρνητικά γνωρίσματα της κοινωνίας με αποτέλεσμα την κατάδειξη του ενδεχόμενου κακού. Η λογοτεχνία δεν είναι αποκλειστικά συνυφασμένη με τον λυρισμό και με το ωραίο. Η τέχνη του λόγου υπηρετεί την αλήθεια, την όποια αλήθεια. Η δυστοπική λογοτεχνία στοχεύει να στηλιτεύει το γίγνεσθαι, να επιχειρεί να μεγεθύνει τα κακώς κείμενα, να μάχεται έστω και αν το αποτέλεσμα δεν είναι το ιδανικό, να αποκαλύπτει τα αδιέξοδα του σήμερα προβάλλοντάς τα στο μέλλον και ενισχύοντάς τα.

Όπως υποστηρίζει ο M.K. Booker: [...] *Εν συντομία, η δυστοπική λογοτεχνία είναι ακριβώς η λογοτεχνία που τοποθετείται σε άμεση αντίθεση με την ουτοπική σκέψη, προειδοποιώντας για τις πιθανές αρνητικές συνέπειες του ακραίου ουτοπισμού. Ταυτόχρονα, η δυστοπική λογοτεχνία γενικά αποτελεί επίσης μια κριτική των υφιστάμενων κοινωνικών συνθηκών ή πολιτικών συστημάτων, είτε μέσα από την κριτική εξέταση των ουτοπικών προϋποθέσεων επί των οποίων οι εν λόγω συνθήκες και τα συστήματα βασίζονται ή μέσα από τη φανταστική επέκταση αυτών των συνθηκών και συστημάτων σε διαφορετικά πλαίσια που αποκαλύπτουν σαφέστερα τις ατέλειες και τις αντιφάσεις του [...]* (Booker M.K., 1994:3)

4. Φαντασία – Επιστημονική φαντασία – Δυστοπία

Η τέχνη του φανταστικού, περιγράφει φαινόμενα και γεγονότα που δεν μπορούν να συμβούν σύμφωνα με τις προδιαγραφές της επιστήμης. Αποτυπώνεται σχεδόν σε όλες τις μορφές τέχνης, στη λογοτεχνία, ζωγραφική, στον κινηματογράφο κ.λπ. Οι ρίζες του φανταστικού ανάγονται στην προϊστορία του ανθρώπου, αποτυπώνονται στις ζωγραφιές των σπηλαίων, σε φυλαχτά, αργότερα σε έθιμα και συνήθειες. Παρόλο που η εξέλιξη του πολιτισμού συμβάδισε με την εδραίωση της λογικής σκέψης, ο ανορθολογισμός και η πίστη του ανθρώπου στο υπερφυσικό, διατηρούν εδώ αιώνες την αίγλη τους. Όνειρα και ευχές, δεισιδαιμονίες και κατάρες. Φύλλα τσαγιού που λένε το μέλλον, κόκκαλα, τραπουλόχαρτα, οι πανταχού παρούσες γραμμές του χεριού, ζώδια και πλανήτες. Και είναι μεγάλος ο κατάλογος των φανταστικών, υπερφυσικών συνοδοιπόρων του σύγχρονου δυτικού ανθρώπου.

Συγκεκριμένα, η λογοτεχνία του φανταστικού, είναι ένα είδος με δική του μορφή και δικά του σύμβολα και αναφέρεται σε φαινόμενα που δεν έχουν συμβεί ούτε και θα μπορούσαν να συμβούν στην πραγματικότητα. Το φιλοσοφικό υπόβαθρο του φανταστικού, που χαρακτηρίζεται από τη σύγκρουση ορθολογικού-ανορθολογικού, δηλαδή από την εισβολή του αφύσικου στο φυσιολογικό, σχετίζεται με την ανάγκη μεταστοιχείωσης και επαναδημιουργίας του κόσμου με τις δυνατότητες που προσφέρει η φαντασία¹². Ο αναγνώστης βιώνει την ύπαρξη μιας άλλης πραγματικότητας που λειτουργεί πέρα από τον περιορισμένο και στενό ορίζοντα της καθημερινότητάς του. Η φαντασία δεν απαιτεί την στήριξη της επιστήμης και περιλαμβάνει μαγικά και υπερφυσικά όντα και αποτελέσματα. Δεν ενδιαφέρεται αν αυτά είναι αδύνατα και δεν τα δικαιολογεί με την επιστήμη. Για παράδειγμα, σε μια φανταστική ιστορία, ένας ανθρώπινος χαρακτήρας μπορεί να έχει την ικανότητα να πετάει, αλλά χωρίς να υπάρχει τεχνολογική εξήγηση.

Ο Τοντόροφ στο *Εισαγωγή στη φανταστική λογοτεχνία* (1991), συμβάλλει στη θεωρία της λογοτεχνίας με τον ορισμό του για το φανταστικό και θεωρεί ότι: [...] *Η έννοιά του προσδιορίζεται σε σχέση με τις έννοιες του πραγματικού και του φαντασιακού. Έτσι σε έναν κόσμο που φυσικά είναι ο δικός μας, χωρίς διαβόλους και βαμπίρ*

¹² ανακτήθηκε 07/12/2022

συμβαίνει ένα γεγονός που δεν μπορούν να το εξηγήσουν οι νόμοι του ίδιου αυτού οικείου κόσμου και ο αναγνώστης μπορεί να το εξηγήσει είτε ως παραπλάνηση των αισθήσεων και είναι προϊόν της φαντασίας και σε αυτή την περίπτωση οι νόμοι παραμένουν σταθεροί, είτε το γεγονός είναι μέρος της πραγματικότητας, όπου όμως την ορίζουν άλλοι νόμοι άγνωστοι σε εμάς [...] (σελ. 18) και καταλήγει να ορίζει το φανταστικό ως [...] τον δισταγμό που δοκιμάζει ένα όν, που δεν γνωρίζει παρά τους φυσικούς νόμους, μπροστά σ' ένα συμβάν με υπερφυσική εμφάνιση (σελ.19) [...] Ο δισταγμός εναπόκειται και στον αναγνώστη και στο πρόσωπο του έργου που διστάζει. Το φανταστικό διακρίνεται σε δύο γένη, το θαυμαστό και το παράξενο. Στο θαυμαστό, το γεγονός που συνέβη είναι κάποιο είδος ψευδαισθήσεως και μπορεί να ερμηνευθεί είτε ως όνειρο ή παραίτηση ή τρέλα. Στο παράξενο φανταστικό, έχει συμβεί κάποιο υπερφυσικό γεγονός, και για να ερμηνευθεί πρέπει να αλλάζουν και οι νόμοι της πραγματικότητας. Το θαυμαστό αντιστοιχεί σ' ένα άγνωστο φαινόμενο, που δεν φαίνεται ακόμα, που θα επακολουθήσει σε ένα κοντινό ή μακρινό μέλλον. Στο παράξενο αντίθετα, το ανεξήγητο το ανάγουμε σε γνωστά γεγονότα, σε μια προγενέστερη εμπειρία, και επομένως στο παρελθόν. [...] (σελ.19)

Σύμφωνα με τον Goldman, ένα λογοτεχνικό έργο παρουσιάζει φιλοσοφικό ενδιαφέρον, όταν στο επίπεδο της φαντασίας ο συγγραφέας «[...] εκφράζει την απόλυτη πρωτοτυπία του, με τη δημιουργία φανταστικών κόσμων [...] και επίσης όταν [...] οι δομές του έργου μπορεί να είναι ομόλογες με αξίες που κανένα μέλος της ομάδας δεν υποστηρίζει [...]» (Σαμαρά, 1987:54-55)

Η πιο διαδεδομένη κατηγοριοποίηση της λογοτεχνίας του Φανταστικού είναι αυτή που θεωρεί ότι υπάρχουν τρία γένη, η Επιστημονική φαντασία, του Τρόμου και η Φαντασία. «[...] Ίσως καθένα από αυτά τα είδη να μην είναι τίποτα άλλο παρά απλά ένας τρόπος για να αφηγηθεί κάποιος μια ιστορία ή ένα σύνολο αφηγηματικών εργαλείων ή μια συλλογή από συγγραφικές τεχνικές γραψίματος [...]» (Γουλφ, 2011)

Η επιστημονική φαντασία είναι ο μεγάλος κλάδος της λογοτεχνίας του φανταστικού. Είναι η κατηγορία του ευρύτερου μυθοπλαστικού τομέα του φανταστικού, στην οποία πιθανές μελλοντικές ή εναλλακτικές εξελίξεις στην επιστήμη, στην τεχνολογία ή στην κοινωνία κατέχουν κεντρικό ρόλο στην πλοκή και στο περιβάλλον όπου εκτυλίσσεται η

ιστορία¹³. Ο όρος επιστημονική φαντασία χρησιμοποιήθηκε από τον Hugo Gernsback (Χιούγκο Γκέρνσμπακ) το 1929 στο μυθιστόρημά του *Ralf124C 41+*.

Ο L. Sprague De Camp αναφέρει: *Ανεξάρτητα από το πως θα πορευτεί η ανθρωπότητα στους επόμενους αιώνες, μία μεγάλη τουλάχιστον κατηγορία αναγνωστών δεν θα εκπλαγεί από οτιδήποτε συμβεί. Θα το έχει ήδη βιώσει με τη βοήθεια φανταστικών προτύπων και δεν θα νιώσουν τόσο παραλυμένοι από το δέος για να προσπαθήσουν να αντιμετωπίσουν με επιτυχία καταστάσεις συναφείς με εκείνες που ανατέλλουν.*¹⁴

Ο George Mann στο *The Mammoth Encyclopedia of Science Fiction* (2001), σημειώνει πως [...] *Η επιστημονική φαντασία είναι μια μορφή φανταστικής λογοτεχνίας που προσπαθεί να απεικονίσει με λογικούς και ρεαλιστικούς όρους, μελλοντικούς καιρούς και περιβάλλοντα που είναι διαφορετικά από το δικό μας. Παράλληλα έχει επίγνωση της εποχής που γράφτηκε και παρέχει σιωπηρή κριτική στην σύγχρονη κοινωνία [...].* (σελ.6)

Παρόλο που οι ρίζες της χάνονται στα βάθη των χρόνων, στην ουσία είναι δημιούργημα, έκφραση και ταυτότητα του 20ου αιώνα. Οι νέες ιδέες και οι κατακτήσεις της επιστήμης και της τεχνολογίας, έφεραν μια κοινωνική και πολιτική αναδιάρθρωση στη ζωή των ανθρώπων και ήταν φυσικό επακόλουθο να προσφέρουν πλούσιο υλικό στην λογοτεχνία.

Συγκεκριμένα ο όρος επιστημονική φαντασία αφορά μυθιστορήματα [...] που παρουσιάζουν μια επινοημένη πραγματικότητα της οποίας η φύση και η λειτουργία διαφέρουν ριζικά από τον κόσμο της καθημερινής εμπειρίας. Συχνά διαδραματίζονται σε έναν άλλο πλανήτη ή στη γη του μέλλοντος ή σε ένα φανταστικό παράλληλο σύμπαν. Εστιάζει στους νόμους της επιστήμης και στις τεχνολογικές εφευρέσεις και αυτό είναι το βασικό χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί το είδος από την λογοτεχνία του αμιγώς φανταστικού. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η επιστημονική φαντασία προβάλλει μια μελλοντική ουτοπία, ενώ άλλοτε στηλιτεύει μια πτυχή της σύγχρονης επιστήμης ή κοινωνίας επινοώντας τη δυστοπική τους κατάληξη [...] (Abrams M.H., 1999:278-279).

¹³ Πάντσος Δημήτριος, ανακτήθηκε 05/03/2022

<https://popaganda.gr/art/ise-latris-tou-sci-fi-tsekare-aftes-tis-5-sires/>

¹⁴ *Επιστημονική Φαντασία*, ανακτήθηκε 23/10/2018

<https://deyteros.com/sci-fi-mythistorima/>

Η Δήμητρα Παυλάκου (1989) σημειώνει ότι: «[...] Η επιστημονική φαντασία είναι είδος έντεχνου γραπτού λόγου, ίσως όμως να είναι και η έκφραση προφητικών ενοράσεων [...]». (σελ. 22)

Στην επιστημονική φαντασία, ο συγγραφέας λαμβάνει ως γνώμονα τον πραγματικό κόσμο, συμπεριλαμβάνοντας το σύνολο των αποδεδειγμένων δεδομένων και φυσικών νόμων.

Αναφέρει ο Isaac Asimov (1952): [...] *Η σύγχρονη επιστημονική φαντασία αποτελεί το μοναδικό λογοτεχνικό είδος στο οποίο θίγονται συστηματικά και συνειδητά η φύση των αλλαγών που έρχονται, οι πιθανές επιπτώσεις και οι λύσεις τους. Η επιστημονική φαντασία είναι εκείνο το λογοτεχνικό είδος το οποίο καταπιάνεται με την επίδραση της επιστημονικής προόδου στον άνθρωπο [...]*.

Και ο Ray Bradbury συμπληρώνει: «[...] Η επιστημονική φαντασία αποτελεί στην πραγματικότητα τις κοινωνιολογικές μελέτες του μέλλοντος και καταστάσεις για τις οποίες ο συγγραφέας πιστεύει ότι πρόκειται να συμβούν βάζοντας μαζί το 2 και 2 [...]».¹⁵

Ο καθηγητής του Cambridge, Justin Meggitt υποστήριξε ότι το πρώτο κείμενο επιστημονικής φαντασίας στην ιστορία, έγραψε στα ελληνικά ο Λουκιανός ο Σαμοσατεύς, τον 2ο αιώνα μ.Χ. στη Ρώμη. Πρόκειται για το βιβλίο *Αληθής ιστορία* στο οποίο ο Λουκιανός σατιρίζει τα δημοφιλή στην εποχή του ταξιδιωτικά αφηγήματα. Ουσιαστικά είναι μια παρωδία των ταξιδιωτικών μυθιστορημάτων, ένα είδος σατιρικής επιστημονικής φαντασίας¹⁶. Αντί οι ήρωές του να περιπλανηθούν στη γη, εκτοξεύονται σε μακρινούς κόσμους, σε παράξενους πλανήτες και νησιά αλλά και στη σελήνη. Στη μυθοπλασία του συγγραφέα η σελήνη και ο ήλιος κατοικούνται από αλλόκοτα όντα, και οι ήρωές του εμπλέκονται σε έναν πόλεμο ανάμεσα στους στρατούς των κατοίκων της σελήνης και των κατοίκων του ήλιου. Το βιβλίο κυκλοφορεί στα νέα ελληνικά με τον τίτλο *Αληθινή ιστορία* (εκδ. Αίολος, μετφ. Δημήτρης Καλοκύρης Αθήνα, 2006). Ωστόσο είναι υπερβολή να το αποκαλέσουμε έργο επιστημονικής φαντασίας, διότι λείπει μία σημαντική προϋπόθεση, ο επιστημονικός και τεχνολογικός παράγοντας. Ο Λουκιανός και οι συνταξιδιώτες του δεν έφτασαν στο φεγγάρι μέσω κάποιας εξελιγμένης, πρωτόγνωρης μηχανής. Κατέληξαν εκεί

¹⁵ *Επιστημονική Φαντασία*, ανακτήθηκε 23/10/2018

<https://deyteros.com/sci-fi-mythistorima/>

¹⁶ Παπαγεωργίου Μηνάς, ανακτήθηκε

<https://www.metafysiko.gr/?p=537>

από μια εναέρια περιήγηση, αφότου το καράβι τους παρασύρθηκε από έναν ισχυρό ανεμοστρόβιλο. Παρόλα αυτά, υπάρχουν στην ελληνική μυθολογία ίχνη επιστημονικών και τεχνολογικών κατασκευών. Οι χρυσές υπηρέτριες του Ηφαίστου παραδείγματος χάρη, ήταν πλήρως αυτοματοποιημένα μηχανήματα που έμοιαζαν με γυναίκες και διέθεταν ιδιότητες που υπόσχονταν οι πρωτεργάτες της τεχνητής νοημοσύνης. Όπως αναφέρει ο Tellote (2001), ήδη από την αρχαία Ελλάδα, έχουμε μια ποικιλία μύθων σχετικά με τη δύναμη της τεχνολογίας¹⁷. Στους μύθους του θεού Ηφαίστου και των κατασκευαστικών του ικανοτήτων, στον περίφημο μηχανικό Δαίδαλο και της κατασκευής των μηχανικών φτερών, στον μύθο του Προμηθέα που θέλησε να πάρει το μυστικό της φωτιάς και της δημιουργίας από τους θεούς και να το προσφέρει στην ανθρωπότητα, εντοπίζονται οι πρώτες ιστορίες σχετικά με τις τεχνολογικές δυνατότητες και τις συνέπειές τους στον άνθρωπο.

Ωστόσο, η επίσημη απαρχή του είδους εντοπίζεται στα τέλη του 19ου αιώνα, που συμπίπτει με τη βιομηχανική επανάσταση και την εκβιομηχάνιση των κοινωνιών. Αυτός ο αιώνας της μηχανής σημαδεύτηκε, όπως αναφέρει η Cornea (2007): «[...] από έναν ενθουσιασμό για τις νέες τεχνολογικές ανακαλύψεις και για τις δυνατότητες που προσέφεραν, ο οποίος αποτυπώνεται σε μια σειρά βιβλίων για θαυμαστά ταξίδια σε αχαρτογράφητες περιοχές, νέες επιστημονικές ανακαλύψεις και φανταστικούς κόσμους [...]». Η απαρχή της επιστημονικής φαντασίας στη λογοτεχνία είναι ο *Φρανκεστάιν ή ο Σύγχρονος Προμηθέας* της Mary Shelley, που εκδόθηκε το 1818 στην Αγγλία.

Η επιστημονική φαντασία είναι ένα είδος γεμάτο ατελείωτες δυνατότητες, γεγονός που καθιστά κάπως αινιγματικό το γεγονός ότι συχνά οι δρόμοι της οδηγούν σε ζοφερές καταστάσεις. Ιστορίες με απολυταρχικά καθεστάτα και παγκόσμια καταστροφή είναι πολύ πιο κοινές από τους παράδεισους. Σήμερα κυριαρχεί η επιστήμη, ο οραματισμός, οι ανθρώπινες πράξεις και οι συνέπειες τους στο μέλλον άρα και τα δυστοπικά σενάρια βρίσκουν τόπο σε μυθοπλασίες επιστημονικής φαντασίας. Επιστήμη και θρησκεία σε διαρκή εμπλοκή και σύγκρουση, κατάχρηση της τεχνολογίας, ολοκληρωτικά πολιτικά καθεστάτα, κατάχρηση της τεχνολογίας, ο απανθρωπισμός του ανθρώπου. Έχοντας ως έναυσμα τη ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη και τις επικρατούσες συνθήκες, αναπτύχθηκαν μέσα στα πλαίσια της επιστημονικής φαντασίας, αποχρώσεις δυστοπικού περιεχομένου.

¹⁷ Στεφανοπούλου, 2016, 5.1., σελ. 22

Σε αντιδιαστολή με τη συνήθη πρακτική της επιστημονικής φαντασίας που ο χρόνος είναι το μακρινό μέλλον, ο χρόνος κατά τον οποίον εξελίσσεται η ιστορία σε μια δυστοπία, είναι είτε το άμεσο μέλλον, είτε ένα σχετικά κοντινό μέλλον. Η θεώρηση ότι, επειδή η ιστορία διαδραματίζεται στο μέλλον, είναι επιστημονική φαντασία είναι λανθασμένη, όπως λανθασμένη είναι και η θεώρηση ότι η λογοτεχνία της δυστοπίας είναι επιστημονική φαντασία, επειδή έχει μελλοντικά, εξελιγμένα τεχνολογικά κατασκευάσματα. Η λογοτεχνία της δυστοπίας αφηγείται το μέλλον με αφετηρία το παρόν, ένα παρόν απειλητικό και δυσοίωνο για το αύριο του κόσμου. Βασίζεται στην τρέχουσα γνώση για τις μελλοντικές δυνατότητες, ενώ η επιστημονική φαντασία μπορεί και να δημιουργεί αδύνατα σενάρια που ποτέ δεν θα υπάρχουν. Επίσης, στα δυστοπικά σενάρια, ένα καταλυτικό και άσχημο γεγονός, έχει ως αποτέλεσμα την αλλαγή της δομής της πολιτικής σε αυταρχική το λιγότερο. Η κοινωνία απαρτίζεται από σκληρούς νόμους, χωρίς κάποιος να έχει την δυνατότητα να την αλλάξει πραγματικά, κάτι που δεν συναντούμε συχνά στις ιστορίες επιστημονικής φαντασίας. Στη νεότερη δυστοπική λογοτεχνία, στόχος γίνεται η ανατροπή της πραγματικότητας, η αντίδραση και η εγκαθίδρυση ενός καλύτερου αύριο. Και ενώ οι ήρωες θυσιάζονται για τον σκοπό αυτό ή έχουν τόσο αποδομηθεί εσωτερικά ώστε ποτέ ξανά δεν είναι οι ίδιοι, πάντα αποτυγχάνουν να τον πραγματοποιήσουν. Το φινάλε χωρίς ελπίδα, δυσοίωνο. Στη λογοτεχνία της επιστημονική φαντασία συμβαίνει το αντίθετο. Συνήθως επικρατεί το καλό, ο ήρωας καταφέρνει το αδύνατο, φτάνει τον στόχο νικητής, η ελπίδα ανατέλλει και εγκαθιδρύεται για καιρό.

Επιπλέον, η δυστοπία στη λογοτεχνία έχει χαρακτηριστικά και πολιτικού περιεχομένου με μοναδικό σκοπό να κάνει τον αναγνώστη να σκεφτεί και να προβληματιστεί πάνω στην κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας, στις ιδεολογίες και τα πολιτικά κατασκευάσματα, στην ελευθερία του ανθρώπου. Φυσικά και η επιστημονική φαντασία μπορεί να έχει πολιτικό περιεχόμενο. Όχι όμως στην έκταση που τα δυστοπικά έργα το ανάγουν. Όχι στον τρόπο δομής της κοινωνίας και κυρίως όχι στον σκοπό ή στην ουσία. Η επιστημονική φαντασία είναι ένα ταξίδι σε αυτά που είναι ακόμα πολύ νωρίς να δούμε, σε αυτά που δεν θα δούμε ποτέ και σε αυτά που ευχόμαστε να μπορούσαμε να δούμε¹⁸. Επίσης, ο κόσμος που εξελίσσεται μια ιστορία επιστημονικής φαντασίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί και μόνο ως σκηνικό για την αφήγηση κάποιας πιο συμβατικής ιστορίας με επίκεντρο τον

¹⁸ Κοτίβα Μαρία, ανακτήθηκε 15/01/2017

ήρωα (π.χ. αστυνομικής, ερωτικής), ενώ αντίθετα, στις δυστοπικές ιστορίες ο ήρωας χρησιμοποιείται από το συγγραφέα για να τονίσει μόνο και μόνο τον κόσμο που τον περιβάλλει, την ατμόσφαιρα και το σκηνικό.

Εκμεταλλεζόμενοι την παγκόσμια κατάσταση διάφοροι συγγραφείς έχουν στήσει μία επιτυχημένη εκδοτική βιομηχανία επιστημονικής φαντασίας όπου τα βιβλία δίνουν απλόχερα στον αναγνώστη και μελλοντικό μαχητή, τα κλειδιά της επιτυχίας και της επιβίωσης σε έναν κόσμο που όλα καταρρέουν (σεισμοί, εισβολές εξωγήινων, βιολογικός πόλεμος, επαναστάσεις κ.λπ.), γεγονός που δεν συναντούμε στη λογοτεχνία της δυστοπίας. Και αυτό συμβαίνει, διότι η εκάστοτε εξουσία χρησιμοποιεί διαχρονικά τη τέχνη του φανταστικού για να επιβιώσει ποντάροντας στην ανορθολογική πλευρά του ανθρώπου. Από την άλλη, ο άνθρωπος από τα αρχαία χρόνια μέσω του φανταστικού προσπαθούσε να διαβάλει ή και να ανατρέψει την εξουσία. Έφτιαχνε μύθους με φανταστικούς ήρωες που πολεμούσαν δυνάστες και γκρέμιζαν θεούς. Η δυστοπική μυθολογία σαν παρακλάδι της επιστημονικής φαντασίας μέσω των ηρώων της, εκφράζει τις ελευθεριακές και αντιεξουσιαστικές αγωνίες των ανθρώπων που φοβούνται την ασυδοσία της εξουσίας¹⁹.

Τα περισσότερα έργα της επιστημονικής φαντασίας έχουν μια εμπορική πλευρά που εξυπηρετεί σκοπιμότητες. Η εισβολή των εξωγήινων αποτελεί ένα συνηθισμένο μοτίβο. Το φόβο που γεννά στους ανθρώπους αυτό το γεγονός τον χρησιμοποιούσε ανέκαθεν η εξουσία για έμμεση προπαγάνδα. Οι ΗΠΑ χρησιμοποιούσαν τους Αρειανούς (Άρης, ο κόκκινος πλανήτης), για να τους παραλληλίσουν με τους Σοβιετικούς, τους κόκκινους, τους κομμουνιστές. Επίσης η επιστημονική φαντασία εξυμνούσε την κατάκτηση του διαστήματος και καλλιεργούσε στις μάζες αυτόν τον διακαή πόθο. Η υποθετική, όμως, κατάκτηση του διαστήματος έγινε μέσο άσκησης της γεωπολιτικής από την εξουσία. Ο ανταγωνισμός για αυτή την κατάκτηση μεταξύ της ΕΣΣΔ και των ΗΠΑ οδήγησε στην κατάκτηση του φεγγαριού το μακρινό 1969 από τις ΗΠΑ και την κυριαρχία τους στις συνειδήσεις των πολιτών σαν την απόλυτη διαστημική δύναμη. Στις μέρες μας η προπαγάνδα δεν έχει πάψει. Έτσι σε αρκετές π.χ. ταινίες επιστημονικής φαντασίας, ο αμερικάνικος στρατός παίζει θετικό ρόλο στην προστασία του πολίτη από κάθε πιθανό ή απίθανο κίνδυνο (σεισμούς, τσουνάμι, εξωγήινους, τρομοκράτες κ.λπ.). Γίνεται, με άλλα λόγια, μια πλύση εγκεφάλου στο θεατή για την αναγκαιότητα της ύπαρξης του αμερικανικού στρατού. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι

¹⁹ Ξηρουχάκης Παναγιώτης, ανακτήθηκε 11/09/2017

ο στρατός γίνεται καθεστώς στο μυαλό του θεατή, έστω και έμμεσα²⁰. Άρα δικαιολογείται υποσυνείδητα η χρήση του σε πολέμους με Άραβες, τρομοκράτες κλπ. Αυτό λέγεται έμμεση προπαγάνδα. Επιπλέον, το κράτος δεν είναι αρκετό να μας προστατεύσει, άρα με υπόγειο τρόπο προπαγανδίζεται η ανάγκη για περισσότερο κράτος. Όχι όμως κράτος πρόνοιας αλλά το νεοφιλελεύθερο κράτος με την πανίσχυρη αστυνομία και το δυναμικό στρατό. Τέλος, η οικογένεια είναι μόνη της ενάντια στους εχθρούς. Η κοινωνία είναι μία φενάκη που διαλύεται μόλις το κράτος καταρρεύσει. Όλοι εναντίον όλων.²¹

Γιατί όμως κυριαρχεί στις μέρες μας η οπτική του μελλοντικού χάους; Ήταν πάντα τέτοια η θεματολογία της επιστημονικής φαντασίας; Το αντίθετο. Στο παρελθόν κυριαρχούσε η επιστημονική φαντασία φωτεινών επιτευγμάτων, που οδηγούσαν σε μελλοντικές οάσεις. Παράδειγμα ο Ιούλιος Βερν όπου το μέλλον στη λογοτεχνική κληρονομιά του, είναι όμορφο και περιπετειώδες. Ο αντίθετος πόλος βέβαια υπήρχε και τόνιζε την ανησυχία για το μέλλον. Η δυστοπία, λοιπόν, αποτελεί το παρακλάδι της επιστημονικής φαντασίας, παρακλάδι που το διακρίνει το έντονο πολιτικό στοιχείο και η αμφισβήτηση για ένα χρυσό μέλλον.²² Η δυστοπία δεν προπαγανδίζει, αλλά προειδοποιεί. Τα δυστοπικά λογοτεχνικά κείμενα φέρνουν συνεχώς τον αναγνώστη αντιμέτωπο με μία αντίληψη και ένα σύστημα κατανόησης της πραγματικότητας που ίσως να διαφέρει από την προσωπική του κοσμοθεωρία. Αυτή η σύγκρουση ανάμεσα στις προηγούμενες γνώσεις και τις παγιωμένες αντιλήψεις του από τη μια πλευρά και τις νέες πιθανότητες δυστοπικών μυθοπλαστικών καταστάσεων από την άλλη, οδηγεί τον αναγνώστη σε έναν προβληματισμό που ανοίγει νέους πιθανούς δρόμους της λογικής και προσωπικούς τρόπους σκέψης.²³ Ο αναγνώστης οφείλει να αφηθεί να παρασυρθεί μέσα στη δυσάρεστη ατμόσφαιρα και ιστορία. Οφείλει να τοποθετήσει την εαυτό του έξω από τα στερεότυπα, τις νόρμες και τις καθημερινές διευκολύνσεις. Οφείλει να παρατηρήσει και να αξιολογήσει από την αρχή πράγματα δεδομένα, όπως το νερό, η

²⁰ Ξηρουχάκης Παναγιώτης, ανακτήθηκε 11/09/2017

[Η τέχνη του φανταστικού και η πολιτική εξουσία - Αγώνας της Κρήτης](http://agonaskritis.gr) (agonaskritis.gr)

²¹ Ξηρουχάκης Παναγιώτης, ανακτήθηκε 21/09/2017

[Δυστοπία και νεοφιλελευθερισμός - Αγώνας της Κρήτης](http://agonaskritis.gr) (agonaskritis.gr)

²² Ξηρουχάκης Παναγιώτης, ανακτήθηκε 21/09/2017

[Δυστοπία και νεοφιλελευθερισμός - Αγώνας της Κρήτης](http://agonaskritis.gr) (agonaskritis.gr)

²³ Κιουτσούκη Π., 2018, 2.4., σελ. 36

ελεύθερη πρόσβαση στην υγεία, στην παιδεία, την χρησιμότητα των μέσων μαζικής επικοινωνίας, τα δέντρα, τα ζώα, τον ουρανό και τον καθρέφτη του.

Ο συγγραφέας δυστοπικών λογοτεχνικών έργων αφουγκράζεται και παρατηρεί μια εποχή που έχει την τάση να περιγράφει το εαυτό της ως μεταίχμιακή εποχή, όπου το παρελθόν και το μέλλον συναντιούνται διαμορφώνοντας όσα θα γίνουν, επεξηγώντας όλα όσα έχουν γίνει. Ο συγγραφέας απομακρύνεται από τον εαυτό του, κρατάει αποστάσεις από το έργο του. Σαν φάρος κοινωνικής και πολιτικής επαγρύπνησης, σαν τσιγγάνα μάντισσα, γυρίζει τις σελίδες και μας προμηνύει το μέλλον, αφηγώντας μας το παρόν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Δημιουργικό – Διήγημα

Η γιαγιά μου η Εύα

Σήμερα θα αποσυνδεθώ, θα πατήσω το τελικό «enter». Είμαι σίγουρη πως έχω μεταστατικό ιό. Δυο από τα δεκαεφτά εμφυτευμένα νανοτσιπ, διαγράφηκαν μόνο με λίγες εβδομάδες διαφορά. Έχω τον ιό διαγραφής εμφυτευμένων νανοτσιπ. Και είμαι σίγουρη πως είναι και μεταδοτικός. Δεν πρέπει να κολλήσω κανέναν. Πρέπει να αποσυνδεθώ, να πατήσω το τελικό «enter».

Ο Κινέζος θα μου κάνει τη χάρη, χωρίς αντάλλαγμα. Μου είπε πως δεν θέλει ούτε χρόνο διέγερσης ούτε χρόνο επίσκεψης στο αληθινό πάρκο. Είναι τιμή μου, είτε, να εκπληρώσω την επιθυμία της τελευταίας ποιήτριας του κόσμου. Γέλασα δυνατά, όταν το άκουσα αυτό, εκείνος φοβήθηκε και εξαφάνισε το ολόγραμμά του από το δωμάτιο, η Ρυθμιστική Εποπτεία έχει μάτια και αφτιά παντού, οι εκδηλώσεις συναισθημάτων τιμωρούνται και η εγκράτεια ανταμείβεται. Γύρισε πριν περάσουν λίγα δευτερόλεπτα, μετανιωμένος και ζητώντας συγνώμη. Κάθισε στο μαξιλάρι δίπλα μου στο πάτωμα και ακούμπησε την πλάτη του στον τοίχο. Είναι που είμαι σε λίστα αναμονής για αναβάθμιση της υγειονομικής μου κάρτας εξέλιξης, απολογήθηκε. Καταναλώνω δυο κάψουλες νερό την ημέρα και μπορώ να επιβιώσω έναν ολόκληρο καλοκαιρινό μήνα μόνο με έντεκα κάψουλες. Πέρασα τρεις τάξεις στην Εξέλιξη. Μου έπιασε το χέρι, και ξέρετε, είχα καιρό να ακούσω κάποιον να γελάει και μάλιστα τόσο δυνατά, δεν φοβάστε; Ζήτησα συγνώμη και εγώ, έπρεπε να συγκρατηθώ, δεν τον προστάτεψα, του υπενθύμισα ωστόσο ότι εκείνος έφτιαξε τον τοίχο προστασίας στο συγκεκριμένο Δωμάτιο, Κινέζε, θα μου λείψεις, του είπα.

Οι φίλοι μου προσπάθησαν να με πείσουν να μην αποσυνδεθώ, να κάνω υπομονή αλλά εγώ ήδη είχα χάσει και τρίτο νανοτσιπ, αυτό που συντόνιζε το περπάτημα. Απομονωμένη, χωρίς λύση αλλά ήρεμη και τολμώ να πω με ένα αίσθημα ανυπομονησίας, τακτοποιούσα τις τελευταίες εκκρεμότητες, πριν αποσυνδεθώ οριστικά. Οι φίλοι μου επέμεναν, με κίνδυνο την ίδια τους τη ζωή, μου έστελναν με κάθε τρόπο μηνύματα λέγοντάς μου πόσο πολύτιμη είμαι και πως η γλώσσα θα χάσει τον παλμό της μαζί με μένα. Μια φορά κιόλας, σε μια ύστατη προσπάθεια τους, άφησαν έξω από την πόρτα του δωματίου μου, μια

πλαστική σφυρίχτρα. Την είχαν κρύψει μέσα στο τσεπάκι της απολυμασμένης φόρμας που μας άφηνε κάθε δέκα μέρες, το ντρώουν των Δωματίων της νότιας σειράς. Με ξάφνιασαν. Πόσο καιρό είχα να δω πλαστικό! Ήταν στις μεσαίες τάξεις του σχολείου, όταν μας πήγαν επίσκεψη στο Μουσείο Απαγορευμένων Υλικών και μας έδειξαν μια πλαστική σακούλα και ένα καλαμάκι να αιωρούνται πίσω μια τεράστια βιτρίνα από γυαλί που κάλυπτε ένα ολόκληρο τοίχο. Από τα ηχεία, μια γυναικεία φωνή διάβαζε ένα βαρύγδουπο μήνυμα για το πόσος καταστροφικός ήταν ο εικοστός πρώτος αιώνας, πόσος διεστραμμένος και ανήθικος. Όταν τελείωσε, η αίθουσα βυθίστηκε στο σκοτάδι. Ένα δίπλα στο άλλο, είκοσι δύο κορίτσια, στέκονταν μπροστά από μια βιτρίνα φωτισμένη απαλά, είκοσι δύο κορίτσια κοιτούν το καλαμάκι να ίπταται με χάρη μπροστά τους, κοιτούν με απορία και θαυμασμό μαζί, η καρδιά τους χτυπά πιο δυνατά, ανεβάζει παλμούς, οι κόρες των ματιών τους ανοιγοκλείνουν, τώρα δεν ακούγεται τίποτα από τα ηχεία, η γυναικεία φωνή έχει σιωπήσει ώρα, είκοσι δύο κορίτσια κοιτούν το καλαμάκι απαλά και βουβά να αιωρείται και από το μυαλό τους περνά η σκέψη πως κάποτε οι άνθρωποι ρουφούσαν κάτι υγρό, κάποτε κατάπιναν οι άνθρωποι υγρά, κάποτε αισθάνονταν δίψα. Αυτόματα, εικοσιένα κορίτσια, ένα δίπλα στο άλλο, κόπηκαν δια παντός από την Εξέλιξη.

Το τελευταίο κορίτσι, το εικοστό δεύτερο, εγώ, έμεινα με μάτια σταθερά προσηλωμένα μπροστά και από το μυαλό μου πέρασε η σκέψη πόσο τυχερή είμαι που ζω στην εποχή της καθαρότητας, της υγείας, της λιτότητας και της ομοιόμορφης τάξης. Αυτόματα, εκεί μπροστά στο αιωρούμενο καλαμάκι, πέρασα δυο τάξεις στην Εξέλιξη ενώ παράλληλα από τα ηχεία άρχιζε να παίζει ο ύμνος των Ευεργετών. Περηφανεύτηκα μέσα μου, μπορούσα να το κάνω εύκολα πια, να σκέφτομαι αυτό που θέλουν άμεσα, ατάραχη, ήξερα πως να ξεγελάω τον σχολικό καταγραφέα σκέψεων, ήμουν άριστα εκπαιδευμένη. Από την γιαγιά μου, την Εύα. Η ανάμνηση μου έφερε κατευθείαν στο νου τη λέξη «γενναία». Ήταν η αγαπημένη της λέξη. Θυμάμαι που μου έλεγε, Θα χαθεί η γλώσσα κάποτε και αν είναι μια λέξη να θυμάσαι, να είναι αυτή. Να είσαι γενναία, συνέχιζε, να αμφισβητείς, να αγαπάς, να μισείς.

Ήταν μια ρομαντική ξεροκέφαλη. Θα μπορούσε να ζήσει πολύ περισσότερο από τα ενενήντα τρία της χρόνια. Από τους τελευταίους ανθρώπους που πέθαναν χωρίς εμφύτευμα στον εγκέφαλο, αρνιόταν πεισματικά ακόμα και όταν η ασφαλιστική εταιρεία ακύρωσε την υγειονομική της κάρτα λόγω ανυπακοής στην ιατρική επιταγή. Ωστόσο επέμενε, Να γερνάω πιο πολύ άνθρωπος, γιατί δεν αγγιζόμαστε πια μεταξύ μας και τα δάχτυλά μου μαράζωσαν,

σχεδόν πια δεν μιλάμε και η φωνή μου βράχνιασε. Τα μάτια μου είναι θολά από τις οθόνες. Ας πεθάνω τουλάχιστον συντροφιά με την ίδια μου, την καταδίκη μου σκέψη.

Την έθλιβε βαθιά που ο άνθρωπος είχε ήδη χάσει την πιο βασική του αίσθηση, τον άλλον άνθρωπο. Όταν όλοι πια ζούσαμε αποκλειστικά σε Δωμάτια, σε κάτι τεράστια μπλοκ εκατοντάδων μικρών Δωματίων, χτισμένα είτε πάνω είτε κάτω από τη γη, η γιαγιά μου έπεσε σε μελαγχολία. Η Ρυθμιστική Εποπτεία την έστειλε να ζήσει μόνη της σε ένα μπλοκ Δωματίων στα ανατολικά της Άγονης Γης. Επικίνδυνο μέρος, εύκολα πλημμύριζε και εύκολα ζεσταινόταν, μα αυτό δεν την ένοιαζε. Το μόνη της την ένοιαζε. Έπασχε από μοναξιά. Ωστόσο είχε πείσμα, συνέχιζε να ζει έστω και απομονωμένη. Μέχρι το τέλος της ανένδοτη, έγραφε σε πληκτρολόγιο. Και χρησιμοποιούσε τις πιο ωραίες λέξεις. Για τα πάντα. Όσο ήμουν εσώκλειστη στο Πρώτο σχολείο, εξαντλούσε όλον τον επιτρεπόμενο ημερήσιο όγκο αποθήκευσης δεδομένων που της αναλογούσε, μόνο για μένα, απαγγέλλοντας μου ένα ποίημα ή ιστορώντας τη ζωή πριν την Μεγάλη Πανδημία. Δημιούργησε έναν μικρό, κρυφό δίκτυο στον ιστό, τόσο εξόφθαλμα μπροστά στα μάτια και στα αφτιά της Ρυθμιστικής Εποπτείας, που ήταν αδύνατον αποκαλυφθεί. Εκεί συνδεόμουν και την άκουγα να μου περιγράφει πως είναι το δάσος στο βουνό και πόσο δροσερό ένα ποτάμι. Πως υπάρχει θάλασσα, υπάρχει και φεγγάρι. Μου περιέγραφε την αγκαλιά και το φιλί στο στόμα. Ήξερε. Είχε προλάβει.

Όταν πέθανε, η μητέρα μου την παρέδωσε στο δημόσιο αποτεφρωτήριο. Ήταν ένα χειμωνιάτικο απόγευμα, ο ήλιος τεράστιος και χλωμός, έκανε ζέστη. Ήμασταν οι δύο μας. Φορούσαμε παρόμοιες άσπρες φόρμες που πιστοποιούσαν την υγειονομική μας καθαρότητα και είχαμε και οι δύο κοντοκουρεμένα μαλλιά. Καστανά. Περιμέναμε στο πεζοδρόμιο όρθιες και αμίλητες. Για λίγο. Αθόρυβα, ένα ντρόουν άφησε στα πόδια της μητέρας μου ένα μικροσκοπικό κουτί. Εκείνη έσκυψε, το πήρε στα χέρια. Το άνοιξε και με μια απαλή κίνηση, το έφερε κοντά στο πρόσωπο της και το απομάκρυνε ξανά το ίδιο απαλά και ήρεμα. Αυτή είναι η κληρονομιά σου, μου είπε, και μου έδωσε την τεφροδόχο με την στάχτη της γιαγιάς. Μου χάιδεψε το μάγουλο και με κοίταξε στα μάτια τόσο ώστε να μην καταγραφεί ως ανάμνηση η εικόνα μου στα δικά της μάτια. Να είσαι γενναία, ψιθύρισε, και έφυγε βιαστικά για τη δουλειά της στο Σώμα Ελεγκτών Ανθρωπίνου Δυναμικού. Εγώ έμεινα εκεί, κάτω από τον χειμωνιάτικο ήλιο τον χλωμό που έκαιγε. Είχα άδεια εκείνη την ημέρα από τα μαθήματα λόγω πένθους και πάσο για να πάω δωρεάν στο αληθινό πάρκο για πέντε λεπτά. Άνοιξα την τεφροδόχο. Μέσα στις στάχτες βρήκα ένα νανοσίπ μνήμης και ένα μικρό κομμάτι φθαρμένο

χαρτί που έγραφε, Πάντα γενναία. Ήμουν δεκαέξι χρονών. Την μητέρα μου δεν την είδα ούτε την άκουσα ποτέ ξανά. Την έστειλαν στην Άγονη Γη να επιβλέπει τους εργατές σ' ένα εργοστάσιο ανθρακονημάτων. Ήταν μια δυσμενής μετάθεση, γιατί ήταν η κόρη μιας αρνήτριας εμφυτεύματος εγκεφάλου. Η Ρυθμιστική Αρχή άρχιζε να έχει έντονη παρουσία παντού πια, ακόμα και στο παρελθόν μας.

Είπα του Κινέζου να με αφήσει λίγο μόνη. Κάνε σινιάλο όταν είστε έτοιμη, θα έρθω ο ίδιος, είπε, και το ολόγραμμά του έγινε μια μικρή κουκίδα που φώτισε το δωμάτιο και εξαφανίστηκε. Ακουμπισμένη στον τοίχο, κρατώ στα χέρια μου μια ολοστρόγγυλη κόκκινη ντομάτα που έχει ωριμάσει σε χώμα. Είναι δώρο στον εαυτό μου. Μια ολοστρόγγυλη κόκκινη ντομάτα που έχει ωριμάσει σε χώμα. Έχω διαγράψει μόνη μου αρκετά νανοτσιπ, ήδη άρχισα το τέλος μου, η ταυτόχρονη υποξία της καρδιάς και του εγκεφάλου θα έρθει με το τελικό «enter». Η δουλειά του Κινέζου είναι να με πολτοποιήσει και να με κάψει μετά. Κρατώ στα χέρια μου μια ολοστρόγγυλη κόκκινη ντομάτα. Φέρνω τα χέρια στο στόμα, δεν μπορώ να δαγκώσω, δεν έχω δόντια, κανείς μας δεν έχει, πολλά χρόνια τώρα, κανείς μας δεν έχει δόντια. Θυμάμαι το καλαμάκι, το θέλω να τρυπήσω την ντομάτα να ρουφήξω τον χυμό. Να καταπιώ υγρό.

Αποσυνδέομαι, πατάω το τελικό «enter», γιατί έχω μεταδοτικό ιό, τον ιό διαγραφής νανοτσιπ.

Το νανοτσιπ μνήμης της γιαγιάς Εύας είναι σε εφαρμογή σιωπηλής λειτουργίας στο εγκεφαλικό εμφύτευμα, δεκαεπτά χιλιάδων ανθρώπων μέχρι σήμερα. Με δική τους θέληση. Παίρνουν το ρίσκο να είναι γενναίοι. Ένα ξεχωριστό δίκτυο δεδομένων πολύ βαθιά μέσα στο ήδη υπάρχον δίκτυο δεδομένων. Αόρατο μπροστά στα μάτια της Ρυθμιστικής Εποπτείας. Ένα δίκτυο σύνδεσης που ταξιδεύει η σκέψη. Το βουβό, το θολό, το ίδιο, εξαφανίζονται. Μια παύση που αφηγείται ιστορίες. Δεδομένα με χρώματα και αλήθειες. Και είμαστε πολλοί σε σύνδεση και ας είμαστε σκόρπιοι. Και θα γίνουμε περισσότεροι. Εμείς, που στον χρόνο διέγερσης που μας αναλογεί, διακλαδιζόμαστε αόρατοι έξω από τα όρια της Ρυθμιστικής Εποπτείας και ακούμε ποιήματα και περιγραφές, πώς είναι το δάσος στο βουνό και πώς ένα δροσερό ποτάμι. Πως υπάρχει θάλασσα, υπάρχει και φεγγάρι. Πώς είναι μια αγκαλιά και ένα φιλί στο στόμα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Καραβοκύρη Α. (2006), «Τρομοκρατία στα δυστοπικά νεανικά μυθιστορήματα των Cory Doctorow, Little Brother (2008) και Sam Mills, Blackout (2010)», *Διπλωματική εργασία*
- Κιουτσούκη Π. (2018), «Η ουτοπία στη σύγχρονη ελληνική παιδική λογοτεχνία», *Διπλωματική εργασία*
- Μαμπινιώτη Γ. (2002), *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, δεύτερη έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Κέντρο Λεξικολογίας
- Παναγιωτίδης Γ. (2020), Η δυστοπία ως υπόβαθρο της μυθοπλασίας
- Παυλάκου Δ. (1989), Η επιστημονική φαντασία ως είδος έντεχνου γραπτού λόγου. *Διαβάζω*. Τεύχος Νο 220.
- Στεφανοπούλου Ε. (2016), «Το είδος της επιστημονικής φαντασίας στον κινηματογράφο τον 21^ο αιώνα. Θέματα, αναπαραστάσεις, ιδεολογίες.», *Διπλωματική εργασία*
- Τοντόροφ Τσβέταν (1991), *Εισαγωγή στη φανταστική λογοτεχνία*, Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.
- Τρότσκι, Λέων. (1971), *Λογοτεχνία και επανάσταση*. Αθήνα: Εκδόσεις Νέοι Στόχοι.
- Παναγιωτίδης Γ. (2017), *Ίσος Ιησούς*, Αθήνα: Εκδόσεις Γαβριηλίδη

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Abrams M.H. (1999), *A Glossary of Literary Terms*, Βοστώνη: Εκδόσεις Earm McPeck
- Asimov I. (1950), *I, Robot*, Νέα Υόρκη: Εκδόσεις Gnome Press, Inc. Publishers
- Atwood M. (1985), *The Handmaid's Tale*, Τορόντο: Εκδόσεις McClelland and Stewart
- Atwood M. (2003), *Oryx and Crake*, Τορόντο: Εκδόσεις McClelland & Stewart
- Baccolini R. (2013), Living in Dystopia. In Vieira, F. (Ed.), *Dystopia(N) Matters: On The Page, On Screen, On Stage*, Νιουκάστλ: Εκδόσεις Cambridge Scholars Publishing, 44-45.

- Booker M.K. (1994), *The dystopian impulse in modern literature: fiction as social criticism*, Γουέστπορτ: Εκδόσεις Greenwood Press
- Bradbury R. (1953), *Fahrenheit 451*, Νέα Υόρκη: Εκδόσεις Ballantine
- Burgess A. (1962), *A Clockwork Orange*, Λονδίνο: Εκδόσεις Heinemann
- Claeys G. (2010), *The origins of dystopia: Wells, Huxley and Orwell*, Κέμπριτζ: Εκδόσεις Cambridge University Press
- Collins S. (2008-2010), *The Hunger Games, Catching Fire and Mockingjay*, Νέα Υόρκη: Εκδόσεις Scholastic
- Cornea, C. (2007). *Science fiction cinema. Between fantasy and reality*. Εδιμβούργο: Εκδόσεις Edinburgh University Press.
- Dick P. K. (1968), *Do Androids Dream of Electric Sheep?*, Νέα Υόρκη: Εκδόσεις Doubleday and Company
- Gibson W. (1984), *Neuromancer*, Νέα Υόρκη: Εκδόσεις Ace Books
- Golding W. (1954), *Lord of the Flies*, Λονδίνο: Εκδόσεις Faber and Faber
- Huxley A. (1932), *Brave New World*, Λονδίνο: Εκδόσεις Chatto & Windus
- Ishiguro K. (2005), *Never Let Me Go*, Νέα Υόρκη: Εκδόσεις Alfred A. Knopf
- James P.D. (1992), *Children of Men*, Λονδίνο: Εκδόσεις Faber and Faber
- Joanathan S. (1726), *Travels into Several Remote Nations of the World (Gulliver's Travels)*, Λονδίνο: Εκδόσεις Benj. Motte
- King S. E. (1982), *The Running Man*, Νέα Υόρκη: Εκδόσεις New American Library
- Le Guin U. K. (1974), *The Dispossessed*, Νέα Υόρκη: Εκδόσεις Harper & Row
- London J. (1908), *The Iron Heel*, Λονδίνο: Εκδόσεις Macmillan & Co
- Lowry L. (1993), *The Giver*, Βοστώνη: Εκδόσεις Houghton Mifflin Company
- Mandel J. (2014), *Station Eleven*, Λονδίνο: Εκδόσεις Picador
- Mann G. (2001), *The Mammoth Encyclopedia of Science Fiction*, Λονδίνο: Εκδόσεις Robinson Publishing
- Orwell G. (1949), *Nineteen Eighty-Four*, Λονδίνο: Εκδόσεις Secker & Warburg
- Saramago J. (1995), *Blindness*, Λισαβόνα: Εκδόσεις Caminho

Wells H. G. (1895), *The Time Machine: An Invention*, Λονδίνο: Εκδόσεις William Heinemann

Wyndham J. (1955), *The Chrysalids*, Λονδίνο: Εκδόσεις Michael Joseph Ltd

Zamyatin Y. (1924), *We*, Νέα Υόρκη: Εκδόσεις E. P. Dutton & Company

Δικτυογραφία

Αδαμόπουλος Α., *Simulacra: Τα ομοιώματα των Φίλιπ Κ. Ντικ και Ζαν Μπωντριγιάρ και τα βασικά οντολογικά ερωτήματα* | του Αδάμ Αδαμόπουλου, *Camera Stylo*, ανακτήθηκε 05/12/2017 από ιστοσελίδα

[Simulacra: Τα ομοιώματα των Φίλιπ Κ. Ντικ και Ζαν Μπωντριγιάρ και τα βασικά οντολογικά ερωτήματα | του Αδάμ Αδαμόπουλου – CAMERA STYLO \(wordpress.com\)](#)

Επιστημονική Φαντασία, *Deyteros.com*, ανακτήθηκε 23/10/2018 από ιστοσελίδα

<https://deyteros.com/sci-fi-mythistorima/>

Κοτίβα Μ., Επιστημονική φαντασία, μια ωδή στο είδος!, *Maxmag*, ανακτήθηκε 15/01/2017 από ιστοσελίδα

[Επιστημονική φαντασία, μια ωδή στο είδος! | Βιβλίο \(maxmag.gr\)](#)

Λογοτεχνία του φανταστικού, *Βικιπαίδεια*, ανακτήθηκε 07/12/2022 από ιστοσελίδα

[Λογοτεχνία του φανταστικού - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](#)

Νίκα Ε., «Το θλιβερό στη ζωή αυτή τη στιγμή είναι ότι η επιστήμη συγκεντρώνει γνώση πολύ πιο γρήγορα απ' ό,τι η κοινωνία αποκτά σοφία»-Ισαάκ Ασίμοφ, *Newsitamea*, ανακτήθηκε 23/09/2021 από ιστοσελίδα

<https://www.newsitamea.gr/2021/09/23/to-thlivero-sti-zoi-oti-epistimi-sygkentronai-gnosi-pio-grigora-ap-o-ti-koinonia-apokta-sofia-isaak-asimof/>

Ξηρουχάκης Π., Η τέχνη του φανταστικού και η πολιτική εξουσία, *Αγώνας της Κρήτης*, ανακτήθηκε 11/09/2017 από ιστοσελίδα

[Η τέχνη του φανταστικού και η πολιτική εξουσία - Αγώνας της Κρήτης](http://agonaskritis.gr)
(agonaskritis.gr)

Ξηρουχάκης Π., Δυστοπία και νεοφιλελευθερισμός, *Αγώνας της Κρήτης*, ανακτήθηκε 21/09/2017 από ιστοσελίδα

[Δυστοπία και νεοφιλελευθερισμός - Αγώνας της Κρήτης](http://agonaskritis.gr)
(agonaskritis.gr)

Πάντσος Δ., Είσαι λάτρης του Sci-Fi; Τσέκαρε αυτές τις 5 σειρές, *Propaganda*, ανακτήθηκε 05/03/2022 από ιστοσελίδα

<https://popaganda.gr/art/ise-latris-tou-sci-fi-tsekare-aftes-tis-5-sires/>

Παπαγεωργίου Μ., Ταξίδι στη Σελήνη (εκδ. Ιδεοθέατρον), *metafysiko*, ανακτήθηκε από ιστοσελίδα

<https://www.metafysiko.gr/?p=537>

Τζιέρας Ιάσοντας, Σύνοψη και ανάλυση "1984" George Orwell, *Academia.edu*, ανακτήθηκε από ιστοσελίδα

[Σύνοψη και ανάλυση "1984" George Orwell | Iasonas Tzieras - Academia.edu](https://www.academia.edu/11111111/1984-George-Orwell)

Φονικό Κουνέλι, Μια εισαγωγή στη δυστοπία και την ιστορία της σε λογοτεχνία και κινηματογράφο από το φονικό κουνέλι, *Το Φονικό Κουνέλι*, ανακτήθηκε Απρίλιο του 2020 από ιστοσελίδα

<https://tofonikokouneli.com/2020/04/istoria-dystopias.html>

dystopia, *Merriam-Webster Dictionary*, ανακτήθηκε 27/03/2023 από ιστοσελίδα

["Definition of "dystopia"". Merriam-Webster. Merriam-Webster, Inc. 2012.](#)

dystopia, *Oxford Dictionaries*, ανακτήθηκε 26/04/2016 από ιστοσελίδα [librofilo.blogspot](#) «"Definition of "dystopia"". Oxford Dictionaries. Oxford University Press. 2012»

Librofilo, LIBROFILO, a books' aficionado, *librofilo.blogspot*, ανακτήθηκε 27/01/2017 από ιστοσελίδα

<http://librofilo.blogspot.com/2017/01/>

Neverhard G, Η σιδερένια φτέρνα-Τζακ Λόντον, *Bookstory.gr*, ανακτήθηκε 14/02/2021 από ιστοσελίδα

<https://bookstory.gr/1275-2/>